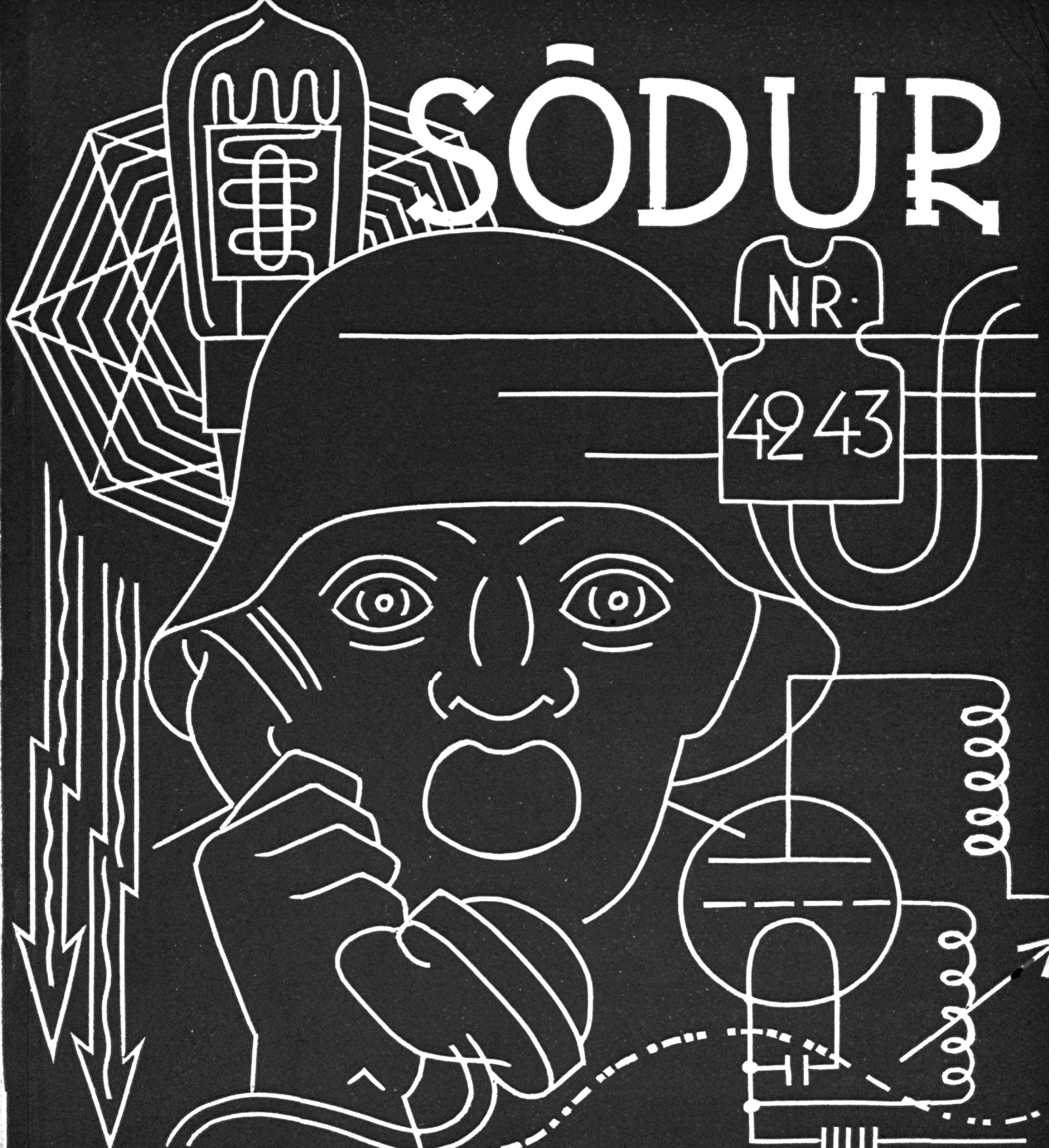

SÕDUR

SÕJAAASJANDUSE
AJAKIRI

Kalma saun

V. Kalamaja 11-a. Telef. 440-71.

Saun on avatud kolm korda nädalas:

**neljapäeval,
reedel ja
laupäeval.**

Kassa avatud saunapäevadel kella 11 hommikul kuni kella 11 õhtul. Saun on hügieeniliselt arsti järevalvel. Saunas meesmasseerija. Maniküür, pediküür ja näomassaash. Omnibusepeatus: Soo — Jakobsoni.

Märkus: Kaitsevälastele hinnaalandus ainult igal neljapäeval ja kui saun on pühade tõttu suletud, siis järgm. saunapäeval.

Kõige kasulikumalt ja soodsamalt ostate oma

mööbli

„VENUS’e“

juurest

Töö headus rahuldab ka kõige nõudlikuma ostja. Maksutingimused soodsad.

**Äri Narva mnt. 19.
Sefas Magasini 3-b.**

TALLINN,

Tel 456-04.

**Metsa- ja puutööstuse
A.-S.**

„VIKTORIA“

Tallinn, Koppel, Vene-Balti tehas
Kõnetraat: Kopli 13.

Soovitab:

Pakk-kaste

igasugustes mõõtudes kõikide kodumaa saaduste pakkimiseks suurel ja väikesel arvul.

Saepuru ja hõövlilaaste

suurel ja väikesel arvul, soovi korral saadetakse vaguni- ja autoviisi kohale.

Raadus & Osipov

Müürivahe tän. 22. Tel. 445-13.

Valmistatakse igasuguseid

hõbeasju

sportlasile auhindadeks.

**Graveerimine,
kuldamine
ja hõbetamine.**

Töö kiire ja korralik.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

№ 42/43

Laupäeval, 29. oktoobril 1932.

XIV aastakäik.

Vabariigi Piirivalve 10. aastapäevaks.

See oli 1. novembril 1922. aastal, kui vabadusesõjaaegseid vanemaid ja tuntumaid juhte kolonelleitnant Hans Kurvits asus Toompea lossis koostama Riigikogult vastuvõetud seaduse põhjal vormeeritava Piirivalve Valitsuse kava.

Tolleaegse siseministri Karl Einbundi ja Piirivalve praeguse juhi loomunguna on piirivalve organisatsioon ülivastutusrikkaks ja suure tähtsusega piiriteenistuseks püsinud stabiilsena tänini, vastates kõigiti meie oludele. Kogenud sõjamehena pani juht vormeerimisel suuremat tähelepanu juhtide valikule, luues kaadri, milline jaoskondade ülematega eesotsas koosneb kohusetruist, ustavaist ja ausaist töömehist, võites sellele suurele organisatsioonile rahva ja juhtivate ringkondade tunnustuse, usalduse ja lugupidamise.

Piirivalve koosseis on võrsunud kaitseväe ridadest. Oma raske otsese ülesande kõrval ta jätkab suure hoole ja armastusega sõjaliste oskuste ja teadmiste värskendamist ja täiendamist, pannes suuremat rõhku laskeasjandusele, spordile ja sõjaväelise distsipliini süvendamisele. Sellega Piirivalve moodustab Vabariigi kaitseväele teadlikuma ja kindlama hästi distsiplineeritud varu nii ohvitseride, allohvitseride kui ka meeskonna näol.

Piirivalve juhtiv koosseis on ka suuremaks „Sõduri“ toetajaks tellimiste rohkusega, mis omakord veelgi tõestab tema suurt huvi sõjaliste teaduste, kaitseväe elu ja oluliste päevaküsimuste vastu.

Oma otsese ülesande — piirikaitsemine salakaubitsemise ja seadusevastasliku ülepiirikäimise vastu — edukuseks pannakse eriti suurt rõhku Piirivalve moderniseerimisele (tehnilised liikumisvahendid, koerte rakendus teenistusse jne.) põhimõttel, et väiksema jõukuluga saavutada suuremaid ja paremaid tagajärgi; samuti hoolitsetakse piiriteenistuse hõlbustamise ja soodsamate elamistingimuste loomise eest piiril.

Piirivalve Kohtu-Siseministeriumi valdkonnas peab lähemat kontakti kaitseväega üldse ja kohapealsete väeosadega eriti, moodustades riigikaitse ühise pere.

Piirivalve on riigi piiril pidevalt valvel, täites ennastsalgavalt oma raskeid ülesandeid ning tagades riigi julgeoleku.

Suurpäeva puhul „Sõdur“ soovib Vabariigi Piirivalve Valitsusele, tema lugupeetud loojale ja juhile kindralmajor Hans Kurvitsale, tema abi kolonel Arved Engmannile, üldosakonna ülemale major J. Paulile, jaoskondade ülematele kolonelleitnant A. Shervelile ja majoritele A. Viilpile, F. Tõnsole, O. Särevile ja A. Lüüsile, kõigile ohvitseridele, allohvitseride perele ja kogu meeskonnale palju õnne, edu ja raugemata jõudu tähtsas riigi julgeoleku töös.

Kultuur-haridustöö Leedu armees.

„Sõdurile“ kirjutanud Leedu kolonelleitnant Kuizinas.

Leedu armeed tuntakse Eestis teiste Balti riikide armeede hulgas kõige vähem, kuna on puudunud lähema ja otsese kokkupuute võimalused. Leedu armee pakub aga nii mõnelgi alal huvitavaid tähelepanekuid ja õpiseid, mis võiksid olla kasulikud. Käesolev artikkel annab ülevaate kultuur-haridustööst L. armees, mis meie omast mitmeti lahkuminev, tingituna eri olukordadest.

T o i m.

Raske on tõmmata rööpjoont eesti ja leedu armeede kultuur-haridustöös. Mis esimeses armees paistab liigsena vaeva ja vahendite kuluna, võib osutada teises armees esimese tähtsusega vajaduseks. Tänu võõraste rahvaste mitmesajandilisele valitsemisele Leedus ongi leedu rahva üldine kultuur eestlastele võibolla selgusetu.

Ajastul, mil Eestis ja Lätis valitsevad sakslased külvasid kultuuriteri rahva laiemasse kihtidesse, ei hoolitsetud sugugi leedu rahvamassi hariduse eest. Leedu kõrgem aadel ja jõukam keskmine klass omandas põhirahvale võõra, peamiselt slaavi kultuuri, kuna külaelanikud jäeti pimedusse. Veel enam, nagu on see teada ka Eestis, oli käesoleva sajandi alul keelatud suure karistuse ähvardusega isegi leedukeelne ajakirjandus. Tõsi küll, et enne Maaailmasõda ei olnud küll koole Leedus, võrreldes riigi territooriumi teiste osadega, nii vähe, kuid ei või unustada, et vene rahvakooliõpetaja esines põlises katoliiklikus Leedus ka õigeusu misjonärina. Ei ole ime, kui leedulased jäid võõraks vene kultuurile ning igati põiklesid venekoolist kõrvale. See nähe esines eriti madalamas rahvamassis, kus vähekultuurne vene õpetaja ühes vene kirjandusega tahtis pookida külge ka õigeusku.

Ei tule imestada, kui nois tingimuses leedu rahvas rõhuvas enamuses jäi kirjaoskamatuks või vähe kirjaoskajaks.

Ainult osa rahvast oskas lugeda kontrabandina rahva sekka pääsenud ja valitsuse sandarmeilt valjult jälitatud ladina tähestikuga trükitud leedukeelseid katoliiklikke palveraamatuid. Nende raamatute lugemise õpetamine lastele teostus suuremas saladuses vene administratsiooni eest, sest salajase õpetamise kui ka palveraamatute sissetoomise eest karistati kuni varanduse äravõtmiseni ja Siberisse saatmisega. Õpetamine sündis tavaliselt kodus ja õpetajate osa täitsid ena-

masti väikeste õpilaste emad, mis nii kaunilt ja iseloomustavalt on kujutatud kujurilt Rimšalt skulptuurteoses „Leedu kool“.

Rahva hariduslik seisukord ei paranenud saksa okupatsiooni ajal, vaid koguni halvenes, kuna sõja tegevuse alul suleti isegi seni vähesel arvul töötanud koolid, kuna sakslased ei suutnud veel avada uusi.

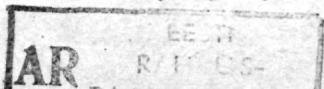
Tänu kõigile neile ebasoodsaile tingimustele, tuli leedu armeesse, eriti tema vormeerimisajajärgul, suur protsent kirjaoskamatu või poolkirjaoskajaid. Praegu on seisukord tunduvalt paranenud, kuid siiski jätab veel palju soovida, kuna noorte kontingent kujutab noorsugu, kes on sirgunud ja kasvatatud sõja mõllus, mil ei teotsenud kool.

Iseenesest mõistetavalt vähe arenenud sõdurile on õige raske omandada isegi kõige lihtsamaid sõjalisi teadmisi. Seepärast tuli armee juhatusel astuda erisamme kirjaoskamatusse kõrvaldamiseks.

Juba 1919. a. moodustati peastaabi juures „Literatuur-osakond“, millele tehti ülesandeks haridustöö sõdurkonnas. See osakond vormeerus korduvalt ümber, kandes mitmesugusi nimetusi ja esineb praegu „Kirjanduse ja hariduse osakonnana“. — („Span-dos ir švietimo skyrius“). Sõjaolukorras 1919. a. (lahingud enamlaste ja bermontovlastega) oli muidugi raske mõeldagi mingisugusele plaanikindlale haridustööle — puudusid juhendid, vahendid kõik rahalised võimalused. 1920. a. alul, lühikese vaheaja kestel moodustati „Literatuurse osakonna“ juures „Kultuur-haridustöö sektsioon“, milline koostas juba oma tegevusekava, mis kinnitati kaitseministrilt. Selle kava alusel moodustati väeosades „Hariduse komisjonid“, kes teostasid haridustööd väeosades. Raske oli ka seal saata korda midagi positiivset, kuna ka seal puudusid rahalised võimalused; oli lubatud rahade hankimiseks korraldada vaid heategevaid pidusid, näitemängu etendusid, kontserte, võtta vastu annetusi j.n.e. Kuid siiski asi edenes, katkenes vaid sündmustikega Poola rindel.

1921. a. „Literatuur-osakond“ töötas välja haridustöö uue kava, mis oma laiaulatuslikkuselt osutus teostamatuks. 1925. a. töötati välja uus kava 17,5 õppekuu peale. Ka see kava teenistuseaja lühendamise tõttu tuli paaril korral ümber töötada.

Praeguse kava kohaselt võetakse väeosas

des läbi: leedu keel, leedu ajalugu, leedu kaitseväge ja oma väeosa ajalugu, maadeteadus, matemaatika ja usuõpetus. Nende ainetel õpetamiseks on määratud üldises õppekavas 162 tundi (meil 40 tunni ümber).

Haridustöö sattus õigesse roopaisse vaid 1922. a. lõpul, mil: 1) saadi selleks vajaline rahaline toetus; 2) anti armee juhatuselt käsu kiri, mille järele ei või lasta reservi ühtki sõdurit, kes ei oska lugeda või kirjutada; 3) väeosad asusid alalistesse korteritesse; 4) juhid tehti sõdurite lugema ja kinjutama õpetamiseks vastutavateks nagu riivilises väljaõppeski; 5) väeosades määrati juhile abiks vanemaist ohvitserest vastutavad haridustöö korraldajad.

Peale tavalise õppetöö kava peetakse sõdureile pühapäeviti populaarseid loenguid mitmesugustel teemadel. Pidades silmas, et leedu armees teenib kuni 80% põllumehi, on pööratud eriline tähelepanu nende erialaliste teadmiste täiendamisele, korraldades alates 1929. a. igal aastal igas väeosas kolmekuu jooksul igal nädalal kaks populaarset loengut põllundusest.

Minnes üle leedu sõduri kultuurilisele elule, peab tähendama, et igas väeosas on juba moodustatud sõdurite klubid, mis on varustatud kõige vajalikuga „Kirjanduse ja hariduse osakonnalt“. Enamik klubidest omab omad lavad ja dekoratsioonid. Paljudel üksustel on omad kinoaparaadid. Kõigis väeosades on omad raadiovastuvõtjad. Mõnes väeosas on organiseeritud keelpillide orkestrid, laulukoorid, samuti ka näitlejate asjaarmastajate grupid. Viimaste organiseerimine on aga lühikese teenistuseaja ja intensiivse põhiõppuste tõttu võrdlemisi raske. Iga väeosa juures on sõdurite raamatukogu, mida täiendatakse iga aasta uute väljaannetega. Väeosad on küllaldaselt määralt varustatud ajalehtede ja kuukirjadega, millest esimesel kohal esineb juba 1920. aastast „Kirjanduse ja hariduse osakonnalt“ väljaantav erilisel sõdureile määratud illustreeritud kuukiri „Karys“. Teenistuse kestel on võimaldatud igale sõdurile maksuta võtta

osa teatri etendusist, kuna teenistusest lahkuvaile korraldatakse tingimata lahkumisetendused. Jõulupühadel korraldatakse selleks määratud summade arvel (osalt ka väeosa säästsummadest) sõdureile jõulupuud ühes kingitustega. Perekondlikud kontsertantsu õhtud korraldatakse väeosades mitte harvemalt kui üks kord kuus.

Kõik need kultuur-haridustöö sammud ei ole jäänud tagajärgedeta, vaid on kandnud head vilja. Armeesse veel õige suure arvul astunud kirjaoskamatud või vähekirjaoskajad noormehed lähevad tagasi külla juba suurema vaimlise pagasiga kui kohuse-truud kodanikud ja ustavad isamaa kaitsjad.

Koolide võnk laienes Leedus pärast sõda tunduvalt, kuna käesolevast aastast peale on üle riigi viidud sisse üldine sundusliku algkooli hariduse nõue. Kui praegune koolinoorsugu tuleb kord armeesse, langeb muidugi ära vajadus väeosades võidelda kirjaoskamatusena.

Juba tänapäev võib rõõmustavalt konstateerida, et iga aastaga väheneb kirjaoskamatute protsent teenistusse astuvate noorte seas, kuna alg-, kesk- ja isegi ülikooli lõpetajate arv aina kasvab.

Lõpuks olgu tähendatud, et „Kirjanduse ja hariduse osakonna“ ülesandesse ei kuulu ohvitseride teadmiste täiendamine ega nende sõjaliste teadmiste taseme tõstmine, seda juhiavad teised pead ja kindralstaabi osakonnad. Jääb veel allohvitserikaader — väga tähtis faktor igas kaasaegses armees, mille vaimlise arengu eest tuleb samuti hoolitseda. Tänu „Kirjanduse ja hariduse osakonna“ kaastegevusele ja algatusele, on igas suuremas väeosas loodud vektveebliitele ja allohvitseridele üldhariduslikud kursused. Leedu keskkooli 4. ja 6. klasside õppekavade ulatuses.

Selles leedu armee kultuur-haridustöö lühikeses ülevaates ei ole toodud esile arvu- lisi andmeid, esiteks ajakirja ruumi säästmise mõttes ja teiseks arvud ei pakuks ka laialdasematele lugejateringidele küllaldaselt huvi. Kui aga need andmed peaksid kedagi huvitama, siis on nad alati kättesaadavad leedu allikais.

Piirivalve Valitsus 10 aastat vana.

Nagu teada, asutati praegune Piirivalve Valitsus, alluvusega Kohtu- ja Siseministrile, Vabariigi Valitsuse otsusega 20. sept. 1922. a. Riigikogu poolt 30. mail 1922. a. vastuvõetud Piirivalve alluvuse muutmise seaduse täitmiseks. Piirivalve asutajaks Siseministrina oli

*Kindralmajor Hans Kurvits
Piirivalve looja ja juht.*

praegune Riigivanem hra Karl Einbund. Oma aastapäevaks loeb Piirivalve Valitsus 1. novembri. See on päev, mil 1922. a. määrati Piirivalve Valitsuse ülemaks kolonelleitnant, praegune kindralmajor Hans Kurvits.

Enne praegust Piirivalve valitsust teostasid piirivalvet Kaitseministeeriumile alluvad väeosad. See oli paratamatu meie riigi loomisel, Vabadusesõjas ja pärast sõda esimestel aastatel. Rahuajal, mil piirivalvel erilised ülesanded, olid möödapääsematud muudatused piirivalve organisatsioonis ja alluvuses. Ja siin, nagu ka teistes pärast Maailmasõda end. Vene keisririigi varemetest tekkinud iseseisvates riikides — Soomes, Poolas, Lätis, viidi piirivalve Siseministeeriumi alluvusse. Silmas pidades riigi piiride valve

erilist tähtsust meie olukorras, vormeeriti Siseministeeriumis piirivalve sõjaväeliselt nagu Soomes ja Poolaski.

Kuna esimesed kuud praegusel piirivalve valitsusel kulusid vormeerimise töödeks, koosseisude väljatöötamiseks, komplekteerimiseks ohvitseride ja üleajateenijatega, oma ülesannete ettevalmistamiseks — võidi asuda piirivalve tegelikkude kohuste kaitsevält ülevõtmisele alles 14. märtsil 1923. a.

Kaitseväge vabanes mitmekesistest piirivalve kohustest, mida rahuaja olukord nõuab ja võis anda oma otsekoheste ülesannete täitmisele kaitseväge väljaõpetamise alal. Piirivalve Valitsus, võttes suure pärandisena piiri kaitsevält üle, on möödunud aastate jooksul seda ustavalt valvanud, olles piiri kaitse küsimustes kõige tihedamas koostöös kaitseväega.

Piirivalve ülesandeks on kaitsta piiri, sulgeda piir salakaubitsejatele ja loata üle piiri käijatele. Meie riigi majanduslikke aluseid õõnestava salakaubitsemise vastu on möödunud aastate jooksul piirivalvel tulnud pidada pidevat võitlust mere- ja lõunapiiril. Eriti hoogne on sel alal tegevus olnud merepiiril, kus tegemist peamiselt salapiirituse veo tõkestamisega. Kuid mitte ainult salakaubitsemist, vaid ka meie kodu rahu ähvardavat salaja üle piiri käimist on tulnud energiliselt maha suruda. Sel alal on olnud palju tööd idapiiril. Peale eelpooltähendatud ülesannete on piirivalve peal lasunud veel rida mitmekesiseid ülesandeid, nagu: vähemate tollipunktide ülemate kohused, sadama- ja süvendusmaksude võtmine, rannavanemate kohused, kalapüügiseaduste täitmise järelevalve, teatud kohtades mereside kohuste täitmine, mõnede vähemate tuletornide ülevaatajate kohused, Läti piiril piiripunktide kaudu reisijate üle piiri laskmine j.n.e.

10 aastat on sellest mööda, kui asutati praegune Piirivalve Valitsus. Möödunud aastate jooksul on piirivalve ülesanded laienenud ja muutunud mitmekesisemaks. Oma ülesannete täitmisel on piirivalvel tulnud teha palju tõsist tööd. Selle juures on piirivalve ise, kui sõjaväeline üksus, omandanud teatud kindla kuju. Ta on edenend, arenendunud nii võitlusvahendeilt kui ka oma isikliku koosseisu kvaliteedilt. Aja nõuetega sammu pidamisel on piirivalve täiendunud tehniliselt liiklemis- ja sidevahendite poolest. Piirivalvel on veepiiril vahilaevad, raioonides mootorpaadid, maal — jõuvankrid.

Ülalt vasakult: Piirivalve Lääne jaoskonna Orisaare raiooni piirivalvurite poolt tabatud salapiiritus jalgratastel. — Teenistuskoer Beovult, kes pidas kinni 9.5.32. Sanniku kordoni piirkonnas ülepiiri tulija Lehtpuu-Kahmi. — Teenistuskoerad (Dobbermanid) Armuda, Alfa ja Astra peale päevaseid õppusi Androvo kordonis. — Piirivalve Mägiste kordoni vahitorn. — Teenistuskoerte kursus. — Võistlus-laskmine browningust. Vasakult: n.a.o. Tihomirov, veltv. Pungas, veltv. Seren, aseohv. Matson ja veltv. Kask. — Kordoneid.

Piiri valvamisel kasutatakse hea eduga teenistuskoeri, mida välja õpetatakse õppe-raioonis. Mitmekesiste ülesannete täitmine nõuab koosseisult nii sõjalisi kui ka tolli- ja politseialalisi teadmisi. Vajalikud teadmised ja vilumuse on piirivalve koosseis omandanud pineva tööga rea aastate jooksul. Ohvitserkond teenib piirivalves tema algpäevilt. Üleajateenijaskonna koosseis on rohkem vaheldunud, kuid ka neist teenib 17% piirivalve algusest. 50% koosseisust on teeninud piirivalves üle 5 aasta. Üleajateenijate koosseisus on 38% allohvitsere, 41% kaprale, 21% reamehi. Isikliku koosseisu kvaliteedile on pandud suurt rõhku. Komplekteerimine on sündinud kõva valiku järele. Peale vaimliste ja kõlbliste omaduste on nõutud füüsilist tublidust. Nii näiteks on vastuvõttekomisjoni kutsutud kandidaatidest tervislistel põhjustel 21% tunnustatud mittevastuvõetavaks. Piirivalve meeskonda õpetatakse õpperaioonis. Peale selle on sõjalise hariduse täiendamiseks piirivalvel võimalik olnud juba alates teotsemise esimestest aastatest komandeerida ohvitseri ja üleajateenijaid mitmesugustele kursustele kaitseväes. Nii on lõpetanud piirivalves teenimise ajal alalisväe ohvitseride kursusi 23 ohvitseri, kompaniülema kurs. — 4 ohv., pataljoniülema kurs. — 1 ohv., gaasiasjanduse kurs. — 3 ohv., luureohvitseride kursusi — 5 ohvitseri. Piirivalvest läksid kaitsevärke üle

2 ohvitseri, maj. A. Laats ja maj. G. Kasemets, kes lõpetasid Kõrgema Sõjakooli. Sõjaliste teadmiste täiendamiseks, nagu tähendasin, on komandeeritud ka ohvitseri kaitsevärke mitmesugustele kursustele. Üleajateenijate täienduskursusi on lõpetanud 95 allohvitseri, gaasiasjand. kurs. — 12 allohv., kehalise kasvatususe kurs. — 9 allohv., piirivalve vahilaeval teenivad üleajateenijad on käinud me-

Piiril

reväes korraldatavatel kursustel. Siin on lõpetanud motoristide kursusi 18, signalistide kurs. — 5, roolimeeste kurs. — 2 üleajateenijat. Rõhku on pandud kehaliskasvatusele. 1927. a. det. kuust teotseb selle ala juhtimisel piirivalves spordi keskkubi ja kohtadel — jaoskondade spordi klubid ja ringid. Erilist hoolt on pühendatud laskeasjanduse edendamisele. Sel alal rõõbiti ametliku laskmise ja väljaõppega, teotseb ohvitseride kogu ja üleajateenijate laskespordiühingud. Piirivalve ohvitseridekogu on üks Eesti Laskurliidu asutajaist liikmeist ja teotseb Liidu liikmena kuni käesoleva ajani. Üleajateenijate laskespordi ühingute põhikiri koostati piirivalves Kaitseväelaste vaba

tahtlikkude ühingute ja nende liitude seaduse alusel. Selle järgi teotsevad piirivalve jaoskondade üleajateenijate laskespordi ühingud ning keskühing, mis alates k.a. 1. aprillist on Eesti Laskurliidu liikmeks.

*

Piirivalve, kui sõjaväeline üksus, on püüdnud seista aja ja oma ülesannete kõrgusel, olles teadmisel, et vajame tugevat piirivalvet majandusliku heakorra, rahu ja julgeoleku kaitseks.

Piirivalve tähtsust ja tööd on hinnanud seltskond, rahvas: 10. aastapäeva puhul anetatavad maavalitsused piirivalvele kauni lipu.

See kohustab!

J. P.

Tõkketuli.*)

Edasi tuleks puudutada tõkketulede arvu. Tõkketulede arv on lähedas seoses nende väljakutumise ja täitmise võimalusega. Sõjakogemused on näidanud, et tõkketuli on jäänud pea alati hiljaks või, mis on sama paha, on avatud liiga vara, s. o. siis, kui julgestuseosad alles taandumas üle tõkketulede riba. Esimene juht nõuab ilmselt, et tõkketuli oleks paenduv, s. o. et teda täitmise kestel saaks tõmmata tagasi oma poole — et ta oleks juhitud. Seda rõhutab ka prantsuse eeskiri. Teine juht, tuues asjatuud kaotusi ja laskemoona kulu, nõuab tõkketule kordamist samal tõstel. Mõlemad juhud on tõkketulede väljakutumise organisatsiooni produktid.

1918. a. Merkeni sektoris Belgia 9. diviisi punane rakett tähistas vastase rünnaku alguse ja enne kui rakett jõudis langeda, oli tõkketuli juba lahti. Loomulikult on niisugusel tõkketule väljakutumise kiirusel tähtsus vaid positsioonisõjas, manööversõjas aga vaevalt. 1922. a. 2. Belgia diviisis Beverloo manövril jõudis nõue tõkketule järgi esiosadelt patareisse 30 minuti pärast (manööversõja oludes). 15 minutit kulus patareiuülemal ettevalmistusteks ja eellaskmiseks ja 45 minuti pärast oli tõkketuli lahti. Mõlemad toodud näited on äärmusse küünevad. Esimene on hiilgavalt õnnestunud positsioonisõja juht, teine tavaline näht manööversõjas, mis aga selgesti näitab, kui visalt ja aegamööda lähevad nõudmised alt üles. Näib, et soodsamaks tõkketule välja-

kutsumise abinõuks on tõesti rakett, mis on nähtav patarei tulepositsioonilt, kus siis otseteed avatakse tuli. Kuid päevavalgel, olgugi alalise valve olemasolul tulepositsioonil, võib rakett jääda nägematuks, nagu seda praktika mitmekordselt on näidanud. Öösi aga võib vastane saada tahtmatult äraandlikuks signaaliandjaks, lastes juhuslikult samasuguseid rakette. Nagu näha, ei saa toetuda ainult raketile, vaid tuleb tegevusse rakendada ka teised edasiandmise vahendid, nendest eeskätt telefon ja helkside. Kuna jalaväe esiosad tihti ei ole vahetus ühenduses patareidega, siis on suur-tükivägi kohustatud oma eelvaatlejad viima nende jalaväeüksuste juurde, kes tõkketuld välja kutsuvad. Kasutades oma sidevõrku, võivad eelvaatlejad kõige kiiremini telefonil ja helklambil edasi anda tulendõudmise.

On loomulik, et täites mitmesuguseid lahingülesandeid, patarei tõkketule nõudmise saabumisel on suunatud mõnele teisele märgile — patarei laskesuund ei ühtu tõkketule suunaga. Seega ka nõudmise silmapilkse üleandmise juures ei sünni tuleavamine silmapilksest, nagu seda nõuab LE § 30, vaid teatud aja, umbes paari minuti järgi. Kuid öösi, laskmise vaheajal (mõnikord ka päeval), kui meeskond puhkab lähedal asuvates muldhoonetes ja tulepositsioonil ainult valve, läheb aega veelgi rohkem. Valvur peab meeskonna äratama, kes siis laternad võttes kohale jooksevad ja alles mõningate

*) Vt. „Sõdur“ nr. 40/41 s. a.

vähemate ettevalmistuste järele avavad tule. See võtab aega ja silmapilksest tuleavamisest pole juttugi. Muidugi kui on teada vastase kallaletung ja ollakse ootel, siis võib tuli lahti minna tõesti silmapilkselt.

Ühele patareile võib normaalselt anda ainult üks tõkktule ülesanne. Kuid laiema laskesektori juures võib anda patareile ka paar tõkktuld, niisugusel korral peab määrata üks tõkktuli vastutavaks. Selle tõkktule peale on patarei suunatud alati laskevaheaegadel. Patarei täidab tule väljakutsumise juures harilikult vastutavat ülesannet. Kõrvalt-tõkktule avamine peaks sündima normaalselt analoogiliselt vastutava tõkktule avamisele, kuid siin peab alati arvestama teatud hilinemist, kuna patarei pole kunagi suunatud sellele tõkktulele. Peale selle võib patareile määrata veel tõkktuld naabersektori, mille väljakutsumine võib sündida loomulikult vanema juhi nõudmisel. Kuid väljakutsumise raskuse tõttu on tõkktule hiline mine siin tihti paratamatu. Sagedasti aga ei luba olukord üldse avadagi tuld naabersektori. Seepärast tõkktulesid naaberpiirkonda kui ka naaberpiirkonnast antavaid tõkktulesid ei saa lugeda omaette tõkktuledeks, s. o. kindlaks takistusteks vastasele, vaid neid tuleb võtta kui teatavaid tuletäiendusi olemasolevate tõkktulede tiibadel ja sisemuses.

Peamisteks tõkktulede arvu piirajaiks on väljakutsumise raskus ja laskemoona kulu. Eksituste ärahoidmiseks peaksid kaks tõkktuld asuma üksteisest sedavõrt kaugel, et nende väljakutsumine ei tekitaks segadust. Praktiliselt võiks lugeda tõkktulede minimaalseks vaheks 250—300 m. Niisugusel juhul jalaväe esiosadelt lastud raketid lubavad patarei peale enam-vähem täpsalt kindlaks määrata nõutava tõkktule. Loomulikult, kui patareil on neli-viis tõkktuld, on orienteerimine väga raske ja väljakutsumine ning täitmine võib pahatihti olla juhuslik. Peale selle patarei, täites mitmeid kõrvaltõkktulesid, ei suudaks vastutava tõkktule täitmisel arendada nõutavat tulekiirust — lihtsalt väsimuse tõttu. Tõkktulede täitmine on seotud laskemoona suure kuluga. Näiteks, 76 v. patarei, mis on toimetanud ainult kaks viieminutilist tõkktuld; on kaotanud oma laskemoonast üle 1/4 tuleüksuse. Teataval määral vähendab tõkktulede arvu ka see asjaolu, et ühe tõkktule täitmise juurde tuleb tõmmata pea alati 2—3 patareid.

Üksteisele sügavusse järgnevat tõkktuld ei saa lugeda iseseisvateks tõkktuledeks, kuna tegelik olukord nõuab alati tõk-

ketulede edasi- või tagasiviimist (kui on vaatlus) — tõkktuli peab olema paenduv. Seega sisult tõkktule joon kujuneb vastavalt maastiku ja olukorra iseäraldustele ribaks.

Ühe patarei tõkktuli on võrdlemisi piiratud rinnetpidi (150—200 m), seega teda ei saa lugeda tõsiseks takistuse-vahendiks. Ainult eriti soodsatel lühistel, mis rinnetpidi väga piiratud, võib üks patarei takistada vastase edasijõudmist. Lahtistel rindeosadel pole mõtet ühe patareiga luua tõkktuld. Siin on tarvis ülesande täitmise juurde tõmmata vähemalt kaks-kolm patareid, siis võib enam-vähem tõkestada vastase kallaletungi 400—600 m laiusel rindel — soodsal juhul isegi kuni 700 m rindel. Ühe patarei tõkktule asemel on juba otsarbekohasem kasutada tulelööke varem kindlaksmääratud lähisteel.

Meie JE II osa seab uskumatult palju nõudmisi suurtükiväele tõkktulede alal. Tõkktuled on ette nähtud julgestuspositsiooni ees, vastupanupositsiooni ees ja sisemuses. JE II § 152 ütleb, et tõkktuli loodakse eelpostide ette. On selge, et see nõudmine on üleliigne, kuna meie tavaliselt nõrkade julgestusosade ette pole mõtet luua tuletakistust, liiategi kui see on seotud nii suure laskemoona kuluga. Niisuguse tõkktule tagajärg ei võiks olla tõsine, kuna vastase nõrgemad osad suudaksid juba suruda tagasi meie eelosi ja tõkktuli langeks seega nõrgalt võib olla isegi hoopiski okupeerimata maa-alale. LE § 323 ongi selle JE II nõudmise pehmenanud, öeldes lihtsalt, et „lahingu-eelposte toetatakse selleks määratud suurtükiväega“. Soodsate välja vaadete juures oleks otstarbekohane julgestusosade ees ette näha vaid lühiajalisi tulelööke, seda enam, et igal juhul näib olevat tähtis pidada julgestusosade juures eelvaatlejaid, kes asudes jalaväe juures annavad edasi nõudmise tule järgi VP ja patareisse. Muuseas ka prantslased oma suurtükiväe lahingueeskirjas ütlevad, et julgestuspositsiooni ette korraldatakse tõkktuld ainult harukordadel.

Eelvaatlejaid julgestuspositsioonil pidada näib olevat kasulik veel seetõttu, et nemad taandudes koos julgestusosadega, võivadki olla tegelikeks tõkktule väljakutsujaiks vastupanupositsiooni ees. Telefoni ja helksidega varustatud eelvaatleja on otseühenduses VP ja seega ka patareiga. Loomulikult võib temalt väljaläinud käsklus kõige rutemini jõuda patareini. Eelvaatlejad peavad asetsema ja taanduma seetõttu

tõkkesuure raiooni läheduses, et olla kindel julgestusosade möödumises tõkkesuure ribast. Julgestusosade taandumistee tuleb loomulikult täpsalt määrata, et nad juhuslikult ei sattuks tõkkesuure ribasse.

Märksa raskem on kõrval-tuletõkke väljakutumine. Juhul, kui patareile on määratud kõrval-tõkkesuure, siis kui olukord seda võimaldab, oleks otstarbekohane suurtükiväe vaatlust organiseerida nii, et kõrval-tõkkesuure asuks KVP vaatluspiirkonnas ja ta väljakutumine sünniks jalaväelt optiliste signaalidega läbi KVP. Jalavägi loomulikult kasutab tule väljakutumiseks optilistest signaalidest eeskätt rakette. Tõkkesuurede küllaldaselt eemalasumisel üksteisest ei tohiks ette tulla segadust ka ühesuguse värviga raketide kasutamisel nii vastutava kui kõrval-tõkkesuure väljakutumiseks. Igal juhul peab alaliselt arvestama seda, et tule avamisel kõrvaltõkkele võib tavalisest rohkem hilineda vastutava tõkkesuure avamine.

Tõkkesuured vastupanupositsiooni sisemuses on läbiviidavad kõige raskemini, sest nende andmisel valitseb alaline oht tabada oma jalaväge. Seepärast peab jalavägi olema täpsalt tuttav nende kohtadega, mis on märgitud võimalikkude tõkkesuurede kohtadena. Tuleb arvata, et tõkkesuure vastupanupositsiooni sisemuses võib saada avatud ainult käsklusega või signaaliga suur-

tükiväe vaatluselt, kes asub antava tõkkesuure läheduses ja on vahetus ühenduses jalaväe juhiga. Juhud, kui tuleb toimetada tõkkesuured ettevalmistamatult, siis kuulub selle ettevalmistamiseks vähemalt 15 minutit.

Kokkuvõttes tuleb tähendada, et meie peaksime olema väga kokkuhoidlikud tõkkesuurede määramisega ja kui meie neid määrame, siis niisugustes tingimustes, et neist tõesti on kasu. Need tingimused on lihtsad ja lühidat:

- Patarei tuletõkke-riba laius 150—200 m.
- Tuletõkkest võtavad osa vähemalt 2—3 patareid.
- Ühele patareile määrata võimalikult mitte üle kahe tõkkesuure.
- Naaberpiirkonda antaval tõkkesuurel on vaid abistamise ülesanne.
- Tõkkesuure avamine ei sünni pea kunagi silmapilkselt, kui patareid pole selleks alarmeritud, vaid selleks kuulub vähemalt 2—3 minutit aega.
- Üksiku patareiga toimetada tõkkesuure asemel tulelõkke; muidugi ei või ka tulelõkkide määramisega liialdada, sest tulelõkke täitmine on seotud samasuguse laskemoona kulguga kui tõkkesuurega.

N. Rg.

Taktika alalt.

Punaväe laskurirügemendi pealetung kolmes ešelonis.

Punaväe pealetungidoktriini markantse maks erinevuseks, võrreldes mujal sõjavägedes maksivate tõekspidamisega, tuleb lühedalt teisi ja kolmandaid ešelonid ühes neile kuuluvate omapärase funktsioonidega. Teatavasti punaväe koondiste või üksuste lahingukorras varu kui niisugune, kas puudub täiesti või eksisteerib vaid minimaalses koosseisus (kuni 1/3 lahingukorra jõududest) ja väga kitsa ülesandega (vastutegevus ootamatusele). Teiste sõjavägede varude funktsioonid venelased on pannud osaliselt küll löögigrupi teisele ja kolmandale ešelonile, kuid tähendatud ešelonide olemise eesmärk ning nende kasutamiskiivid on sisuliselt sootud teissugused kui varudel. Üldiselt need ešelonid lahingukorras peavad tagama

tugeva pealetungi pealõkke suunas ning vastase kaitseüsteemi sügava purustamise ja vallutamise. RKKK väljamäärus-tiku (1929) näpunäidetest teise ja kolmanda ešelonid kasutamise kohta olgu märgitud järgmist:

- teised (kolmandad) ešelonid saavad lahinguülesande ühel ajal esimese ešeloniga (§ 138);
- teistele ešelonidele antakse kas liikumise suund vastase kaitseriba sügavuses või kindel raioon vallutamiseks*) (§ 193);

*) RKKK sõjakirjanduses nõutakse, et reeglina tuleb anda igakord nii suund kui raioon, Viimasel ajal selle nõude järgi ka käiakse, nagu selgub ajakirj. toodud taktik. ülesande lahendamistest.

— teised ešelonid arendavad esimeste ešelonide edu ja toetavad neid täiesti iseseisvalt, mitte ootama jäädes täiendavaid näpunäiteid või käske (§ 138);

— teised ešelonid arendavad edu esimese ešelonit tiiva tagant, et vältida seega väeosade segiminekut vastase asetuse sügavuses (§ 193).

Neid väljamäärustiku näpunäiteid on tegelikus elus tõlgendatud mitmeti ja lahku minevalt, nagu seda näeme punaväe hääle kandjates lahendatud taktikalistest ülesannetest. Teatud ühtlust vaadetes on hakanud tooma RKKA lahingulise ettevalmistuse valitsuse (UBP) täiendavate selgitused küsimuse kohta (v. selle asutise poolt välja antud „Sbornik taktitšeskih zadatš“ 1932 j.n.e.), kuid seda peamiselt teise ešelonit kasutamise alal; kolmanda ešelonit tegevust sellevastu pole seni avalikult peaaegu puudutatud, kuigi punaväe eeskirjade järgi kitsal rindel pealetung kolmes ešelonis on reeglipärane.

Nii loeme RKKA väljamäärustikust, et kui laskurirügemendi rinne on alla 1000 m, siis ta tungib peale kolmes ešelonis (§ 221); BUP II (1927) järgi teotseb pataljon, kui rinne on alla 500 m, samuti kolmes ešelonis (§ 347). Neil asjaoludel tohiks väärida meie tähelepanu ajakirja „Frunzovets“ lisana ilmunud ja punaväe vanematele juhtidele määratud brošüüris „Metodrazrabotki“ nr. 2 toodud konkreetne näide rügemendi pealetungist kolmes ešelonis. Allpool toome kokkusurutud kujul selle ülesande ühes lahendusega, asetades pearõhu teisele ja kolmandale ešelonile.

Üldolukord.

(V. skeem nr. 1.)

Vastane, taandudes läände, jäi peatuma varerini kindlustatud positsioonil Vereteika jõe, Trumpõ, Motkovtsõ, kõrg. 87,7, Semenovka joonel.

VIII laskurikorpus, lähenenud vastasele, 11. VIII pärast lõunat valmistus rünnakuks 12. VIII kell 0600. Luurega tehti kindlaks 11. VIII õhtuks: 1) vastase vastupanupositsiooni eelserv Trumpõ, Motkovtsõ, 84,2 ja 87,7 joonel, kus täisprofiilis kaevikud ja kaherealine traat-tõlke; 2) paaris rk — Mokovtsõst 400 m lääne pool; f. Mateikovštšizna juures ja kõrg. 86,7 500 m ida pool; 3) üksikud rk — kõrg. 84,2, 87,7, 94,4, 87,7 juures asetseva metsatuka kirde serval ja Devjatkovtsõ vastas; 4) kuulipildujapesad ja laskurite kaevikud — a) Dvoržets, kõrg. 81,5 ja Voronõ raionis, b) Kaleniki ja kõrg. 92,1 vahel, d) kõrg. 92,4, Sborõ ja 83,8 vahel,

*) Voennõi sektor C. D. K. A. pod red. A. Šleming. Izd. tsentr. doma krasnoi arm. 1931.

e) Kuzmitsi ja Eiminovtsõ vahel, g) kõrg. 86,9, Ljudvinovi ja Staržintsõ vahel ja h) Staržintsõ eel; 5) suurtükivägi — 1 kerge haubits ja 1 kerge kahur Kaleniki juures, 1 kerge kahur Parhimovtsõ, 2 kerget haubitsat Staržintsõ juures (tulistasid), umbes 2 rasket patareid Danilki, 2 rasket patareid Senki, 1 kerge patareid Staržintsõ ja 3 kerget patareid Parhimovtsõ juures positsioonidel; 6) VP — Voronõ, kõrg. 92,4, 86,7, 83,8 juures; 7) jalavägi (varud) Žukevitsi, Irkovštšina ja Senki, Žebrõ raionis.

Pimeduse saabudes väeosad tõmbuvad ööseks lähte positsioonidele lähemale. 44. laskuridiviisi 130. rügement (kuulub lahendamisele!) ühes juurdeantud osadega õõbib: päeval eelpataljoni (PB) teotsenud 1/130 ühes 1/44 s. r. *) ja 1/8 r. s. r. **) — metsatukas, mis g. dv. Kuzmitsi ida pool; II/130 — metsatukas, mis Devjatkovtsõst ida pool; III/130, kõik eriuksused, 1. järgu voo ja rügemendi staap — g. dv. Zubovštšizna ja lõunapoolne mets; sealsamas ka 3. tankipataljon (1 kompani keskmisi ja 2 kompanit kergetid tanke), 5. suurtükiväerügement ülemjuhataes suurtükiväe varust (ARGK) ja 44. suurtükiväe rügemendi III divisjon (III/44. s. r.).

131. laskurirügement, I/44. s. r., II/44. s. r. ja 2. kergetankide pataljon — Žarna, Vereiki, Tereški, Slovinki raionis; 7. laskurirügement (3. diviis) ühes kahe kerge ja kahe raske suurtükiväedivisjoniga — Janovitši ja lõunapool.

130. ja 131. laskurirügemendi poolt võetud vangid kuuluvad vastase 64. jalaväerügemendi, 3. diviisi ribas 7. laskurirügemendi poolt võetud vangid — 12. jalaväerügementi.

Eriolukord.

44. diviisi staap 11. augustil kell 2030, Nr. 13/op. g. dv. Zubovštšizna.

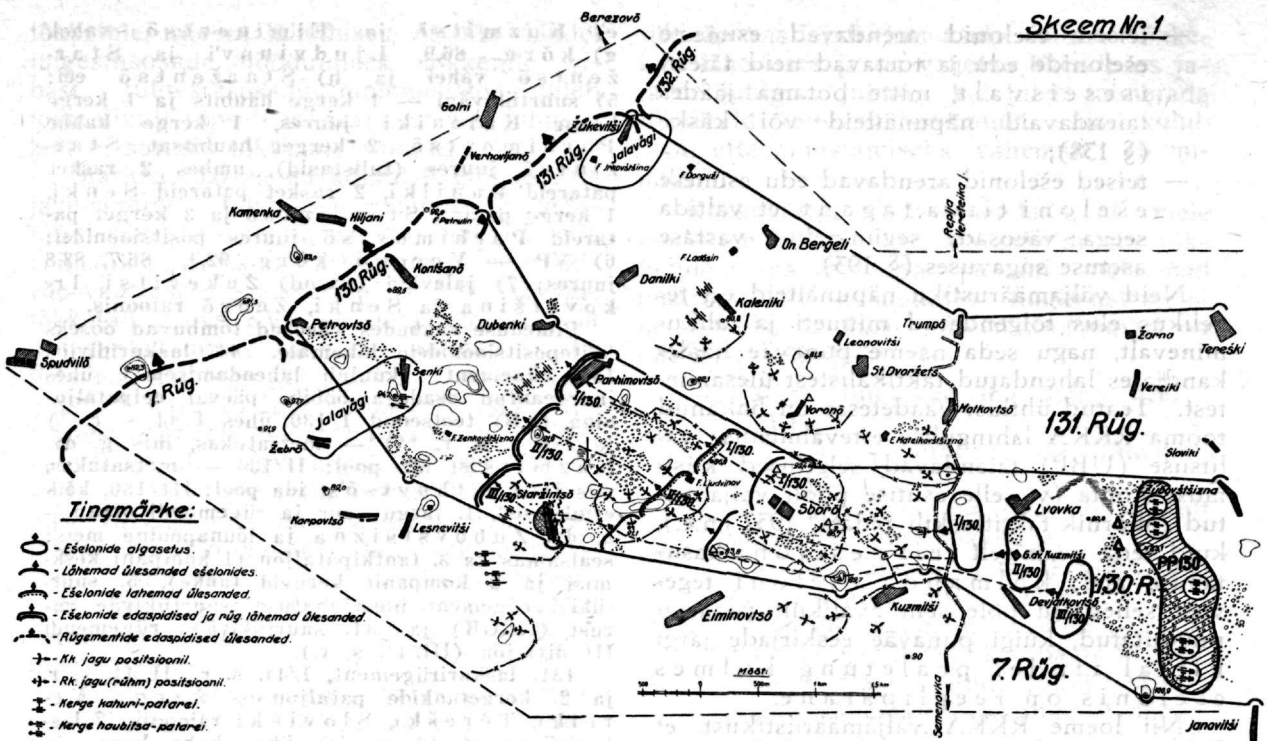
OPERATIIVKASK Nr. 8.

(V. skeem nr. 1.)

1. Vastane on end kindlustanud Vereteika jõe, Motkovtsõ, kõrg. 84,2 ja 87,7 joonel. Tema varu — Žukevitsi, Irkovštšina ja Senki, Žebarõ raionis.
2. VIII laskurikorpus tungib peale Replja, Trumpõ, Kuzmitsi, Semenovka joonel, eesmärgiga välja jõuda Berezo-vo, Kolesniki, Spudvilõ raiooni. Paremalt 100. laskuridiviis vallutab raiooni; vahejoon.... Vasakul 3. laskuridiviis vallutab.... raiooni; vahejoon temaga: Janovitši, Kuzmitsi (mõlemad 3. div. s. a.), Staržintsõ, Petrovtsõ (mõlemad 44. div. s. a.).
3. Diviis algab pealetungi 12. VIII kell 0600 ja vallutab raiooni Žukevitsi, f. Petrulin, Petrovtsõ.
 - a) 132. laskurirügement
 - b) 131. laskurirügemendi (+ kergetanki-kompani) lähem ülesanne — vallutada

*) 1. patareid 44. diviisi suurtükiväerügemendist.

**) 1. patareid 8. ratsasuurtükiväe rügemendist.

Ok. Bergeli, Kaleniki, kõrg. 92,1 raioon; edaspidine ülesanne — vallutada Žukevitši, f. Irkovštšina, f. Petruolini (v. a.) raioon.

d) 130. laskurirügemendi (+ 3. tankipataljon) lähem ülesanne — vallutada Parhimovtsõ, kõrg. 91,9, Staržintsõ raioon; edaspidine ülesanne — vallutada f. Petruulin, kõrg. 92,0, Kontšanõ, Petrovtsõ raioon.

e) Suurtükivägi:

— PP 131 — 1/44. s. rüg., 1. ja 2. patareid 8. ratsarü. r.; positsioonide raioon....; vastutav riba — Žukevitši — Senki; täiendav sektor — Tredjaki.

— PP 130 — ARGK 5. s. rüg. II divisjon ja 44. s. rüg. III div. (ilma haub. patareita); ülem — suurtrüül 5.; positsioonide raioon — mets Zubovštšizna'st lääne ja lõunapool; vastutav rida — Verhovljanõ — f. Oitsevo; täiendav sektor — Irkovštšina.

Tule avamine kell 0520 plaanitabeli kohaselt.

g) Vahejoon 132. ja 131. laskurirügemendile — Tereški, Trumpõ, f. Doroguži, Žukevitši (kõik 131. rüg. s. a.); 131. ja 130. laskurirügemendi vahel — Zubovštšizna, kõrg. 92,4, Dubenki, f. Petruulin (kõik 130. rüg. s. a.).

4. KP kella 0500 alates kõrg. 85,1 juures metsas.

Divül ja sõjakomissar.
Staabi ülem.

RÜGÜLI OLUKORRA HINNE JA OTSUS.

Vastane on end, otsustades luureandmete ja kuulipildujate ning kaevikute arvu järgi, hästi kaitseks ette valmistanud. Tema toetuspunktid asetsevad järgmistes raioonides: a) Motkovtsõ, f. Mateikovštšizna, kõrg. 84,2; b) St. Dvoržets, Voronõ; c) 87,7 ja metsatukad loode pool; d) kõrg. 92,4 ja metsatukad lõuna pool; e) Kuzmitši ja seljandikud kagu pool; f) seljandikud lõuna pool kõrg. 89,7. See on nähtavasti vastase esimene kaitsejoon.

Teise joone moodustavad toetuspunktid Kaleniki, kõrg. 86,9, f. Ljudvinovi jõe äärel, kuna kolmas joon — Staržintsõ, Parhimovtsõ — katab suurtükiväge.

Toetuspunktid Parhimovtsõ ja f. Ljudvinovi vahel moodustavad arvatavasti vastupanusõlme.

Rügemendi läbimurderibas on arvatavasti 5—6 kompanit ja varus umbes 1 pataljon; suurtükiväge — 6—8 kerget ja kuni 4 rasket patareid.

Peale selle tuleb arvestada toetuspunkte: a) Motkovtsõ, Voronõ, Kaleniki ja b) Kuzmitši, Eiminovtsõ suunas, kuigi nad on seotud naabrite aktiivse tegevusega.

Maastik soodustab vastasele kaitseorganiseerimist (väikesed metsatukad, kõrgendikkude jooned). Samal ajal metsasalude ja perpendikulaarselt rindele jooksvate lohkude olemasolu kergendab liikumist meie jalaväele ja tankidele. Läbimurderibast paremal on maastik lahtine ja soodustab vaatlust ning suurtüki- ja jalaväe tulekasutamist Motkovtsõ, Kaleniki jonnelt. Vasakul on maastik kinnine, kattes meid joone Kuzmitši, Eiminovtsõ, Lesnevitši eest. Mets Ljovka, Devjatkovtsõ ees tagab väljatuleku lähtepositsioonile.

Rügemendi ülesanne — 750 m ribas läbi murda vastase rinne kõrg. 84,2 ja 87,7 vahel ja välja jõuda 2-km rindele f. Petruulin, Petrovtsõ joonel. Järelikult vastase esimese vastupanujoone vallutamine on võimalik ainult ühe pataljoni; ülejäänud pataljonid peavad liikuma teises ja kolmandas ešelonis. Diviisi peamine jõupingutus on suunatud loodesse, nii siis 130. rügemendi löök läheb vasaku tiiva tagant. On kasulik asetada ešelonid astmena vasakule (võimalus kauem varjatult läheneda; vastasel siin rügementide liitekoht).

Suurimat vastupanu rügement võib oodata kõrg. 86,9 ja 91,1 joonel (vastupanu sõlm), kus läbimurde rinne laieneb 1½ km peale. Selle piirala vallutamine moodustab pataljoni lähema ülesande. Siia nad (pataljonid) peavad saabuma üheaegselt, et ühisealt vallutada vastupanusõlm.

Edasi kerkib vajadus kiiresti välja jõuda Parhimovtsõ, kõrg. 91,9, Staržintsõ joonele, hävitada toetusepunkt Staržintsõ ees ja vallutada vastase suurtükiväe positsioonid. Selle joone vallutamine on lähem ülesanne rügemendile.

Selleks ajaks saate- ja otsetoetuse suurtükivägi peab sisse võtma nulle märgitud uued positsioonid, KP-d ja VP-d. Tankid valmistuvad uueks rünnakuks. Ühelajal rünnakulennuväe kallaletungiga vastase varudele kaugetegevuse tankid (DD) liiguvad esiosade joonetele ja ründavad koos lennuväega.

DD tankide esimene ülesanne — vastase suurtükiväe ründamine marsruuti mööda: kõrg. 87,7, Eiminovtsõ, Staržintsõ, Parhimovtsõ, Danilki, Kaleniki, Sborõ, Eiminovtsõ (kogumispunkt). Lähtepeitsioon — mets Devjatkovtsõ'st idapool (kell 0550).

Keskmete tankide kompani moodustab jalaväe kaugetegevuse (DPP) ešeloni. Lähtepeitsioon metsas, mis kõrg. 80,8 ida pool. Kell 0545 kompani avab tee DD tankidele, rünnates tankivastast kaitset.

Kella 0430 alates allüksuste ülemad toimetavad viimast isiklikku luuret.

Rüguüli otsus selgub järgnevast operatiivkäst nr. 21, millise ta andis g. d. v. Zubovštšiznas 11. VIII kell 2130.

1. ja 2. üldjoontes samad andmed, mis toodud diviil 44. operatiivkäsu nr. 8 p.p. 1—3.

3. 130. laskurirügement vallutab raiooni: Parhimovtsõ, kõrg. 91,9, 94,7 (kirde-läng).

a) I/130. (+ PA 1. patarei + kergetanki kompani) — lähtealus kell 0600 lohus, mis ida pool Lvovka, kõrg. 87,3 joont; lähem ülesanne — vallutada kõrg. 86,9; edaspidine ülesanne — peale tungides läbi metsa kirde serva, välja jõuda Parhimovtsõ ja sellest lõuna pool oleva nimeta kõrg. (v. a.) lääne servale.

b) II/130 (+ PA 2. patarei + kergetanki kompani) — lähtealus kell 0600 kõrg. 87,3 lääne pool asetseva metsa serval; lähem ülesanne — peale tungides I pataljoni vasaku tiiva tagant, vallutada f. Ljudvinov ja nimeta kõrg. sellest lõuna pool; edaspidine ülesanne — tungides läbi metsa, välja jõuda kõrg. 91,9 ja sellest põhja pool asetseva nimeta kõrg. lääne servale.

d) III/130 (+ III/44. s. rüg. 7. patarei) — lähtealus kell 0600 metsas II/130 taga; peale tungides II/130 vasaku tiiva taga üle kõrg.

83,8 ja 91,1, vallutada viimase (91,1) lõunapoolne läng ja kõrg. 94,7 kagupoolne läng (500 m Staržintsõ'st lääne pool).

e) Suurtükivägi — PP 130. toetab I/130. Alates hargnemisest toetab:

II/130. — II/44. s. rüg. ja II/5. s. rüg.;

III/130. — III/44. s. rüg. ja III/5. s. rüg.

Suurtükiväe avamine kell 0520.

g) DPP tankid — keskmiste tankide kompani 3. tankipataljoni ülema juhatusel; lähtepeitsioon — metsa serv kõrg. 80,8 juures, mida läbistada kell 0545 ja rünnata tankivastaseid relvi ja patareisid kõrg. 87,7, 89,7, 92,4, Voronõ, Lesnevitši, f. Mateikovštšizna, kõrg. 86,7 suunas. Kogumispunkt kõrg. 86,7 juures metsatukas, kus tankid lähevad patiil III käsutusse.

h) Signaalid: rünnaku algus ning tule üleviimine — punased raketid patiilide korraldusel; ülesanne täidetud — valged raketid.

4. KP kella 0500 alates metsas kõrg. 80,8 juures.

Rügemendiülem ja sõjakomissar.

Staabi ülem.

Kokkuvõtte ešelonide ülesannete ja omavahelise koostöö kohta.

Jättes kõrvale tegevuse arenemise eeltoodud operatiivkäsu täitmisel, märgime vaid näite lahendajate teoreetilised lähtekohad ülesannete andmisel ešelonidele ja ešelonide omavahelises koostöös.

Kõigepealt on selge, et ülesanded ešelonidele olenevad vastase kaitsesüsteemist antud lõigus. Ülaltoodud konkreetse näite lahendamisel on lähtutud poola väekoondiste kaitsesüsteemist.

Normaalselt esimese ešeloni lähemaks ülesandeks on vastase „esimese kaitseliini“ läbimurdmine umbes 1500 m sügavuselt (kuni pataljoni varu jooneni, viimane kaasa arvatud). Järelikult meie kaitsesüsteemi juures taotleb esimene ešelon kogu vastupanupositsiooni läbimurret. Selleks koondatakse läbimurde raiooni tarvilikud purustuseabinõud: raske- ja kergesuurtükivägi, DPP (jalaväe kaugetegevuse), NPP (jalaväe otsetoetuse) ja DD (kaugetegevuse) tankid j.n.e.

Esimese ešeloni edaspidiseks ülesandeks — pärast pataljoni varude joone vallutamist — on pealetung „teisele kaitsejoonele“, kus arvatakse olevat üksikuid toetusepunkte suurtükiväe kattedeks, varude positsioone ja vahel isegi vastupanusõlm. Meie kaitsesüsteemis võiks selleks „teiseks kaitsejooneks“ pidada rügemendivaru positsioone. Ent sellel joonel astuvad juba tegevusse ka järgnevad ešelonid.

Teise ešeloni lähemaks ülesandeks on eelnimetatud „teise kaitsejoone“ mõne toetusepunkti vallutamine (um-

bes 3 km sügavuses), arendades esimese ešloni edu löögiga tiivalt.

Teise ešloni edaspidiseks ülesandeks on vastase suurtükiväe positsioonide vallutamine (kuni 5 km sügavuseni).

Kolmanda ešloni lähemaks ülesandeks võib olla mõne toetusepunkti raiooni vallutamine „teisel kaitsejoonel“ või kiire väljatungimine varude positsioonile, arendades sealjuures esimese ja teise ešloni edu.

Kolmanda ešloni edaspidiseks ning lõppeesmärgiks on diviisivaru raiooni vallutamine. Selle märgi peale püütakse kolmas ešlon kohe tegevuse alul välja suunata.

Olgu märgitud, et kuni tegevusse astumiseni teine ešlon liigub esimese ešloni järgi, olenevalt maastikult, 400—1000 m kaugusel; samasugusel distantsil (teistel andmetel 300—800 m) teise ešloni järgi liigub kolmas ešlon.

Mis puutub ešlonide omavahelisse koostöösse, siis seda kujutatakse ette järgmiselt:

Vastupanupositsiooni vallutamisel — see on, nagu nägime, esimese ešloni ülesanne — teine ešlon toetab esimest ešloni kuulipilduja ja suurtükitlega ja tankidega.

Kolmas ešlon toetab teist ja esimest ešloni kuulipilduja ja suurtükitlega (kui tankid on juurde antud, siis ka nendega) ainult „teise kaitsejoone“ vallutamisel.

Teine ja kolmas ešlon ründavad koos esimese ešloniga vastase „teise kaitsejoone“ toetusepunkte (rügemendivaru positsioone), ja täites rügemendi lõppülesannet, vallutavad suurtükiväe positsioonide ja kohalikkude varude raiooni — enne üldvaru saabumist sügavusest või naaberlõikudest.

Pilk skeemile nr. 1 näitab, et venelaste üldine idee kirjeldatud lahingukorra moodustamisel on — tagada värskete osade juurdevoolu igal uuel „kaitsejoonel“ vastase asetuse sügavuses. Teise ja kolmanda ešloni kasutamine varuna, s.o. ilma kindla lähema ja edaspidise ülesande andmata algusest peale, eelmise ešloni asendamine järgneva ešloniga, kui eelmine on täitnud lähema ülesande, samuti teise või kolmanda ešloni tegevuse sidumine esimese ešloni ülesande täitmisega („kui esimene ešlon on vallutanud selle ja selle raiooni, siis teisel või kolmandal ešlonil teha seda ja seda“) peetakse lubamatuks.

— ms —

Sideluurest ja selle vastu võitlemisest.

Sideluure mängis Maailmasõjas nii mõnegi operatsiooni läbiviimisel õige tähtsat osa. Nii väidetakse mitmelt poolt, et Hindenburg-Ludendorfi hiigelvõit Ida-Preisimaal vene II armee üle, n.n. teine Gannae, oli sakslastele suurelt osalt „mäng lahtiste kaartide juures“ peamiselt just nende hästi korraldatud sideluure tõttu, sest suur osa venelaste käskude ja korraldusi jõudis saksa vägede juhatuseni sama kiiresti kui nende isikute ja staapideni, kellele nad olid adresseeritud. Põhjus seisis selles, et venelased kasutasid teiste sidevahendite tööst lakkamisel või nende puudusel õige ohtrasti raadiosidete, andes seejuures operatiivse iseloomuga teateid ja käskusid kas päris lahtiselt või võrdlemisi lihtsate ja primitiivsete šifritega, nii et saksa luurejaamadel ja -osakondadel oli võrdlemisi kerge vene käskude ja korraldusi püüda ja küllalt õigeaegselt vastavatele juhtimisinstantsidele kasutamiseks edasi toimetada. Sarnaseid situatsioone tuli ette mitte ainult vene rindel, vaid kõigil rinnetel ja kõigi sõdivate riikide juures, ühel suuremal, teisel vähemal määral, olenedes vastase sideluure tublidusest ja oma sidevahendite moondamise osavusest ja töödistsipliini hoidmisest.

Kuivõrt tähtsat osa üldises luureteenistuses etendas Maailmasõjas sideluure, näeme kinnitusest, et oli ajajärke, kus sideluure oli ainukeseks allikaks, kust 2. osakond sai andmeid vastase

kohta,¹⁾ kuna raadioluure osast seejuures saame kujutluse Austria-Ungari vägede ülemjuhataja staabi luureosakonna ülema kindralmajor Max Ronge töös „Sõjaline ja majanduslik špionaaž“²⁾ toodud andmeist, mille järele mõnedel perioodidel 1915. ja 1916. aastatel on austerlaste poolt iga päev dešifreeritud kuni 70 vene ja umbes samapalju itaalia raadiogrammi, kuna rekordiks osutus 1918. a. 27. juulil 333 vene raadiogrammi dešifreerimine.

Järgnevas püüame vaadelda sideluure tähtsaimaid võtteid ja nende pareerimiseks vajalikke vastuvõtteid, et olla teadlik nii ühes kui teises ja kasutada neid tarviduse korral, et seega mitte sattuda olukorda, kus meie sidevahendid toovad meile loodetava kasu asemel ainult kahju.

Tähtsaima osa sideluures moodustab raadioluure, sest siin on võimalik jälgida ja püüda peale vahenditult rinde lähedal asetsevate vastase jaamade töö ka kaugemal rinde sügavuses asuvate raadiojaamade tööd ja seega üldiselt suurema tähtsusega teadete vahetamist.

Raadioluure koosneb kahest osast: võimalikult kõigi vastase raadiojaamade töö jälgimisest

1) Commandant Calvel „Ecoute et radiogoniométrie aux armées“ première partie, lhk. 4.

2) General-major Max Ronge „Kriegs und Industrie Spionage“.

ja püüdmisest, et siis püütud lahtiste ja vastavate eriteadlaste poolt avatud šifreeritud raadiogrammide kaudu tungida vastase saladustesse ja teiseks — vastase raadiojaamade asupaikade kindlaksmääramisest goniomeeter- ehk pelengatorijaamade abil, et saadud andmete abil jõuda selgusele vastase jõudude asetusel ja jälgida selles tehtavaid muudatusi. Luure- ja goniomeeterjaamad töötavad käsikäes ja täiendavad üksteise tööd.

Kuna on võimatu takistada vastasele meie raadiojaamade töö jälgimist ja püüdmist, siis tuleb vähemalt teha kõik mis võimalik, et muuta vastasel ta luure- ja goniomeeterjaamade poolt kogutud andmete kasutamine võimalikult raskeks ja aegaviitvaks. Esimeseks abinõuks on siin lahtisest, šifreerimata tööst loobumine. Venelased nähtavasti ei olnud Maailmasõda alates selles veel küllaldaselt venendunud ja alles 14. septembril, s. o. 6 nädalat peale sõjategevuse algust andis vene ülemjuhatus korralduse, et kõik raadio teel antavad korraldused peavad olema šifreeritud. Kuid nüüd oli see juba hilja, sest vastused olid vahepeal kinnipüütud tööde abil tunginud reasse venelaste salajastesse kavatsustesse.

Ehkki ei ole ühtegi šifrit, mis oleks absoluutselt avastamatu, s. o. mida vastane, kellel ei ole šifri võtit, ei saa kuidagi ära lugeda, on šifri kasutamisel ikkagi määratu suur väärtus. On küll ja küll šifreid, mille võtme leidmine võtab ka pärimaillt tööjõududelt nii palju aega, et neid šifreid võib lugeda peaaegu täitsa kindlateks, sest seks ajaks, kui dešifreerijal läheb vast korda leida šifri võti, on ka šifreeritud teade kaotanud oma salajasuse. Siit järeldus, et kasutatavate šifrite valimisel tuleb arvestada šifreeritava teate või korralduse tähtsust ja iseloomu. Mida salajasema ja kaugemale tulevikku haarava süga on teade, seda vastupidavam peab olema ka šifr, kuna vähemtähtsamaid ja kiiresti oma salajasust kaotavaid teateid võib anda ka vähemkindlate koodidega. Loomulik, et niisuguste šifrite kasutamisel tuleb hoolitseda ka nende sagedase vahetamise eest, et seks ajaks kui vastane võiks leida šifri võtme, šifr oleks juba tarvituselt kõrvaldatud.

Suurimaks takistuseks šifrite kasutamisel on võrdlemisi suur ajakulu teadete šifreerimisel ja dešifreerimisel. Seepärast lubatakse teatud juhtudel, kui teade on väga kiire iseloomuga ja ta šifreerimisel — dešifreerimisel aja kaotamisega tekitatav kahju on suurem kui kahju, mis tekib teate vastase kätte sattumisest ta lahtiselt edasiandmisel, lubatakse teateid edasi anda ka lahtiselt. Meie SE II § 295 lubab erijuhtudel, kui pikemas ja kiire iseloomuga telegrammis on rida avalikke andmeid, mille üleandmine šifreerimatu ei võimalda aru saada telegrammi šifreeritud osast, kasutada ka segateksti, kus teade on osalt šifreeritud, osalt lahtine. Selle loaga, ehkki ta on teoreetiliselt vastuvõetav, ei saa nõustuda puht praktilisest kaalutlustest väljudes. Vilunud kriptoloogile on sageli küllalt ka väiksemastki, isegi heale šifreerijale täitsa tähelepanumatust sidemest teate šifreeritud ja lahtiste osade vahel ja lähtepunkt teate avastamiseks on leitud või vähemalt on loodud eeldused teate avastamiseks võrdlemisi väiksema aja ja vaeva kuluga kui see oleks olnud võimalik täielikult šifreeritud teate puhul. Pealegi me ei tohi unustada, et kaugeltki kõik šifreerijad ei ole just eriti teadlikud

mitmesugustest väiksematest nähetest, mis võivad ühel või teisel teel kriptoloogile kasulikud olla ja seepärast on neil äärmiselt raske otsustada, kas teate üksikute osade vahel on olemas ohtlik side või mitte. Seega loob osaline šifreerimine teate saatjale pettekujutluse, et ta teate salajasus on garanteeritud, ehkki see tegelikult võib vastasele varsti teada olla. Teiseks, mis veel pahem, sellega antakse, ise seda märkamata, vastasele ära midu vast väga hea šifr ja kõik edaspidi sama šifriga antavad teated on vastasele võib olla sama loetavad nagu adressaadilegi. Toodud kaalutlusil paistab, et prantsuse sideeeskirjas on sama küsimus meie eeskirjaga võrreldes lahendatud paremini: „On kindlasti keelatud anda edasi teadet, mis osalt šifreeritud, osalt šifreerimata. (Määrustikus jämeda kirjaga. A. K.) Sellest saadav ajakulu on petlik; selle vastu see tegevus tingimata kompromiteerib kasutatud šifri salajasuse.“¹⁾

Nagu varem tähendatud, ei ole ühtegi šifrit, mida oleks absoluutselt võimatu lahendada. Ühe või teise šifri paremus teiste ees seisab vaid selles, kui võrd võrdem aega ja tööd nõuab ta avamine teistega võrreldes. Kuid need vajalikud aja- ja tööhulgad ei ole alati kaugeltki ühesuursed, olenedes ühelt poolt kriptoloogi osavusest, teiselt poolt šifreerija asjatundlikkusest. Šifr võib ju iseenesest olla väga hea, kuid kui teda kasutab võhik, siis võib šifrogrammi kergesti satutada mitmesuguseid vigu, mis tunduvalt kergendavad teate avamist vastase luureaparaadi vastavate asjatundjate poolt. Niisugustest vigadest hoidumiseks šifreerijad peavad hästi tundma kasutatavaid šifreid, nende tugevaid ja nõrku külgi ja šifreerimise tehnikat üldse. Kuna niisuguseid häid šifreerijaid on võimatu õpetada välja üle-öö, see nõuab pikaajalist ja püsivat tööd ja uurimisi, siis rõhutavad paljude riikide sidemäärustikud vastavate eripersonaalide olemasolu vajadust ja väljaõpetamise tähtsust juba rahu ajal. Nii nõuavad prantsuse ja belgia määrustikud, et iga juhtimisinstantsi koosseisus (belglastel alates pataljoni) peab olema vastav asjatundlik ja usaldatav šifreerijate personal — prantsuse eeskirja kohaselt 2 ametnikku (ohvitseride puudusel), belgia eeskirja kohaselt väga mitmesuguses koosseisus, olenedes väeosa või koondise suuruselt.²⁾ Need isikud, tegeledes šifreerimisega ja selle ala teoreetilise uurimisega, võivad aja jooksul omandada küllalt teadmisi ja oskust teadete kiireks ja korralikuks šifreerimiseks ja dešifreerimiseks, vähendades seega šifri kasutamise suurimat pahet, ajakulu ja tõstes šifri salajasuse hoidmise määra mitmesuguste šifreerimisvigade vältimisega.

Meie side-eeskirjades puudub niisuguste eripersonaalide nõudmine. Ka ei ole meil neid ette nähtud koosseisudega, kuid nende olemasolu tähtsus peaks olema silmnähtav. Seepärast peaks ka meil praegusest suuremat rõhku pandama šifreerimise tehnika ja viisidega tutvunemisele üldse ja kui meil tööjõudude üldise vähesuse tõttu peaks olema võimatu seada sisse vastavaid

¹⁾ „Instruction provisoire sur l'organisation et le fonctionnement de la liaison et des transmissions“ Paris, 1924. § 201 kolmas lõik.

²⁾ Sama § 200 ja „Instruction sur la liaison et les transmissions“ Bruxelles, 1926. §§ 454, 455 ja 456.

koosseisulisi šifreerijaid, siis peaks vähemalt igas väeosas ja staabis määrama vastavad isikud, kellele peale muude kohustuste pannakse ka šifreerija ülesanded. Neile isikutele tuleb teha kohuseks ja ühtlasi tuleb neile võimaldada šifreerimise — desifreerimise puutuvate küsimustega võimalikult põhjalikku tutvumist ja tege likku šifrite käsitlemist.

On veel vähe, kui omame head šifrid ja šifreerijad, kuid mitmesugused määrustikulised reeglid, mille järele šifreerijad peavad talitama, ei ole kokkukõlas šifreerimise üldiste põhimõtete ga. Nimelt lähevad meie side-eeskirjad teiste riikide eeskirjadest lahku selle poolest, et nad, lisaks eelpooltähendatud SE II § 295 antud osalise šifreerimise lubamisele, nõuavad, et raadiogramme adresseid ja allkirjad peavad jääma šifreerimata.¹⁾ Kui esiti nimetatud lubamisega sai veel teoreetiliselt nõustuda, siis viimase nõudmisega ei saa küll kuidagi päri olla. Aadressi ja allkirja lahtiselt üleandmisel saavad vastase luureametid suurepäraseid lähiseid teate desifreerimiseks, sest teades kellelt kellele teade läheb, eriti lühikese teate puhul, on juba võrdlemisi kerge leida katsetamise teel kas või ainult teate paar esimest sõna, mille järele siis šifri võti üles otsitakse. Teiseks pakuvad lahtine aadress ja allkiri vastasele suurepäraseid võimalusi meie staapide ja väeosade asetuse kindlaksmääramiseks, sest teades kus asub jaam, mis annab sageli ühe ja sama väeosade või koondise resp. staabi ülemate allkirjadega raadiogramme, on vastasele kohe selge, et allkirjutaja staap asub selle jaama lähedal. Mis aitab niisugusel juhul jaama väljakutsete sagedase vahetamine, nagu seda nõuavad SE II §§ 233 ja 283 — et vastasele takistada meie jaamade ja ühes sellega meie vägede asetuse kindlakstegemist, kui jaam täna oma väljakutset näiteks XA annab raadiogramme N brigaadi või brigaadi staabiülema, allkirjadega ja homme, juba muudetud väljakutsetega, annab jällegi raadiogramme samade allkirjadega! Niisugustes oludes ei ole raadiojaamade väljakutsete sagedasest vahetamisest küll mingit kasu.

Vastase raadioluure tulemuste pidurdamisel aitab suurel määral kaasa suurema arvu šifrite kasutamine, nii et üks šifr on kasutamisel vaid mõne korespondendi, näiteks ühe brigaadi väeosade vahel. Sellega, kui vastasel läheb korda leida ühe niisuguse šifri võti, siis on talle loetavad ikkagi vaid võrdlemisi väheste jaamade vahel vahetatud raadiogrammid, kuna vastasel korral, kui kõik väeosad, kogu armee töötab ühe šifriga, siis on selle avastamisega antud vastasele kogu armee saladused. Näite võiks tuua Maa ilmasõjast Vene-Austria rindelt. Venelastel töötasid isegi mitme rinde raadiojaamad ühise šifriga. 1915. a. 2. detsembril vene Edelarinde juhatus keelas kuni korralduseni raadioside kasutamise. Raadiovaikus kestis 20. detsembrini, milal alati jälle tööd, kuid juba uue šifriga. Kuid et see šifr oli juba varemalt maksma pandud ja teda kasutasid ka teised, mitte Edelarindesse kuuluvad armeed, siis olid sakslased juba 14. detsembril püüdnud kinni ühe 3. armee poolt sama šifriga antud raadiogrammi. 20. detsembriks oli neil see juba desifreeritud ja seega võti olemas ka kõigi Edelarinde raadiogramme lugemiseks.

Hästi korraldatud šifrite, jaamade väljakut-

sete, lainete ja asukohtade sagedase vahetamise, demonstratiivse raadioside ja mitmesuguste teiste abinõude kõrval on vastase luureteenistusele raskuste valmistamisel suur tähtsus ka raadiotelegrafistide täpsal töödistsipliini pidamisel. Rahuaegses töös on pahatihti tavaline nähe, et vanad vilunud raadiotelegrafistid tunnevad üks-teist töö järele. Nii on ühel näiteks viisiks tänada raadiogrammi vastuvõtmise järele, ehkki see ei ole ametlikus töökorras ette nähtud, teine jälle annab signaalid kuidagi ise viisi, erilise tempoga ja neist pisi asjast jätkub vastutöötava isiku äratundmiseks. Kui nüüd luureaparaadil töötav vilunud raadiotelegrafist teatud aja jook-sul märkab, et kord ühe ja teine kord teise väljakutse all kuulud tööd ühel või teisel põhjusel paistavad olevat ühe isiku antud, siis tekib tal kohe kahtlus, et siin on tegu ühe ja sama jaamaga, mis vahepeal on väljakutse vahetanud. Töötades kokku goniomeeterjaamadega ja nähes, et jälgitav erilaadiline töö tuli alul ühest, hiljem aga teisest kohast, siis võib luurejaam varsti oma ülemusele teatada, et jaam, mis eile töötas asukohas R väljakutsetega VU, on sama, mis täna töötab asukohas S väljakutsetega AL. Seega on meie ettevaatuseabinõud, nimelt jaamade asukohtade ja väljakutsete vahetamine jäänud tagajärjetuks tänu ühe raadiotelegrafisti isikupärasele tööle. Näiteid niisugustest juhtu-dest võiks tuua palju, nagu see, et sakslased võisid vabalt jälgida ameerika 3. diviisi asetuse muutmisi prantsuse rindel seetõttu, et diviisi raadiojaamad andsid väljakutsete juures lahtisi ingliskeelseid katkendeid. Üht saksa jaama tunti väljakutsete vahetamisele vaatamata alati jälle ära seetõttu, et üks ta telegrafistidest tervitas alati vastastöötajaid „tervist sõbrad!“¹⁾

Toodust on selge, kui suur tähtsus on töödistsipliini täpsal hoidmisel raadiotelegrafistide ja üldse kõigi raadiot kasutajate poolt. Kuna niisugusele valjule töödistsipliini hoidmisele ei saa õpetada inimest paari päevaga, ega saa seda talle sisendada vaid käsuga, sest telegrafist ise võib olla ei teagi, et ta töötempo näiteks erineb harilikust, siis peab kindla distsipliini sissekasvatamisele asuma täie energiaga juba varakult rahu ajal, seades selleks sisse vastavad kontroll-luurejaamad, selgitades viimastel saadud andmetel üksikutele telegrafistidele nende töö isiku-päraseid iseärasusi ja kontrollides nende abil töödistsipliini täpsat pidamist.

Vastase raadioluure raskendamise ja takistamise abinõudena tuleb vaadelda veel minimaalse energiaga töötamist ja sagedast töölainete vahetamist. Ehkki minimaalse energiaga töötamine raskendab vastase luurejaamade tööd, ei tohi siiski unustada, et väikese energiaga töötamine on öieti kahe teraga mõök, sest mida väiksema energiaga saatja töötab, seda halvemini kuuleb teda vastasjaam ja võib kergesti kujuneda nii, et mitmesugused segamised, nii oma kui vastase raadiojaamade, atmosfääriliste olude ja ka lahinguvälja mürade poolt, võivad osutada nii tugevateks, et nõrga töö vastuvõtt võib kujuneda täitsa võimatuks. Seepärast tuleks tõsiselt kaaluda, kas võtta omaks itaalia inseneriväe kolonel

¹⁾ Bulletin belge des sciences militaires — avril 1931, lhk. 425, artiklis „Ecoute et camouflage des communications“ — capitaine B. E. M. Flahaut.

¹⁾ Side-eeskiri II osa § 294.

Luiggi Sacco¹⁾ soovitatud tööviis „šifreeritult ja tugevalt“, s. o. tugeva energiaga, või siis „lahtiselt ja nõrgalt“, nagu esimesele vastandina üles seab sama autor, või lõpuks „šifreeritult ja nõrgalt“, nagu seda praegu nõuavad pea kõik side-eeskirjad. Näib küll nii, et juba praegune rahuaegne võitlus „eetri vallutamise pärast“, kus iga maa püüab ehitada ikka tugevamaid ja tugevamaid raadiojaamu, et „üle karjuda“ naabermaade jaamu, ja ka fakt, et sõja ajal nii oma kui ka vastase jaamad hakkavad tõenäoliselt töötama ühisel, võrdlemisi kitsal, kuid väljajamadele soodsaimal lainepiirkonnal, tingivad töötamist tugeva energiaga, et omakord püüda üle karjuda vastase jaamu ja mitte lasta end segada nende omavahelisest tööst. See teeb kergemaks ja lihtsamaks ka jaama personali töö, sest siis langeb ära igakordne otsustamine, kui suure energiaga saata. Vastase pealtkuulamise võimalusi, millised talle ikkagi jääksid ka jaamade minimaalse energiaga töötamisel, peame püüdma vähendada võimalikult sagedaste lainevahetustega töö vältel. Ühtlasi aitab laine vahetamine meil ka vabaneda vastase segavjaamast, kui see peaks meie jaama tööle „selga asuma“.

*

Telefoni- ja telegraafiluure, ehkki nende läbi viimine on palju raskem kui raadioluure teostamine, võivad teatud juhtudel ka häid tagajärgi anda. Selle tõenduseks toome väljavõtte Saksa Peakorterit ühest dokumendist 25. 01. 1918. a.

„Vaenlane kuuleb meid! Toome ühe eriti kohutava näite õnnetusest saksa rindel, mis põhjustatud ühest mõtlematust telefonikõnest. 1917. a. novembri keskpäiku prantslased olid ühel saksa rinde osal kõnelelud telefoni teel ühe gaasirünnaku kõigest detailidest. Meie kõnepüüdjailt sõna-sõnalt püütud kõne anti püüdjate poolt telefoni teel šifreerimatu edasi nende ülemusele, ehkki püütud teated oleksid pidanud manitsema püüdjaid suuremale ettevaatusele. Tagajärjed ei lasknud end kaua oodata. Vastane oli tõepoolest kuulnud meie luure resultaate edasiandmist ja teadis, et meil oli teada ta rünnaku kava. Rünnak viidi läbi teisel ajal ja kohal, kus me seda ei oodanud ja oli edukas.“

Nii meie inimeste kergemeelsus maksis hulga nende kaaslaste elu.²⁾

Peale mitmesuguste tehniliste abinõude, millega püütakse teha vastasele võimatuks meie kõnede jälgimist, on tähtsamaid telefoni- ja telegraafiluure vastu võitlemise abinõusid kindla kõne- ja töödistsipliini pidamine ja salakeele, koodide ja varinimede kasutamine.

Meie side-eeskirjad ei maini telefoni- või telegraafitöös salakeele või šifri tarvitamist, kuid et selle kasutamine mitmesuguste salajaste teadete edasiandmisel on äärmiselt tarvilik, seda nägime kujukalt eeltoodud näitest.

Paljude riikide side-eeskirjad nõuavad varinimede kasutamist väeosade- ja kohanimede märkimisel lahtiselt või kooditult antavates teadetes ja ka telefonikõnelustes. Sellega võetakse vastaselt võimalus teha järeldusi meie vägede asetuse

kohta kinnipüütud teadetes leiduvate üksuste ja kohanimede järele. Varinimede määramise viisid, samuti ka kohanimede täendamise kord, kas varinimedega, polaarkoordinaatidega või n. e., on mitmel pool isesugused, kuid nende tarvilikkust rõhutatakse ühte viisi igal pool. Kahjuks ei ole aga meie side-eeskirjades ühtegi märget ei varinimede vajalikkusest ega nende kasutamise viisidest.

Siinkohal ei saa tähelepanu juhtimata mööduda ka meie SE II § 93-est, kus kästakse sõjaväe sidevõrgu kaudu saadetavate teadete aadressid ja teate allkirjutaja ametinimetust ning aaste kirjutada lühendatud kujul, lisa nr. 2 kohaselt, sest sellega jäetakse ka siin vastasele täieline vabadus meie lahingujõudude asetuse ja koosseisu kindlaksmääramiseks kinnipüütavate teadete aadresside — allkirjade järele.

Äärmiselt suur tähtsus on valju töö- ja kõnedistsipliini hoidmisel nii sidemeeskonna kui ka üldse kõigi sidevahendite kasutajate poolt. Tuleb vältida igasuguseid ülearuseid jutuaajamisi ja järelepärimisi, piirdudes vaid täpsalt määrustiku listele väljendustega nii side loomisel kui ka teadete edasiandmisel. Eriti peab tähele panema, et sidevahendite kaudu ei tehtaks ega antaks mingisuguseid järelepärimisi varinimede kohta ja et ka teadete ja kõnede sisukuidagi ei avalduks mõne varinime tähendus. Eriti kergesti võib see juhtuda isikute telefoni juurde kutsumisega, kui kutsuja unustab varinime kasutamise vajalikkuse ja selle asemel, et paluda telefoni juurde näiteks „Raasiku Kallast“, ütleb lausa välja — „paluge patül major Kallas“. Tähele tuleb panna ka seda, et kohtade täendamisel varinimedega või mõnel teisel teel, võib seda teha vaid oma vägede kohta, kuna kõigis teadetes, mis puutuvad vastase asetust, tuleb kohanimed jätta lahtisteks, sest vastasel korral võib vaenlane, teades oma üksuste asetust, tungida meie nimedevaramise süsteemi saladusse.

Väga kahjulikud on sidemeeskonna omavahelised jutuaajamised telefoni kaudu, sest siin võidakse, seda ise märkamata, anda vastasele õige tähtsust andmeid. Sageli arvatakse, et tasase häälega ja kiiresti võib rääkida, et siis vastane nagu ei kuuleks või ei saa aru, kuid see arvamine on täitsa ekslik. Seepärast peab töö- ja kõnedistsipliini kasvatamisele panema õige suurt rõhku juba rahu ajal, keelates kategooriliselt igasugused ajaviite-jutuaajamised ja muud ülearused kõnelused. Major Calvel tähendab Maa-ilmastõukas saadud kogemustel, et kuni sõja lõpuni ja kõigis armeedes olid suurtükiväe vaatljad kõige jutukamad, juhtides sellega mõnikord ise vastase tuld oma pataridele ja vaatluspunktidele.¹⁾ Ei taha siin öelda, et see oleks samuti ka meil, kuid see märg näitab, kui ettevaatlik peab olema sidemees oma kõnes ja tegevuses. Kui suurtükiväe vaatljad võib oma asjatu ja läbimõeldatu kõnega ise juhtida vastase tuld enesele, siis võivad teiste väelike sidemehed ja üldse kõik sidevahendite kasutajad oma kõnede tuua vastasele veel suuremat kasu. Seepärast peavad kõik kaitsevälased seadma enesele ülimalt kohuseks hoida sidevahendite kasutamisel kindlat kõne- ja töödistsipliini, et ei oleks kellelgi õigust ega põhjust öelda, et ühe või teise väeliigi kait-

¹⁾ Revue du génie militaire, Tome LXIX lhk. 501, artiklis „Les communications radiotélégraphiques dans l'armée“.

²⁾ Bulletin belge des sciences militaires — avril 1931. Lhk. 412.

¹⁾ Commandant Calvel. „Ecoutes et radiogoniometrie aux armées“, lhk. 17.

sevälased aitasid vastast oma distsipliinipuu-
dusega.

Maatelegraafi ja optiliste sidevahendite töö
luure seisab samuti neil sidevahenditel antavate
teadete püüdmises nagu telefoniluurelgi. Seepä-
rast on siin vastuabinõud üldiselt samad, mis te-
lefoniluure vastu võitlemiselgi.

Tuvi- ja koeraside kasutamisel soovitatakse
ka saata ainult šifreeritud teateid, sest teate
tooja võib teel hukkuda ja teade seejuures vas-
tase kätte sattuda.

*

Lõpuks tuleb mainida veel kõige mõjuvamat
sideluure vastu võitlemise abinõu — s. o. side-
vahendite kasutamisest loobumist. Kuna ükski
eelkirjeldatud luure vastuabinõudest ei andnud
absoluutseid tagajärgi, siis peab oma saladuste

hoidmiseks tarviduse korral loobuma nii raadio,
telefoni ja maatelegraafi, kui vastaselt kergesti
jälgitavate sidevahendite kasutamisest. Eriti
käib see raadioside kohta, mille jälgimine vasta-
sele kõige kergem, nii et raadiot tuleb pidada
suurel määral side hädaabinõuks, kuid seejuures
ikkagi väga väärtuslikuks, mille abi tuleb otsida
peamiselt siis, kui teised sideabinõud tööst lakka-
vad, rivist välja löödud ja olukorda võib päästa
ainult raadioside tarvitusele võtmisega. Teiseks
ja võrdlemisi suureks kasutamiseväljaks jääb
raadiosidele tegevus olukordades, kus teisi side-
vahendeid ei suudeta aja puudusel tegevusse ra-
kendada, kuna peamiseks sidevahendiks jääb ta
muidugi maa ja lennukite ja maa ja laevade va-
helsesid sidemise, kus temaga tuleb leppida
koos kõigi ta suurepärase hüvedega ja pahe-
dega. A. K.

Kaitseväe elu.

Õhukaitse suurtükiväegrupp.

Käesoleva aasta 1. oktoobril pühitses
Õhukaitse suurtükiväegrupp oma neljandat
aastapäeva, vanusega 1928. aastast.

leks puudusid kogemused ja nii teoreetiliselt
kui praktiliselt vastavalt ettevalmistatud kaa-
der. Kaadri ettevalmistamist raskendas omalt

Pilte õhukaitse suurtükiväegrupi elust.

Esimesel pildil esiplaanil grupi kolonelleitnant A. Rattiste.

Grupi esimeseks ülemaks määrati major
H. Ibrus, kes alustas eeltööd grupi vormeeri-
miseks, kuid seda tööd katkestas tema õnne-
tu surm 5. märtsil 1930. a.

Praeguse organisatsiooni järgi 1. juulist
1930. a. vormeeris grupi tema praegune ülem
kolonelleitnant A. Rattiste.

Grupi tegelik vormeerimine nõudis tema
juhilt ja kaadri pingutavat tööd. Siin oli
tegemist täiesti uue väeliigi loomisega, mil-

poolt igasuguste juhendite ja määrustikkude
puudumine maapealse õhukaitse alal.

Pingutavat tööd nõuab grupi võrdlemisi
vähearvuliselt kaadri ka veel see asjaolu, et
grupp valmistas ise ette nii noori kui ka rea-
mehi, korraldades kursusi õhukaitse kuuli-
pildujate käsitamise alal õhukaitse lennuväe-
üksuste ja teiste väeliikide ohvitseridele ja
allohvitseridele, töötades välja juhendite ka-
vandid õhukaitse suurtükiväe tulejuhtimise

aparaatide ja kuulipildujate käsitamiseks, samuti ka määrustiku kavandi õhukaitse kohtkindlate ja autosuurtükide suurtükiõppuse jaoks. Lisaks sellele veel igasugused katselaskmised materjalosa ja laskemoona omaduste kindlaksmääramiseks.

Rööbiti teiste töödega grupp on seadnud korda asukoha ümbruse, seda kaunistades. On valmistatud mitmesugused näitlikud õppeabinõud ja on seatud kasutamiseks korda Kalamaja lasketiir.

Lahinguväljaõppeks grupp asutas omale 1931. a. suvel Viimsi poolsaarel laagri vastavate laskeseadeldistega. Laagris saavutatud viimased lasketulemused lubavad neid julgelt kõrvutada lääneriikide õhukaitse vastavate tagajärgedega.

1931. a. sügisel grupi allüksused võtsid osa ka Õhukaitse manöövrist Tartu-Võru raionis. Manööver andis teatud kogemusi

maapealsete õhukaitse relvade kasutamiseks meie olukorras.

Grupi allüksused on võtnud korduvalt osa gaasikaitse ja lennupäevadest kuna juhtiv koosseis — mitmesugustest taktikalistest õppustest ja sõjamängudest.

Grupi ülemal kol. ltn. A. Rattistel oli võimalus lähemalt tutvuneda prantsuse, belgia, soome ja rootsi maapealse õhukaitse organisatsiooniga ja tehniliste vahenditega, milline asjaolu on olnud suureks teguriks grupi arendamises.

Õhukaitse suurtükiväegrupi tegevus on olnud möödunud kahe viimase aasta jooksul hoogne ja töörikas. On nähtud vaeva ja hea tujuliselt tehtud tööd selles veendumises, et maapealseid õhukaitse relvu ootavad tulevikus väga vastutusrikkad ülesanded — eriti meie pealinna ja teiste tähtsamate keskuste kaitsel — meie Õhukaitse üldises organisatsioonis. Sde.

3. üksiku jalaväepataljoni 15. aastapäeva pühitsemisest

19. oktoobril s. a.

3. üksiku jalaväepataljoni — 3. jalaväerügemendi — 15. aastapäeva pühitsemine sattus noorte vaheajale. Selle ja peamiselt kokkuvõtte tõttu pühitseti juubelpäeva tagasihoidlikkusega, ilma erilise välisilguseta, kuid päeva tähtsuseväärse tuumakusega, kus tuletati austuses meelde juubilarisid ja suuri eelkäijaid ja tema suuri teeneid Vabadusesõjas ja rahuaegses töös, andes väeosa praegusele juhtkonnale uut jõudu, väärikust ja mõtet riigi julgeoleku edaspidises töös.

Peamiselt hommikuste rongidega pidupäeval jõudsid kohale kutsutud külalised, eesotsas kindralite P. Lilli ja N. Reegiga. Külaliste hulgas oli palju väeosa vabadusesõja aegseid veteraane — ohvitseri, allohvitseri ja sõdureid, kuid ei puudunud ka esindajad väeosa noortest tagavaraväe ohvitseridest. Külalised paigutati nelja mugavalt sisustatud „hotelli“, mis kandsid väeosa tähtsamate lahingute nimetusi: „Kärstna“ (kõrgemaile külalistele), „Kurtenhof“ (väeosaülemaile), „Helme“ (ohvitserile) ja „Tõrva“ (allohvitserile ja sõdureile). Need „hotellid“ leidsid aset pataljoni puhtais ja avarais ruumes.

Et külalistel ei tuleks ette segadusi „hotelidega“, olid iga sissekäigule asetatud kõigiti korrapärased suured sildid, mis oma algpärasusega löid vabadusesõjaaegse miljöo ning

pakkusid peomeeleolulist kõneainet külalistele.

Pataljoni kasarmud olid maitsekalt ilustatud roheline ja lippudega, igalpool esines XV.

Kell 1045 esitati pataljoni ülesrivistatud kaader ja külalised kaitseministri abile kindral Lillile, kes ühes II diviisi ülemaga kindral Reegiga tervitas kõiki käeandmisega. Pärast üldist pildistamist tutvuneti pataljoni ruumide ja eeskujulikult sisseseatud töökodadega ja ladudega. Sellele järgnes kell 1200 aktus „Säde“ lihtsalt, kuid väga maitsekalt dekoreeritud saalis.

Aktuse avakõne pidas väeosa ülem kol. ltn. E. Ahman, kirjeldades lühidalt juubilarilugude, tähendades, et juubilar tuletab austuses tänas meelde kõiki oma suuri eelkäijaid. Sügavas kurbuses mälestab pataljoni täna kangelas, kes langesid Vabadusesõja võitlustes „3. eesti jalaväe polgu“ ridades. Sõjale järgnenud rahuaastatel on surmriisunud meie keskel väeosa endiseid juhte — tema esimese ülema väga tunnustatud kindral Ernst Põdderi, ühe juhtidest Vabadusesõjas — tulisehingelise patrioodi kolonel Johannes Schmidt ja rahvusväeosa ning pataljoniülema kol. Raudsepa. Lahkunud kaasvõitlejaid mälestati püstitõusmisega. 7. jalaväerügemendi orkester mängis „Jumal, Sul ligemal!“

Tervitades kõiki külalisi kol. ltn. Ahman tõotas, et 3. üksik jalaväepataljon oma suurte eelkäijate järglasena tahab kanda nende kõrgeid traditsioone, süvendada ja arendada oma sõjalist väärtust, luues ühtlasi sõbralikke suhteid meie kaitseväge enese peres, samuti meie rahva ja kaitseväge vahel. Olgu tänane pidupäev, 3. üksiku jalaväepataljoni 15. aastapäev, üheks väärtuslikuks kiviiks meie riigikaitse ja meie väeosa traditsioonide hoones.

Sellele järgnes juubilaril vabadusesõjaaegselt juhilt kolonel J. Kruusilt pidulik ettekandne noist lahinguist, mille võitude juhiks ta oli ise ning millised otseselt päästsid Valga pealetungiva vaenlase ohust. Vahepeal kanti ette orkestrilt muusikalisi palasid, kus esimest korda kõlas ka 3. rügemendi pidulik marss, 7. jal. rügemendi orkestri kapelmeistri Ed. Tamm'e kompositsioon.

Tervituskõnes kindral Lill kriipsutas alla 3. jalaväerügemendi Kärstna ja Roneburgi lahingute tähtsust üldse ja eriti Eesti lõunarindel. II diviisi ülem kindral Reek lugedes üles rea 3. rügemendi edukaid lahinguid Vabadusesõjas, tähendas, et see oli väeosa, millele võis 3. diviisi juhatus olla alati kindel. Ta on seda tänapäev vajaduse korral ka tõsisemal uutel katsetamistel, sest „käbi ei kukku kännust kaugele“. Valga linnapea tähendas, et Valga linn on seotud 3. pataljoni lahingutega Valga ümbruses; Maavalitsuse esimees kriipsutas alla juubilaril töö tähtsust maa noorte kasvatamises ja väljaõpetamises. Mõlemad avaldasid kindlat lootust, et 3. jalaväepataljon vabadusesõja aegse vapruste ja kangelasmeelega on valmis kaitsma meie kallist kodu ka tulevikus.

Läti konsul Valgas härra Hassmanis süttavas tervituskõnes tuletas meelde, et 3. rügement ei tõmmanud üles üksi sinimustvalge Toompeale, vaid ta tõmbas üles ka valgepunase Põhja-Lätis. Sellele järgnesid tervitused väeosade ohvitseride kogude ja sellskondlike organisatsioonide esindajailt, kusi juures anti üle väärtuslikke kingitusi 7. jal.

rügemendi, 2. diviisi suurtükiväe, 2. soomusrongirügemendi, 8. üksikupataljoni ohvitseride kogudelt ja teistelt.

Kell 1500 oli ühislõuna külalistele ja väeosa koosseisule pataljoni söögisaalis, kus loeti ette Riigivanem K. Einbundi ja üle riigi rohkel arvul saadud tervitused.

Kell 2100 algas „Säde“ saalis perekondlik rantsuõhtu, mis kujunes eriti tujuküllaseks ja lõbusaks. Kõrgemad külalised pidid ära jääma viimasest järgmisel päeval algava suurema takikalise õppuse tõttu. See oli ka paljudele kutsutud külalistele, eriti pealinalise, sõidutakistuseks pidustusile.

3. üksik jalaväepataljoni 15. aastapäeva pidustusi võib lugeda kõigiti hästi korda läinuks ja õnnestunuks, vaatamata sompassse sügisilmale, jättes osavõtjaille ilusa mulje ja palju häid mälestusi, ning aidates luua sõbralikke vahetundeid edaspidiseks. Pidustuste kava teostati suure täpsusega, mida kindlasti soodustas hoolas ettevalmistusetöö.

Liikudes väeosa piirkonnas ning pannes tähele igal pool valitsevat korda, puhtust ja asjalikkust ja samal ajal olles teadlik pataljoni edukuse üle noorte kasvatamise ja väljaõppe töös (laskeala j.n.e.), osutud tahtmatult kõige selle põhjuste selgitamise vajaduse ees. Nende ridade kirjutajal läks siiski kord tungida sellesse saladusse, mille avaldamiseks siin kohal ei puudu tal ka tagasihoidlikkust. 3. üksik jalaväepataljon on üks neist õnnelikust väeosadest, kel on läinud korda peale tublide juhtide-ohvitseride luua omale ka ühe eeskujulikuma allohvitseride pere. Siin iga allohvitser teeb tööd teadlikult oma väeosa ning kaitseväge üldhuvides. Siin on juba igal mehel iseenese väärtuse hinde võime väljaarenenud ja selle eest hoolitseb terve allohvitseride kogu, armutult kitkudes välja „silmakirjaliselt“ töötada püüdjaid. Seda tuleb lugeda suuremaks positiivseks elemendiks meie allohvitseride kogude olemasolu ja tegevuses, mis vääriski laiemat eeskujut.

A. La—.

Veel kord lahingumasinate kasutamisest.

Minu artikli kohta, mis ilmus „Sõduris“ vaialekorras pealkirja all „Lahingumasinate kasutamisest“, võtab „Sõduris“ nr. 37/38/39 sõna A. T. ja püüab minu väiteid lükata ümber, toetudes LE paragrahvidele. Sealjuures A. T. jätab meeleldi kõrvale meil praegu maksva JE II, mis just käsitleb enam-vähem üksikasjalisemalt lahingumasinate kasutamist, põhjendades seda sellega, et varsti ilmub uus ja parem. Järelikult

A. T. nõustub selle minu väitega, mis puutub meie JE II, mida mina just oma artiklis alla tahtsin kriipsutada.

Mis puutub A. T. arvamisesse, et meie pole tehnilises arengus nimetamisväärsed edusamme teinud, siis on siin küll veidi eksiarvamisega tegemist. Tuleb silmas pidada, et kõik uued tankid põhijoontes oma omaduste poolest sarnanevad vanadele, eriti 1927. a. tüüpidele. Juurde

on tulnud ju ainult operatiivkiirus ja mõned muud vähemad tehnilised täiendused. Tehnika edusammud ei seisa mitte ainult uute lahingumasinate tüüpide konstrueerimises, vaid ka paremate tingimuste loomises olemasolevate lahingumasinate kasutamiseks. Tähendab, tehnika ülesandeks on panna lahingumasinate niisugustesse tehnilistesse tingimustesse, et strateeg ja taktik saaks neilt võtta maksimum võimeid. Et meil puuduvad viimaseaja tanki mudelid, see ei tähenda veel, et meie lahingumasinate tehniline areng on surnud punktile seisma jäänud. Just arvestades meie reaalsel olukorda, on tehtud vähemalt rahuldavaid edusamme lahingumasinate tehnilise arenemise alal. Küll aga näitavad õppuste ja manöövrite kokkuvõtted seda, et olemasolevat „tehnilist arengut“ lahingumasinate alal ei osata kasutada. Paistab, et osalt on siin süüdi ka meie eeskirjad.¹⁾

Nüüd aga vaatleme missuguseid uudiseid annab meile LE lahingumasinate kasutamise alal võrreldes JE II. Kui tankide ja soomusautode kohta mõlemas nimetatud eeskirjades toodud paragrahve omavahel võrrelda, siis igale on näha, et neis suuremaid lahikuminekuid ei ole. Näiteks põhimõtted, mis väljendatud LE §§ 68, 69, 70, 71 (osaliselt), 72 ja 73, on kirja pandud ka JE II §§ 165, 169, 170, 173, 175, 176, 177 ja 178.

Nimetamisväärsena LE on juurde tulnud: 1) et soomusautod on kahte tüüpi: teedel liikuvad ja teedel ja maastikul liikuvad (§ 71), ja 2) see, mis puutub kiirestiliikuvate tankide kasutamisse (§ 70).

Kui palju meil neid kiirestiliikuvaid tanke ja väljaspool teid liikuvaid soomusautosid on, seda teab A. T. väga hästi ja vist parem oleks olnud, kui LE oleks andnud reaalsemaid näpunäiteid nende lahingumasinate kasutamiseks, milliseid meil tegelikult rohkem on.¹⁾

Oma artiklis käsitlesin peamiselt neid küsimusi, mis puutuvad tankide kasutamisse lahingus, kuna aga A. T., kaitses LE, pakub mulle öienduseks rea paragrahve, mis kõnelevad soomusosadest, soomusvägedest ja kergetest osadest. Need paragrahvid ja LE üldse on küllaladane, kui meil oleks eieeskirjad iga soomustatud relvalliigi kasutamise kohta. Kuid kahjuks need praegu meil veel puuduvad.¹⁾

Edasi A. T. selgitab, miks tank on just pealetungirelv. Oigu tähendatud, muuseum, et iga relv on sisuliselt pealetungirelv. Ka varjendisse kaitsele asunud sõdur, lastes vintpüssist kuuli pealetungiva vastase pihta, tungib seega juba tema elu kallale. Järelikult ei ole meil alust nimetada üht pealetungi- ja teist kaitserelvaks.²⁾

Millest A. T. luges välja, et ma sooviks näha meie eeskirjasid välisriikide eeskirjade koopiana, see jääb mulle küll täiesti arusaamatuks. Minu artiklist selle mõtte väljalugemine paistab küll võimatuks. Üks asi on tuua näide mõnest välisriigi eeskirjast ja teine asi on soovitada nende kopeerimist. Lehitsedes mõne välisriigi eeskirja leiame sealt nii mõnegi paragrahvi, mis väga sarnaneb meie vastava eeskirja paragrahvile. Nii näiteks LE § 15 toodud kergete osade definitsioon ei lähe kuigi palju lahku Belgia kergete osade eeskirjas toodud definitsioonist. Kuid see ei anna ju veel sugugi põhjust süüdistada meie eeskirjade koostajaid välisriikide eeskirjade kopeerimises.

Tankidega löögi andmine vastupanupositsioonidele ei tähenda veel kaugeltki vastupealetungile asumist. Kaitsja on kohustatud tarvitama kõiki kättesaadavaid abinõusid vastase nõrgestamiseks oma vastupanupositsiooni eelserva ees, mida muuseum nõuab ka LE §§ 324 ja 325. Kui näiteks suurtükivägi avab kauguteled eesmärgiga takistada vastase korrapäralist lähenemist, või annab vastulöögituld vastase kallaletungilähtealuse pihta, ei tähenda see ju veel sugugi vastupealetungi.³⁾ Miks peaks siis tähendama lahingumasinate löögid kaitsepositsiooni eelserva ette vastupealetungi. On ju ka nende löökide eesmärgiks vastase nõrgestamine ajal, mil ta on organiseerimas rünnakut või kallaletungi. Kas selline tegevus on enesetapp või utopia, on rohkem kui küsitav. Vähemalt Maailmasõjas niisugused löögid leidsid tihtipeale aset ja kergendasid sellega kaitsja kriitilist seisukorda, pannes mõnel juhul vastase kallaletungi isegi tükiks ajaks seisma (soomusautod Tomaševi, Pultuski j.n.e. lahingutes).

Õine tegevus üldse on seotud väga mitmesuguste raskustega ja kui need raskused ühel või teisel viisil pole kõrvaldatud, siis kahtlemata nurjub kogu ettevõte. A. T. nimetab tanki pimedal ööl abituks olevuseks. Lubatagu küsida, milline relv oskamatus kätes öösel ei ole abitu. Näiteks, kas suurtükid, kuulipildujad j.n.e. pole abitud, kui nemad pole ettevalmistatud öiseks tegevuseks.

Minu arvates oleks ekslik luua omale eelarvamusi ühe või teise relva, eriti aga just lahingumasinate suhtes, sest nende viimane sõna lahingutes on veel ütlemata. Küll on aga vaja maha raputada igasugused eelarvamused, võtta igalt relvalt ja nende hulgas ka lahingumasinate maksimum võimeid.⁴⁾ Igatahes pikaajalised katsed ka meie oludes lubavad veidi teisel arvamisel olla lahingumasinate võimete kohta öösel kui A. T.

Lõpuks tahaks paari sõnaga puudutada seda meetodi, mida meil harrastatakse artiklite arvustamisel. See meetod seisab selles, et rööbiti töö sisulise arvustamisega jagatakse artikli kirjutajale isikule hoolimatuid ja teenimatuid etteheiteid. Niisugune meetod on üldise asja huvides kindlasti kahjulik ja seepärast tuleks tulevikus seda vältida. J. L.

Ainult paar ääremärkust ülaltoodud J. L. vastuse kohta.

¹⁾ Oleks tõesti kiiduväärt seisukord, kui meie lahingumasinate tehnilise arengu kuni tänapäevani võiksime lugeda „rahuldavaks“, nagu seda teeb J. L. Kahjuks meil kõigil on niisugune tunne, et see ometi mitte niiviisi ei ole ning see ongi üheks peamiseks põhjuseks, mikspärast oleme sunnitud teatava tagasihoidlikkusega suhtuma ülesannete andmisse neile võitlusevahenditele. J. L. sooviks siiski, et LE oleks pidanud andma „reaalsemaid näpunäiteid“ nende masinate kasutamiseks, jättes sealjuures siiski jälle mainimata, millised need „reaalsemad näpunäited“ peaksid olema, mis LE on jätnud tähelepanemata. Oma eelmises vastuses ma näitasin, et LE on käsitlenud lahingumasinate kasutamist kõigis võimalikes olukorras. Veidi

hiljem J. L. ka ise mainib: „need paragrahvid ja LE üldse on küllaldane,” kuid lisades juurde: „kui meil oleks erieeskirjad iga soomustatud relvalliigi kasutamise kohta.” (Minu harvendus. A. T.)

Kui see nii on, siis, lp. J. L., oma mõttevahetuses oleme jõudnud täiesti ühele arvamusele. On ju päevasege, et LE on kirjutatud eeldusega, et tema üldiste näpunäidete alusel koostatakse iga väeliigi kasutamise kohta oma erieeskirjad. LE ise ei saa kuidagi asendada neid eriväeliikide eeskirju. Kui J. L. arvab, et soomusmasinate suhtes see siiski on võimalik, siis ta eksib ilmselt, kui meie LE oleksime tahtnud tõesti mahutada üksikasjalikke näpunäiteid iga väeliigi kasutamise kohta, siis oleksime pidanud selle eeskirja kirjutama vähemalt 3—4 korda paksema kui ta praegu on. Kuna LE seega ei saa asendada ühegi väeliigi erieeskirju, siis ka J. L. tuleb tõsiselt mõelda nende erieeskirjade koostamisele lahingumasinade kasutamise alal. Mida varem need eeskirjad ilmuvad, seda parem.

²⁾ On siiski sisuliselt väga suur vahe. Pealetung tähendab liikumist vastase poole. Näide varjendisse paigutatud sõdurist on seega halvasti valitud, sest see on kaitse kõige puhtamal kujul. Küll aga on tank pealetungi võitlusevahend, sest ta täidab kõik temale mõeldavad lahinguülesanded — liikumise vastase poole.

³⁾ Paralleeli tõmmamine suurtükiväe tulede ja tankide manöövri vahel tundub mulle sama

ebõnnestunud, kui eespool näide varjendisse asetatud sõduriga. Suurtükiväe kaugetuled kaitset on kaitsemanööver, tankide väljatungimine kaitsepositsiooni ette on hoopis midagi muud. Kui meie LE nõuab kaitset jalt väga suurt aktiivsust, mille väljenduseks on kaugevõitlus ja vastulöögid, siis ta sellised väljatungimised enne vastase kallaletungi on jätnud täiesti mainimata. Minu sügav veendumus on, et siin on talitatud targasti.

⁴⁾ Üsna minu arvamus. Kuid ma olen ühtlasi sügavasti veendunud, et LE praegusel kujul on juba meie vapratelt lahingumasinatelt nõudnud maksimum seda, mida nad kunagi suudavad anda lahingutegevusel. Mitte ainult nende praegust tehnilist seisukorda silmas pidades, vaid ka võttes arvesse nende võimalikku arengut tulevikus. Muidugi tuleb LE üldisi, lühidaid näpunäiteid arendada ja täpsustada selle väeliigi erieeskirjadega, millede koostamine ja väljandmine on meie lähemaks ülesandeks.

Kuid eeskiri veel ei taga edukat tegevust ei rahuaja õppustel ega lahingus. Tahe ja oskus teotseda koos teiste väeliikidega, ühenduses suure algatusevõimega ja ohvrimeelsusega oma ülesannete täitmisel — need lahingumasinade juhtide endastmõistetavad voorused on ainsaks tõeliseks tagatiseks, et need võitlusevahendid lahinguolukorras annaksid tõesti maksimum tööd ühise asja kasuks. A. T.

Eesti saarestiku okupeerimine Maailmasõjas.

Sellest möödunud viisteist aastat.

11.—21. oktoobril s. a. möödus 15 aastat Eesti saarestiku okupeerimisest Maailmasõjas Saksa vägedelt ja 1. Eesti polgu kahe pataljoni vangilangemisest 18. okt. Muhu saarel, milline sündmus jättis valusad ja sügavad jäljed Eesti ellu.

Sündis see, mida kardeti juba Maailmasõja algupäevist saadik, — nimelt Eesti maaala okupeerimine ja sõjateatriks muutmine. Kuni oktoobrikuuni 1917. a. jäi sõjategevus meie õnneks võõrale pinnale. Tuli kanda ja kannatada ainult sõjaraskusi ja igasuguseid kitsendusi ning piiramisi; leidsid aset ka üksikud ärevusttekitavad retked, nagu Saksa sõjalaevastiku tegevus Soomelahe suus juulis—augustis 1914. a., mis lõppes madalikule sattunud ristleja „Magdeburgi“ põhjalaskmisega Osmussaare juures 26. aug. 1914. a., Kuresaare pommitamine 19. aug. 1915. a., Pärnu pommitamine ja sadama sissekäigu sulgemine 20. aug. samal aastal ja Paldiski

pommitamine 10. nov. 1916. a., peale selle saksa õhulaevastiku mõned pommitamisretked.

Pööre tuli 1917. a. septembris (vana kal. järele augustis), mil Saksa 8. armee murdis läbi Vene Põhja rinde, tungis üle Väinajõe, vallutas 3. septembril Riia ja jäi oma edasitungil peatuma Oger, Hinzenburg, Lilastjärve joonel. Armee vasak tiib oli kaitsetu Liivilahes teotseva Vene sõjalaevastiku aktsioonide vastu ja vajas kindlustamist. Seda puhtsõjalist vajadust mõjutasid õige tugevasti Saksa poliitilised sihid ja kavatsused, mis olid suunatud kogu Baltimaa järkjärgulisele sõjalisele okupeerimisele ja tihedale kokkuliitmisele Saksamaaga. Nii valmis 19. septembril otsus Eesti saarestiku vallutamiseks, mis kõige juures oleks olnud Saksa merejõududele heaks baasiks edaspidiseks tegevuseks.

Kuna Eesti saarestik moodustas sõjaliselt

n.n. Muhuväina kindlustatud positsiooni (rannikpatareid, välikindlustused, miiniväljad, sõjalaevastik, maa- ja õhujõud) siis moodustati ülesande teostamiseks õige tugev eriline sõjalaevastik ja dessantkorpus (42. kõvend. diviis), kes väljus lähtekohast — Liibavist 10.—11. okt. ja maandus Saaremaa põhjarannikul üheaegselt Tagalahes ja Pamanas 12. okt. Nendest kohtadest liikusid dessantosad kiirmarsil lõuna, ida ja kagu suunas, leides revolutsiooni mõjudest demoraliseerunud vene väeosadelt ainult kohati võrdlemisi nõrka vastupanu, tugevamad heitlused tekkisid ainult Saare ja Muhu maad ühendava Sinovjevistammi eelsetel Orisaare positsioonidel. Võimsad Sõrve Sääre rannikpatareid langesid aga sakslaste kätte väga kerge vaevaga ja Saksa laevastik võis tungida 16/17. okt. ööl Liivilahte ning sealt väljatõrjuda vene sõjalaevastiku. Nii oli kogu Saaremaa 6 päevaga (12.—17. okt.) saksa vägede võimuses. Järg oli Muhumaa käes.

Ehkki Saksa laevastiku kaaluva ülekaalu tõttu puudus igasugune lootus Muhu ja Hiiumaa kaitseks, paiskas Vene kõrgem väejuhatus Muhu saarele uusi väeosi, nende hulgas ka 1. Eesti polgu Põhja rindelt, Volmari piirkonnast. Sakslased vallutasid saare kahe päevaga (17.—18. X). Kogu garnison koos Saaremaalt sinna taandunud osadega langes vangi. 1. Eesti polk kaotas I ja II pataljoni ja komandod, — kokku 16 ohvitseri ja 1582 sõdurit. Järgnes Hiiumaa vallutamine 19.—21. okt. Vormsi saar jäi vallutamata kui sõjaliselt vähe huvipakkuv. Vallutatud saa-

red loeti okupeerituks ja neist moodustati eriline sõjaline-administratiivüksus — kubernang, eesotsas kubeneri vabahärra von Seckendorffiga.

Sõjaliselt loetakse E. saarestiku okupeerimine üheks huvitavamaks ja õpisterikkamaks dessantoperatsiooniks, eriti maa- ja merejõudude koostöö mõttes.

Eesti saarestiku okupeerimisega lõhestati aastasadade järele maa ja rahva orgaaniline ühtlus. Saared lahutati Eesti mandriosast justkui Hiina müüri-ga, katkes pea igasugune sidepidamise võimalus elanikkude vahel. Ainult kirjavahetus väga piiratud ulatuses teadete saamiseks üksikute isikute kohta korraldati Eesti Maanõukogu otsuse põhjal 27. okt. 1917. a. eriti selleks loodud organi — läbikäimise büroo — ja Stokholmi vasta-va rahvusvahelise büroo kaudu.

Eesti saarestiku okupeerimine oli ühtlasi ka eelsammuks E. mandri okupeerimisele, mis selleks avaldas oma kiirendavat ja soodustavat mõju. E. mandri okupeerimine oli vaid lähema aja küsimus, mis selle tõttu lõi kõikjal kärsitu ja närvitsev meeleolu, kuid millise võimaluse arvestamine teataval määral kaasa mõjus Eesti iseseisvuse idee tugevnemisele, kui ühele radikaalsemale vastuabinõule selle hädaohu paraliseerimiseks ja tagajärgede pehmendamiseks.

1. Eesti polgu üksuste vangilangemine oli raskeks hoobiks meie rahvusväeosadele. Kauaks ajaks kisti okkalisel sõjavangi teele hulk reaalsel jõudu. Nii võis üks osa vangilanguist kodumaale tagasi pöörduda alles 1920. a. suvel.

—ts.

Oktoobrirevolutsioon Venes ja selle tagajärjed Eestile.

25. (7. XI) oktoobril 15 aasta eest haarasid enamlased vägivaldselt võimu Peterburis ja mujal, pannes toime oktoobrirevolutsiooni või enamlise riigipöörde, mis suuresti mõjutas hilisemate sündmuste kujunemist ka Eestis.

Enamlaste lõplik võimulepääsemine tundus paratamatusena õieti juba 1917. a. veebruarirevolutsiooni päevilt. Tegelikult oli võimul mingisugune kaksikvalitsus, kes võitles võimu ainuõiguse pärast. Vormilikult valitses Ajutine Valitsus, kes aga oli kätest-jalgadest seotud Tööliste ja Soldatide nõukogude võimuga, kus omakorda juhtivat osa etendas enamlaste erakond. Tooniandvaks oli Peterburi Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu, kust välja läksid algatused ja instruksioonid. Järk-järgult ja samm-sammult omandasid, nõukogud ja enamlased ikka

suurema ja suurema võimu Ajutise Valitsuse kõrval ja seda esijoonel tänu nende plaanikindlale agitatsioonile ja hulkasid kaasatõmbavaile loosungitele. Mass oli tüdinenud sõjast, enamlased aga töotasid demagoogiliselt peatset rahu, lubasid maad rahvale ja igasuguseid muid hüvesid. Erilist rõhku panid nad sõjaväe aluste lõhkumisele ja sõjaväe enamlasele liikumisele kaasatõmbamisele. Selleks loodi kohe pärast veebruarirevolutsiooni nn. „sõjaline organisatsioon”. Soodustusi kõigeiks selleks pakkus ka Ajutise Valitsuse juhi A. Kerenski paendlik ja järeleandlik politika, kes ainult sõnaliste ja paberliste manistustega ja selgitustega arvas võivat tõkestada enamlise liikumise tõusu ja hädaohtlikkust ning kindlustada Ajutise Valitsuse positsiooni. Juba juuli alul tundsid enamlased endid sedavõrt tuge-

vatena, et riskeerisid teha riigipöörde katsed, mis aga siiski mitmesugustel põhjustel ebaõnnestus. Seda intensiivsemalt jätkati aga sõjaväe lõhkumistööd. Vastukaaluks korraldati A. Kerenski teadmisel augusti lõpul kindral Kornilovi väljastumise, mis aga A. Kerenski kahepaiksuse tõttu maha suruti võrdlemisi kerge vaevaga. Enamline võimuahnitsemine sai veelgi uut hoogu, korralagedus ja lagunemine sõjaväe edenes hiiglasammudega; Aj. Valitsuse käsud ja korraldused jäeti tihtipeale täitmata. Olukord muutus väga ebamääraseks ja pidi lahenema nii või teisiti.

Augustikuust alates Aj. Valitsus püüdis korduvalt vabaneda demoraliseerunud ja revolutsioneerunud Peterburi garnisonist väeosade rindele saatmisega, kuid tagajärjetult. Kriis süvenes veelgi selle tõttu, et 12./25. okt. asutati Sõja-Revolutsiooniline Komitee Peterburi kaitse korraldamise ettekäändel, tõeliselt aga riigipöörde ettevalmistamiseks ja teostamiseks. Nimetatud komitee arendas võimu haaramiseks kõige energilisemat tegevust, määrates kõikidesse väeüksustesse omad komissarid ja isoleerides sõjaväeringkonna staabi väeosadest. Selle sammuga öieti otsustati riigipöörde. Nii L. Trotskigi tunnistab avameelselt: „Oktoobripöörde tulemus otsustati kolmveerandis sel momendil, kui meie vastu hakkasime Peterburi garnisoni väljaviimisele ja lõime Sõja-Revolutsiooni Komitee. Sisuliselt oli see Peterburi väeosade veretu mäss Aj. Valitsuse vastu. 25. oktoobri mäss oli ainult täiendavat laadi.”

Aj. Valitsuse seisukorda oleks ehk osaliselt suutnud kergendada ja tugvendada viivitamatult rahulähirääkimistesse astumine vaenlastega, et enamlastelt käest võtta tugevamat agitatsioonirehva, kuna viimaste mõju baseerus peamiselt just rahu küsimuse käsitlemisel. Ajut. Valitsusel oli aga välispoliitilistel ja šovinistilistel kaalutlustel raske astuda seda sammu, milline seisukoht leidis täit pooldamist ka nn. eelparlamendis, kus välisminister Tereštšenko esines sel puhul kõnega. Ainult sõjaminister Verhovski pooldas rahu, kui ainumat pääsu, tema arvates, muidu paratamatust katastroofist. Verhovski seisukoht jäi alla. Pärast seda asusid enamlased juba päris avalikule riigipöörde ettevalmistamisele ja seda eriti Lenini õhutusel. Nüüd oleks küll ka

A. Kerenski olnud nõus karmimatele abinõudele, kuid selleks puudusid võimalused, enamlased aga omakorda astusid otsustava sammu ja ööl vastu 25. (7. XI) oktoobrit vastupanuta vallutasid Peterburis tähtsamad asutised, välja arvatud Peastaap ja Talvepalee. Viimast kaitsesid naissurmataljon ja junkrud. Talvepalee allaandmiseks jätkus aga järgneval päeval mõnest suurtükipaugust ristlejalt „Auroralt”. Kokkuvõttes toimus revolutsiooniline riigipöörde võrralt kergesti.

A. Kerenski katsus seisukorda päästa rindeväeosadega. Selleks sõitis ta Pihkva, et saata mässu mahasurumiseks väeosi Peterburisse Põhja rindelt. Kuid rinde juhataja kindral Tšeremissovi oli juba ühinenud enamlastega ja ei täitnud käsku. Viimaks siiski õnnestus A. Kerenskil kindral Krasnovi kasakate eselonidega pääseda Ostrovist teele ja vallutada mõne suurtükipauguga Krasnoje-Seloo. Mujalt väljakäsitatud abiväed jäid aga ilmutata, muuseum ka Tallinnast 13. ja 15. Doni kasakate poolde, veereva koosseisu mittesaamisel. Krasnovi 700 kasakat tungisid 30. (12. XI) oktoobril Tsarsokje-Seloo Pulkovo sihis küll veel edasi, kuid madruste võrdlemisi nõrga vastupanu tõttu purunes edasitung. A. Kerenski põgenes. Päev varem tegi sõjaväeringkonna ülem kolonel Polkovnikov Peterburis junkrutege katsed enamlasti kukutada, piirati aga madruste ja punakaardi poolt ümber ja oldi sunnitud lühikese võitluse järele alla andma. Mõlemad pooled kaotasid umbes 200 langenut. Ka Moskvas suruti junkrute vastupanu maha; mujal sündis riigipöörde kergesti ja verevalamiseta, kuna kohtadel võim oli tegelikult, nagu tähendatud eelpool, juba varem enamlaste nõukogude käes.

Just riigipöörde päeval, 25. (7. XI) okt. astus Peterburis kokku ülevenemaaline nõukogude kongress, kus tooniandjas oli enamlaste ja pahempoolsete sots.-revolutsionääride koalitsioon. Riigipöörde leidis muidugi heakskiitmist. Kongressi tähtsamaks otsuseks on Lenini rahuettepaneku dekreedid vastuvõtmine — pöörduda rahvaste ja valitsuste poole alustada viibimata läbirääkimisi õiglase rahu sõlmimiseks ilma maadevõtmiseta ja sõjakuludeta. See otsus viis Venemaa Bresti rahulepingule ja selle järgnevatele sündmustele. (Järgneb.)

Rägavere lahing 15. detsembril 1918. a. ja Rakvere langemine. *)

K. Tuvikene.

Rinde maastik.

Avi ja Kunda jõgede joon, kus olid pooled peatunud 14. 12. 18., on meie Virurinde sõjateatri maastiku tähtsamaks ja iseloomustavaks piiriks: siit läänepoole algab sõjategevuseks soodne (aktiivne) poollahtine ja kõvapinnaline murdmaastik rikkaliku asulate ja teede võrguga. Idapool suured läbipääsematud metsa-

sed Sirtsu, Muraka ja Pühatu sood jaotavad sõjategevuseks soodsa maaala kaheks kitsaks ribaks, millistest suurem ja tähtsam asub raudtee ja mere vahel, teine aga — Peipsi järve põhjarannikul. (Vt. skeem Nr. 1). Esimese riba üldine laius on keskmiselt 6—15 km. Pikuti on ta läbistatud Leningradist üle Narva Rakverre viiva raudteega ja I kl. postmaanteega; terves ribas leidub rikkalik asulate ja sideühenduste võrk. Teine riba on palju kitsam ja temas ei leidu esimeses ribas maini-

*) Vt. „Sõdur“ nr. 37/38/39 s.a.

tud soodustusi. Sellepärast ka oligi $\frac{9}{10}$ vaenlase jõududest ja kõik suurtükivägi koondatud esimesse rippa. Siit pidi argnema ka edaspidine vaenlase löök.

Narvast taandumisel mahajäänud paari veduri ja mõningate vagunitega olid punased raudtee ühenduse korda seadnud kuni Püssi jaamani, kuhu nad 14. 12. olid toonud rongiga vägesid.

Kabala j., Põlula ms., Kõrma küla raioon, mis on rikas asulatest, ja millest viivad kolm silda üle Kunda jõe, on soodsaks platsdarmiks Rakvere vallutamiseks üle Rägavere mõisa. Sellelt platsdarmilt Põlula ja Ulvi mõisadest, viib 2—4-km laiune ja 7-km pikkune, kuid väga künkline ja väikeste metsasalukestega kaetud riba kuni Rägavere mõisani. Raudteelt, meie soomusrongi tule eest kaitseb seda suunda pea-aegu kuni Vaeküla mõisani umbes 1-km laiune metsariba. Seepärast oli Põlula Rägavere suund otse kui loodud vaenlase pealetungi soodustajaks:

- 1) siit võis soomusrongi tuld kartmatult arendada pealetungil üle Rägavere mõisa kuni Rakvereni,
- 2) riba lõunast ja põhjast piiravad metsasalud ja väga künkline maastik ribas endas soodustas vaenlasele lähenemist ja ümberhaaramisi,
- 3) kaitseks maastik ei pakkunud meile loomulikke soodsaid positsioone,
- 4) kaitsja vaatluse ja jalaväerelvade tule ulatus oli väga piiratud,
- 5) Põlula ms., Sooaugu küla ja Mõdriku ms. kaudu viis hea maantee Rakverre, ilmastiku olude ja lumerohkuse tõttu oli hästi kasutatav ka Põlula ms., Völumäe ja Liiva kõrtsi kaudu viiv külavahetee.

Rindel raudteest kuni mereni olid maastiku tingimused pooltele võrdsed.

Maastiku hinnangust nähtub, et kõige soodsam oli löögi andmine Rakvere vallutamiseks just Põlulast üle Rägavere mõisa. Ka jõudude vahekorid oli selles suunas vaenlasele kõige kasulikud.

Ilmastik.

12.—15. detsembrini oli vaheldamisi püsinud —10—17° C külm. Järved, keskmise jooksu kiirusega jõed ja vesised heinämaad olid katunud jääga, milline suutis kanda jalaväge, ratsanikke ja kergetid voore. Selletõttu oli suuremast osast Kunda jõest vaenlasele ülepeäs kergendatud, kuna vähemad jõed ja sookesed ei moodustanud jalaväe liikumisele enam mingisugust takistust. Ainult sügav lumi, mida oli sadanud eriti rohkesti 13. detsembril ja 14. detsembri hommikul, raskendas liikumist väljaspool teid.

Öö 14/15. detsembril ja järgnev päev oli külm (kuni —17° C) ja selge, võimaldades lahinguks head vaatlust.

Poolte ettevalmistus lahinguks.

13. detsember oli Virurinde kaitsjatele õige raske päev: rinde põhjapoolses osas pidi raudtee- ja 4. polgu grupp taanduma Kabala jaama — Sanna ms. — V. Nigula kiriku jõe alla Kunda jõe läänekaldale, kuhu jõuti kohale kell 2200. Kunda jõe joone oma käes hoidmiseks andis diviisi üleml 13. 12. hommikul 5. polgu ülemlale, alampolkovnik Reegile käsu Rakveres vormeerimisel oleva sama polgu osa-

dega ja ltn. Hellati poolt vormeeritud saatepatareiga (kaks 57 mm suurt.) väljaastumiseks Rägavere mõisa. Seal pidi polk ühenduse looma raudtee grupiga, pikendama rinnet lõunapoole raudteed ja kaitsma Ulvi ms. Rägavere ms. poole tulevat suunda Sooaugu — Nurkse — Põlula k.-m. Völumäe k.-m. joonel.

Selle käsu täitmiseks astus kella 1500 paiku 5. polk (II pataljon, pataljoniüleml kapt. Verhoff) al.-polk. Reegi juhatusel Rakverest välja järgmises koosseisus:

Järjek. nr.	Allüksused	Ohvitser	Sõdureid	Püsse	Kuulipildujaid	Suurtükke 57 mm
1	Polgu oper. staap	3	10	—	—	—
2	5. rood	9	142	140	—	—
3	6. "	9	120	120	—	—
4	7. "	5	120	120	—	—
5	Kuulipildujate komando	8	50	—	9	—
6	Jalamaakuulajate k-do	4	50	50	—	—
7	Ratsamaakuulajate k-do	1	15	15	—	—
8	Sidekomando	1	36	—	—	—
9	Rakvere kaitseliit	1	60	60	—	—
10	Lüganuse kaitseliit	—	18	18	—	—
11	Saatepatarei	1	20	—	—	2
Kokku		42	641	523	9	2

Polk jõudis kohale kell 2000.

Rakverre jäid: 1) polgu staabi rivi- ja majandusejaoskond ühes vooriga, 2) vormeerimisel olev 8. rood ja 3) umbes 30 Rakvere kaitseliitlast.

13. detsember öhtuks jõudis Rakverre 5. polgu täienduseks määratud 1. jal. polgu 2. rood (65 meest) al.-kapt. Munneri juhatusel. See rood jäeti diviisi varuna Rakverre.

Sama päeva öhtuks saadeti Roela—Kullina ümbrusse ka Balti pataljoni ratsakuulipildurite komando, mille koosseisu raskus umbes 100 püssi, 60 ratsanikku ja 10 kuulipildujat. See k-do oli sinna välja saadetud Avinurme ja Tudolinna poolt tulevate teedesõlme kaitseks ja Avinurme grupi abistamiseks ning sellega ühenduse pidamiseks.

14. detsember möödus tervel väerindel rahulikult.

13/14. detsember öösel jõudis Rakverre 1. suurtükiväe polgu 2. patarei (patareiüleml al.-kpt. Tõnisson). 14. 12. kell 0200 andis diviisiüleml patareile käsu minna al.-polk. Reegi käsutusse Rägavere ms., kuhu ta jõudis kohale kell 0800.

Sama päeva öhtupoolikul jõudsid 5. polgu (Rägavere grupi) täienduseks Mõdriku külla veel 6. polgu 2. ja 3. rood 4 kuulipildujaga. Pärnust väljasõidul oli kummagis roodus olnud 160 meest, kuid kohalejõudmisel oli neid mõlemas roodus alal vaid 100 ümber — ülejäänud olid teel ära jooksnud.

Sellega oli Rägavere grupi jõud 723 püssi, 13 kuulipildujat ja 6 suurtükki.

13. 12. öhtust kuni 15. detsember hommikuni töötasid tervel rindel meie luursalgad, kes selgitasid, et vaenlane on vallutanud kõik tähtsamad ja meie rindele lähemad asulad. Paremäl tiival, umbes 300-meheline vaenlase salk 3 kuulip. vallutas 14. 12. Lohusuu. Tema luureosad asusid Tudolinna liikuma Oonurme

poole. Eriti intensiivset vaenlase koondumist oli märgatud Kabala j., Kõrma küla, Ulvi ja Põlula mõisade ümbruses.

Meie gruppide luursalgad olid selgitanud järgmist:

1) 14. dets. hommikul Püssi jaama lähedusse jõudnud Balti pat. ratsakuulipildurite-komando ratsaluursalk: „13. dets. hommikul on kaks 150—200-mehelist madruste riietuses roodu 3 kuulipildujaga saadetud Sonda jaamast Milla külla; 13. dets. kell 1500 jõudis esimene vaenlase rong sõjaväega Püssi jaama; üks vaenlase staap asub Püssi mõisas.“ See teade pidi hiljemalt 14. dets. kella 1800 saabuma diviisi staapi. (K. T.)

2) Rägavere grupist 13/14. dets. öösel väljasaadetud luurpataljonid: „Vaenlane on koondunud Milla külla, Põlula ja Ulvi mõisadesse.“ Sama luurpatrullide poolt vangivõetud madrus seletas, et selles raioonis asub 46. Kütipolk ja 2 roodu madruseid (Baltimaade madr. dessantsalgast. K. T.), punaste luure on samal ööl käinud Kantkõlas, Nurkse ja Mägide küldes ja Völumäe karjamõisas. Need andmed olid juba 14. detsembril varahommikul edasi antud diviisi staabile.

Nendest andmetest on näha, et Rägavere grupi vastu on seni koondatud 46. Kütipolk ja Baltimaade madruste dessantsalk, kes olid juba vallutanud Põlula ja Ulvi mõisad ning sealasuvad ülekäigud Kunda jõest. Samas ümbruses asuvast 3. Tartu kom. eesti polgust ei olnud meil teateid, samuti puudusid meil teated vaenlase arvulisest ja tulejõulisest koosseisust. Tegelik poolte koosseis lahingu alguses oli avaldatud eespool tabelis.

Nagu mäletame, oli Rägavere grupil kästud positsioon võtta Sooangu — Nurkse — Põlula k.-m. — Völumäe k.-m. joonel. (Vaata skeem Nr. 2). Selle positsiooniga tutvunemiseks läks 14. 12. hommikul polguülem koos 2. patarei ülemaga luurele. Luure tulemus (ja vist ühtlasi ka polguülema otsus. K. T.) väljendub 17. 12. 18. ettekandes diviisiülemale: „...14. skp. patarei ülemaga tegime isiklikult luuramise, millest selgus, et Moidaku külasse peab ühe roodu välja panema, ja et patareide laskekoht (vist asukoht? K. T.) peab Mägide külas olema, ka soomusrong seisib liiga taga, enamlased võisivad metsas, mis Vaeküla ja Nõmmiste küla vahel on, koguda ja minu pahemale tiivale liiga teha...“ (I diviisi st. toimik Nr. 11. lhk. 121, 122.)

Selline polguülema otsus võis olla tingitud järgmistest asjaoludest (K. T.):

1) diviisi ülema poolt määratud positsiooni kaitsmine — Kuivajõe külast Völumäe k.-m., 7 km raskel murdmaastikuga ja tiibadest metsaga piiratud rindel — võis polguülema käsutuses oleva 3-roodulise jõuga (6. polgu roodude päralejõudmise aeg ei olnud veel teada) paista raskena,

2) sellele positsioonile asumine vaenlase läheduse tõttu oli raskendatud,

3) soovist hoida varus rohkem jõude, et võtta vastu lahing siis, kui luurega on selgitatud vaenlase liikumise suunad ja jõud.

Kell 1400 jõudis Moidaku külla 6. rood kahe kuulipildujaga.

Kuni pimedada tulekuni korraldas patarei ülem luuret ja tulistas 66 granaadiga Põlula ja Ulvi mõisaid.

Õhtuks oli kõigil neil gruppidel (peale Avinurme grupi) diviisi staabiga telefoni ühendus,

milleks oli ära kasutatud Postivalitsuse püsivjuhed võrk.

Ööseks saadeti polgu ülema poolt välja luurpatrullid, kes kella 0230 paiku teatasid, et nemad on kell 0100 märganud Põlula ja Ulvi mõisades valgust ja tihedat edasi-tagasi liikumist. Sellest teatest järeldas polguülem, et vaenlane valmistub pealetungile ja tegi järgmised korraldused:

1) 6. roodul Maidaku külas olla valmis lahinguks,

2) II pataljoni ülemal kapten Vernoffil moodustada eriline lahinggrupp, millega liikuda läbi Kantkõla, Nurkse küla Põlula k.-m. suunas ja otsida üles ning purustada lähenevad vaenlase jõud. Grupi koosseisu oli määratud:

— 7. rood (5 ohvitseri, 120 sõdurit) + 2 kuulipildujat,

— jalamaakuulajate k-do (4 ohvitseri, 50 sõdurit) + 2 kuulipildujat,

— saatepatarei — kaks 57 mm suurtükki ja — üks 3" kiirlaskja suurtükk.

3) teistel polgu allüksustel — olla valmis väljaastumiseks.

Rägavere lahing ja Rakvere langemine.

Avinurme ja Roela gruppidel ei olnud terve päeva jooksul kokkupuutumist vaenlasega.

Rägavere grupil algas lahingtegevus kell 0530. Kapten Vernoffi grupp oli kolonnis liikudes jõudnud umbes 1½ km kaugusele Põlula k.-mõisast, kui eesliikuvatel luureosadel algas tulevaetus vaenlasega. Kolonn peatati ja asetati lahingukorda (ahelikku): paremale 7. rood, vasakale jalamaakuulajate k-do, suurtükid 7. roodu ligemasse seljatagusesse metsaservale. Oli veel täiesti pime. Grupi luurajad tulid tagasi. 7. roodu vasakpoolne rühm, mille ligemas seljataguses oli mets, pidas tagasitulevaid luurajaid vaenlasteks ja jooksis laiali seljatagusesse metsa. Roodus tekkis ärevus, ka teistest rühmadest jooksid mõned mehed laiali. Peagi suudeti kord jalule seada. Valge tulekuks oli grupp lahingukorras lähendatud Põlula k.-mõisale ühe kilomeetri. Vaenlane asus k.-mõisas.

Umbes kella 0530—0600 paiku olid vaenlase ahelikud ilmunud nähtavale ka 6. roodu piirkonnas, millised meie tulega olid aetud laiali.

Nii oli esimene kokkupõrge likvideeritud õnnelikult.

Siiski otsustas polguülem Vernoffi grupi parema tiiva ja seljataguse toetuseks saata Kantkõlla Rägavere mõisas asuva 5. roodu kahe kuulipildujaga.

15 meest sellest roodust oli juba 14. dets. hommikul valvetõkena asetatud 1 km Kantkõlast edelapoole Sooangu külla viivale teele. Rood asus teele umbes kella 0700 paiku. Samal ajal tehti korraldus Mõdriku külas asuvatele 6. polgu 2. ja 3. roodule Rägavere mõisa ilmuniseks.

Raudtee grupil oli olnud vaenlasega õige iseloomustav kokkupõrge. Nimelt Baltimaade madruste 3-rooduline dessantsalk, milline allus Rägavere grupile pealetungiva 3. Tartu kom. eesti polgu ülemale, ning milline pidi pealetungi Vaeküla jaamale ja Vaeküla mõisale algama koos 3. polguga, oli otsustanud lähenevatest Nõmmiste ja Aarla küladest läbi viia mööda raudteed. Selleks oli moodustatud kolonn järjekorras: 1. rood, 2. rood, umbes kümnekond küüthobusel voor ja 3. rood.

Kella 0530 paiku pörkas see kolonn ootamatult kokku meie soomusrong Nr. 1. raudtee käänakul $\frac{1}{4}$ km idapool Võhma—Rägavere ms. maantee ülesõidukohta. Mõlematele pooltele oli kokkupõrge üllatuseks: punased jooksid metsa kahele poole raudteed, kõrgelt raudteetammilt allatulekuga paiskusid nende voo rid täielikult laiali. Meie soomusrong aga tõmbus tuld avamata tagasi Vaeküla jaama (oletades vist, et raudteel asub vaenlase suurtükk K. T.). See juhtumine tuletab veel kord meelde, et „hirmul on mõnikord tõesti suured silmad“.

Kolonnis viimasena liikunud madruste 3. rood, milline kokkupõrkel jooksis raudteest lõunapoolsesse metsa, liitus 3. Tartu kom. eesti polguga ja jätkas koos sellega pealetungi. Kaks põhjapoolseid raudteed jäänud roodu otsustasid iseseisvalt jätkata põhjapool raudteed pealetungi Vaeküla jaamale.

Kell 0730 algas uuesti lahing tervel Rägavere ja raudtee grupi rindel.

Hakkas vähe valgenema. Kapten Vernoffi grupp asus lahingukorras 1 km kaugusel Põlula k.-mõisast. Viimasest eraldas gruppi lai ja tasane lagendik, järelikult siin — lagendiku serval — oli grupi kallaletungi lähtealust.

Grupile anti käsk Põlula k.-m. vallutamiseks. Kui grupp oli kallaletungi lähtealusest jõudnud edasi umbes $\frac{1}{2}$ km, ja asus sama kaugel Põlula k.-mõisast, siis sundis teda üleolev vastase tuli peatuma. Valgenes. Algas vastastikune ja äge tulevahetus. Ka saatepatarei, mis asus 200 m kaugusel 7. roodu parema tiiva taga vaenlasepoolel lamedal künkanõlvakul, tulistas eelolevat k.-mõisa. Vaenlane vastas tugeva püssi- ja kuulipilduja tulega, tema pool oli märgata 3—4 kuulipilduja tegevust.

Kuskil vasakul kostus püssi- ja kuulipildujate ragin ja suurtüki mürin — seal, raudtee ümbruses käis ka lahing.

Grupiülem andis käsu kallaletungi jätkamiseks, kuid tugeva tule pärast ei tahtnud meie ahelikud edasi minna ja jäid endistele kohtadele lamama. Samal ajal märgati vaenlase salgakesi valgumas paremale metsa. Oli näha, et vaenlane tahtis gruppi haarata paremalt. Peagi avati sealtpoolt grupi paremale tiivale tuli. Umbes samal ajal saabus ka vasakult teade, et vaenlane on meie vasakust tiivast läinud mööda seljataha ja tungib Moidaku küla peale. Olukord oli segane ja raske. Grupiülem andis käsu taandumiseks. Sellist korraldust kuuldes taandus jalavägi kiiresti seljatagusesse metsa, jättes suurtükid kaitseta lagedale väljale. Siiski suudeti viimased mõningate jalameeste abil veeretada 200 m eemaloleva talu õuele, millise toimingu juures said paar meest haavata.

Umbes 1— $\frac{1}{2}$ km lahingujoonest tagapool koondatati kolonni allüksused ja asuti taandumisele mööda tulnud teed. Katseid uueks vastupanekuks ei tehtud, ka ei tulnud kolonni ülemalt korraldusi vaenlase edaspidise tegevuse jälgimiseks.

Nii oli selle grupi manööver ja pealetung lõppenud ebaeduga.

6. roodu rindel, Moidaku küla ees, ei kannud vaenlase pealetung esialgseit edu. Alles $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ tundi hiljem, kui vaenlane oli Liiva kõrtsi juures asuva rühma haaranud põhjapoolselt metsast, oli see rühm sunnitud sealt välja taanduma, sattudes vasakult tiivalt ja rindelt risttule alla. Haavata said üks ohvitser ja mõned sõdurid. Nähes Liiva kõrtsi rühma taganemist ja ähvardavat haaramist vasakult, (seljatagune oli

täiesti lahtine ja tasane maastik), oli sunnitud ka ülejäänud roodu osa Moidaku külast kiiresti taganema. Surma sai üks sõdur, haavata sai rooduülem al.-kapt. Sabbe, ja mitmed sõdurid.

Vaenlase võttis 6. roodu eespealetungist osa umbes 2—3 roodu 3. Tartu kom. eesti polgust ja Baltimaade madruste dessantsalga 3. rood. Kuulipildujaid oli reil tegevuses 4—6.

2. patarei 3 suurtükki jõudsid poigüülemal eelse korralduse põhjal Mägide küla juure positsioonile just sel ajal, kui oli alanud teistkordne vaenlase pealetung. Sattudes vaenlase püssi- ja kuulipildujatule alla, pidi patarei otsekohe tagasi pöörduma. Nii ei saanud Rägavere grupi käsutuses olev suurtükivägi oma jalaväele taandumisel pakkuda mingisugust abi.

Just selleks ajaks, kui kapten Vernoffi grupp oli juba asunud taandumisele ja 6. rood oli oma seisukohtadelt välja löödud, jõudsid Rägavere mõisa Mõdriku külast väljakutsutud 6. polgu 2. ja 3. rood. Rivist laialilaskmatult said nad polguülemalt ülesande,

2. rood kahe kuulipildujaga — Moidaku suunas minna appi 6. roodule ja 3. rood kahe kuulipildujaga — Nurkse küla suunas minna appi kapten Vernoffi grupile ja koos nendega panna seisma vaenlase pealetung. Enne väljaastumist lasti meestel seljapaunad panna mõisa maha, kuhu nad ka jäivadki vaenlasele soomuseks.

Nurkse küla suunas väljasaadetud 6. polgu 3. rood kohtas Mägide küla ümbruses üksikuid kapten Vernoffi grupi jooksikuid. Viimased jutustasid vaenlasest ja olnud lahingust kohutavaid lugusid. Vastutulnud sõdurite põgenemine ja nende jutud osaliselt juba demoraliseerisid ka 6. polgu 3. roodu sõdureid. Jätkati liikumist, et kohata kapten Vernoffi gruppi. Mägide külast läbijõudnud, kohtas rood kapten Vernoffi grupi asemel, laial rindel lähenevaid vaenlase ahelikke, milliste tulele ei suutnud varakult demoraliseeritud rood kuigi kaua vastu panna ja asus taanduma. Et kapten Vernoffi grupp tuli tagasi mööda teed Kantkülast Rägaverre, kuna 6. polgu 3. rood suundus Mägide küla kaudu, siis nad teel ei kohanud üksteist.

Kapten Vernoffi taanduv kolonn, olles jõudnud poolele Kantküla ja Rägavere vahelisele teele, jättis ühte teeäärsele tallu 2 ohvitseri juhatusel 11-mehelise valvetõkke ühe kuulipildujaga. Umbes $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ tundi pärast kolonni valvetõkke juurest lahkumist, lähenes laial rindel valvetõkke asukohale vaenlane. Lühikest aega kestnud tulevahetuse järgi läks kuulipilduja rikki ja ta saadeti ära Rägavere mõisa. Vaenlane oli haaravalt lähenenud valvetõkkele juba 300—400 m, mille tõttu valvetõkke oli sunnitud taanduma.

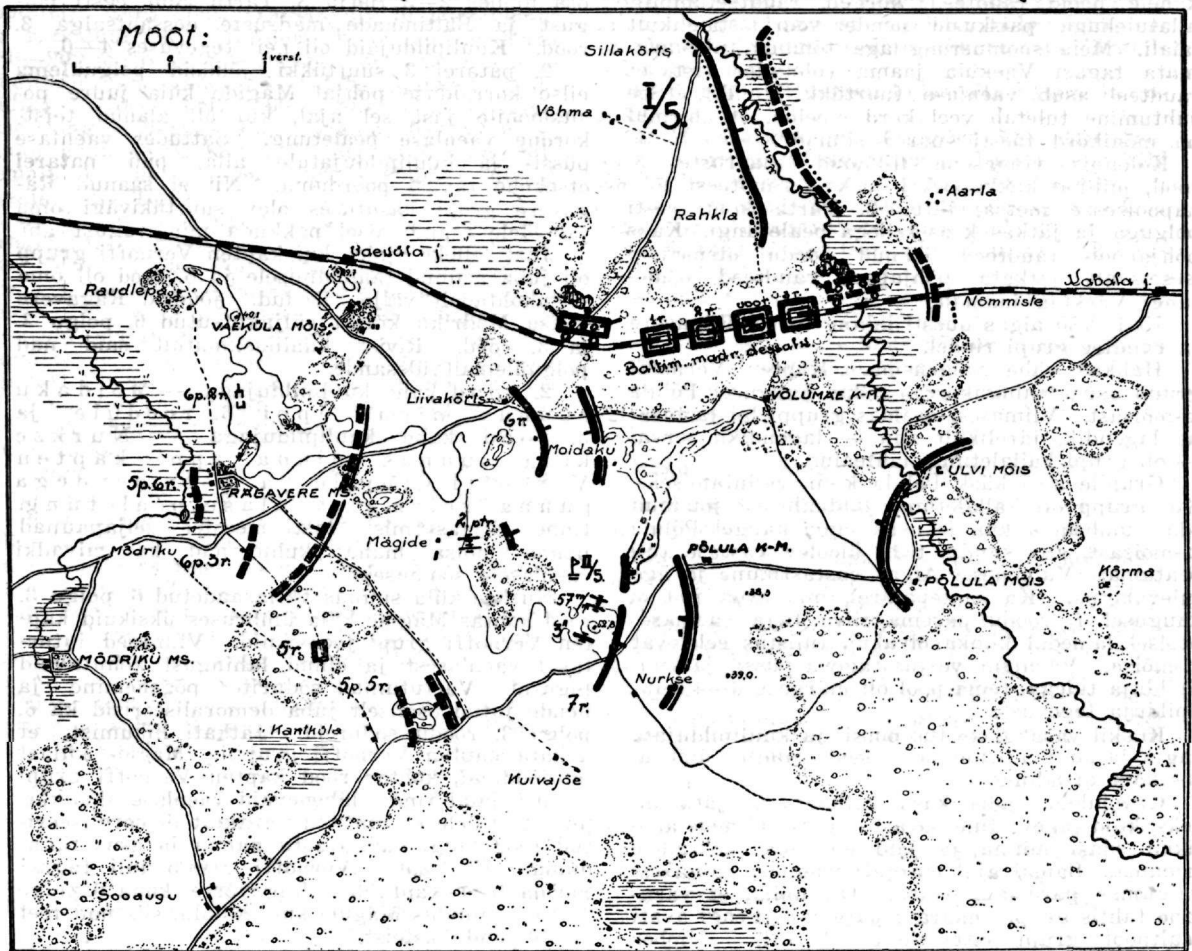
Vaenlase jõud, kelle eest kapten Vernoffi grupp taandus, nähtavasti ei liikunud enam meie kolonnile järgi mööda maanteed Nurkse ja Kantküla kaudu, vaid sirgjooneliselt suundusid lahingukorras Põlula k.-mõisast Mägide küla kaudu otse Rägavere peale.

6. roodule appiminev 6. polgu 2. rood paikus lahingukorda juba mõisast väljudes. Jõudnud mõisast umbes $\frac{1}{2}$ km idapool, tulid roodule vastu demoraliseerunud taanduvad 6. roodu salgakesed, kes kogu aeg olid saadetud vaenlase püssi- ja kuulipildujatulest. Laial rindel lähenevad tihedad vaenlase ahelikud olid appitulevale 6. polgu 2. roodule selgesti nähtavad. 6. roodu taandumine ja läheneva vaenlase rohkuse hirmutas 6. polgu 2. roodu mehed nii ära, et ka

Sueem №2.

Poolte asetus Rägavere lahingus.

15.12.18: kell 0530: {== meie übed, vaenlane, kell 1030: {== meie ü. vaent. kell 1730: {== meie ü. vaent.

nemad koos 6. roodu meestega asusid vaenlase eest kiiresti taanduma. Umbes 1 km põhjapool Rägavere mõisat, soo idaserval, läks rooduülemaal siiski korda suuremat osa mehi kokku koguda ja viia korraliku taganemisega läbi Raudlepa küla Rakverre.

Moidaku külast taandunud kolm 2. paratei 1895. a. suurtükki (kompressoriteta) said polguülemalt käsu positsioonile asumiseks 1 km idapool Rägavere mõisat, kus pidid avama tule pealetungiva vaenlase pihta. Kiiresti asusid suurtükid määratud positsioonile ja avasid tule. Kuid jalavägi oli veelgi kiiremini taandunud ja hädavaevalt pääsesid suurtükid vaenlase kätte sattumisest, olles kord koguni eespool oma jalaväe ahelikku.

Nii oli umbes kell 1030 Rägavere mõisa saatus meie kahjuks otsustatud. Poolte vastastikust asetust samal kella ajal näitab skeem nr. 2.

Rägavere grupi allüksused, millised peale 5. polgu 5. roodu ja 6. polgu 2. roodu taandusid kõik läbi Rägavere mõisa, olid siin täielikult segi paisatud. Nüüd oli tähtis neid vaid kiiremini mõisast välja tuua ja selle juures hoolitseda, et

vaenlane ei saaks taanduvaid osi ja voore võtta hävitava tule alla $\frac{3}{4}$ km pikkusel sirgel mõisa puiestee osal, mis mõisast viib lõunapoole suurele maanteele. Taandumine mööda seda teed nõudis tugevat katet kagu suunas. Polguülemal õnnestuski kuulipilduja k-do ülema kapten Kiviloo energilisel kaasabil asetada positsioonile 3 kuulipildujat teelahkme ligidusse kungastele, mis umbes 1—1 $\frac{1}{4}$ km lõunapool Rägavere mõisat. Sinna saadeti ka veel 25—30 meest 6. polgu 2. roodust. Nende jõududega suudeti panna piir vaenlase püüdele Rägavere mõisat haarata lõunapoolt. Taanduavad osad pääsesid mõisast välja suuremate kaotusteta.

Veel katsus al.-polk. Reek kpt. Kiviloo kaasabil 3 varusolnud kuulipildujaga luua uut vastupanu joont Mõdriku küla ees, kuid demoraliseerunult taanduvaid rooduseid ei läinud enam korda sellel joonel peatada. Jäi järele vaid diviisiülema käsu kohaselt asuda lalialivalgunute allüksuste koondamisele Mädaepa ms. ümbrusse.

Sel ajal, kui meie väed lahkusid Rägavere mõisast, pidas Kantküllä saadetud 5. polgu 5. rood kuni kella 1500 kinni kaheroodulise vaenlase kolonni. Kell 1500, kuulda saades Rägavere

vere ms. saadetud ratsanikult, et Rägavere mõis ja Mõdriku külla on juba vaenlase käes, otsustas ka see rood taganeda üle Vinni ms. Mädaapea mõisa. Taganemiseks käsku ei tulnud. Roodule ei olnud sel ajal mingisugust vaenlase survet, kuid teadmatu olukord ja kartus vaenlastest sissepiiratud saada, sundisid roodu siiski taanduma. Umbes kell 1645 oli rood jõudnud Vinni mõisa, kus tehti pooletunniline peatus ja loeti mehed üle. Hommikul kohalolnud 145 mehest oli järele jäänud 72 meest. Üks all-ohvitser oii Kantküla all surma saanud, vangi oli langenud 1 ohvitser (lpn. Meeks) ja 5—6 sõdurit. Ülejäänud 65 meest olid 7 km taandumisel laiali jooksnud. Keskööks jõudis rood Mädaapea mõisa ja ühines seal teiste polgu allüksustega.

Samal ajal, kui Rägavere grupp oli Rägavere mõisast sunnitud välja taganema, tungis soomusrong nr. 1 võidurikkalt edasi. Ta oli purustanud Baltimaade madruste dessantsalga 1. ja 2. roodu ja saanud sõjasaagiks 4 kuulipildujat. Järelejäänud roodude riismeid jälitas soomusrong kuni Kabala küalani. Alalist telefoni ühendust soomusrongil diviisi staabiga ei olnud. Seepärast ei saanud diviisiüleml teda õigel ajal kinni pidada ja saata tema dessantmeeskonda appi Rägavere grupile. Oigeaegne löök vaenlase paremale tiivale oleks olnud väga tundelik ja ei oleks võimaldanud 5. p. 6. roodu vasaku tiiva haaramist, ka Rägavere mõisa vallutamine poleks vaenlasel kaugeltki olnud mitte nii kerge.

Põhjapool raudteed asunud 4. polgu ja Kunda grupid, koos soomusrong nr. 2 Kundas, pidasid vastu kuni pimedale tulekuni. Siis taandusid ka nemad diviisiülema poolt antud käsu põhjal. Soomusrong nr. 2 tuli Rakverre, kust koos soomusrong nr. 1 asusid ööseks kaitsele 1—2 km läänepool Rakvere linna.

Rakvere oli maha jäetud. Vaenlane tuli linna sisse alles järgmisel päeval.

Kaotusi olid meie rinde kaitsejõud päeva jookkul kannud järgmiselt: Rägavere gr.: langenuid — 4, haavatuid — 15, vangilangenuid — 20, kokku 39; Raudtee gr.: vangilangenuid — 1 ja 5. polgu I pat.: haavatuid 1; kokku 41 meest.

Teistes gruppides kaotusi ei olnud. Kaotusi kandis Rägavere grupp mitte taandumisel, vaid esimestel kokkupõrgetel vaenlasega. Kaotuste hulka ei ole arvatud jooksikuid. Kaotuste rohkus veel kord tõendab, et Rägavere grupil oli sel päeval raske heitlus.

Vaenlase tegevusest Rägavere grupi vastu peab tähendama, et temal oli:

- 1) 2—3-kordne meeste arvuline ja tulejõu ülekaal,
- 2) igal pool meist laiem rinne, mis võimaldas haarata meie kaitseosade tiibu,
- 3) järgnemine meie taanduvatele osadele kuni Rägavere mõisa vallutamiseni väga kiire,
- 4) endale teadmata õnnestunud võita Rägavere grupi allüksusi osadekaupa — sundida taanduma kapten Vernoffi gruppi ja visata seisukohast välja 6. roodu, ning siis samade osadega ja samas lahingukorras sundida taanduma ka varust appisaadetud roodused.

Nagu nägime, põhjustas Rakvere langemise ja terve rinde tagasitõmbamise Rägavere grupist vaenlasel õnnestunud läbimurdmine.

Põhjuste selgitamisest ja järelduste tegemisest tahaksin meeleldi loobuda, sest leiain, et minu ülesanne lõpeb olukorra ja sündmuste käigu objektiivse kirjeldamisega.

Järgnevatiks heitlusteks oli see lahing meile annud siiski rea õpiseid. Ta oli õpetanud meid vaenlast tõsisemalt hindama ja oli sisendanud järelejäänutesse lootust ja tahtet vabadusevõitluse jätkamiseks. Ennast ja vaenlast oli õpitud tundma ja see äratundmine jäigi edaspidise eduka tegevuse aluseks.

Mereväe alalt.

Vaimudelaevad ja viirastuslaevastikud.

K. Anton.

Kui kootakse „mere kangast“ ja lõng ähvardab katkeda, siis läheb jutt üle vaimudelaevadele. Vaimudelaevad kuuluvad vanema generatsiooni meremeeste usukommete vankumatute traditsioonide hulka. Nad on õnnetuse kuulutajad. Selline laev ilmub äkki, ootamatult ja kaob sama salapäraselt, nagu ta tulnud. Ükski tüürimees ei juhi laeva, mingit meeskonda pole näha pardal, ja siiski on laev täies purjes ja kuulab rooli. Nagu nii mõnigi muinasjutt, on meie tehnikaajajärgul ka vaimudelaeva kehasus saanud tõsiasjaks. Väheste aastate vältel saavad meresõitjad kaunis tihti kohtama laevu, mis sõidavad oma kursil meeskonnata. Eralduseks „tõelikkudest vaimudelaevadest“ saavad need meeskonnata laevad tõstma signaali: „tähelepanu, teed anda, laev sõidab meeskonnata!“

Selline laev läheb merele alul meeskonnaga, siis eemaldub meeskond, ja ta sõidab edasi meesteta. Sellegi peale vaatamata jääb laev manöövrivõimeliseks. Ta võib oma sõidukiirust

astejärgult kas suurendada või vähendada, roolida igal soovitalv kursil, teostada pööret paremale või vasakule, sisse- ja väljalülitada tulid, lasta mängleda helgiheitjail, undada sireenil, tulistada, luua suitsu- resp. udukatet ja teostada sada teist kunsti, ilma et laeval oleks ühtegi meest. Pilgul selle laevale peaks uskuma imesse, kui moodsad automaadid, televoxid ja muud teleparaadid poleks üldtuntud ja kui seda vaimudelaeva ei jälgiks mitte eemalt teine laev, mis annab ja jagab talle käsked manööverdamisteks.

Kaugeltjuhitatava, meeskonnata „vaimudelaeva“ ehitus on konstruktsiooniküsimus, mille lahendus seisab kõikide laevamasinate ja seadeldiste kaugekäsitamises. Et samas meeskonnata laeva, võetakse hea mereomadustega laeva ehitatakse ta ümber nii, et teda võiks käsitada minimaalse meeskonna arvuga, kui võimalik, siis ühelt mehelt.

Laev saab kaugekäsitamisega katelde seade.

aurumasinad, millede juhtimine sünnib kaugelt lülitavatelt eletrimootoritelt. Kaugeltjuhitav roolimasin ja ka kõik muud abimehhanismid, varustused ja seadeldised ehitatakse ümber automaatselt käsitatava jõu peale, nii et vajutusest lülitusnupule tsentraalkohast jätkub, et soovi järgi liikuma- või seisma panna kõik kangid, ventiilid ja muud juhtimisorganid. Ideaalsel juhul vajab selline mehhaniseeritud laev käsitamiseks ainult üht meest, kelle ülesanne on — vajutada lülitusnuppude peale.

Kui seda näpuga vajutamist asetavad voolutõuked, mida edasi antakse traadita jõul, siis omatakse meeskonnata, kaugeltjuhitatava laeva „vaimudelaeva“. Impulsid, resp. voolutõuked pole mitte küllalt tugevad, et mõjutada elektrimootorite käimlaske seadeldisi automaatides. Sellepärast lülitatakse sisse meeskonnata laeval automaatide ette võimendajad ja releehelad. Need, omakord toidetud akkumulaatoritest, võimaldavad kestvat, traadita teel üleantud impulssi, et käima või seisma panna käsitusmootorit, s. t. täide viia saatelaevast väljuvaid traadita käsklusi. Meeskonnata laev sarnaneb elavolevusele, kelle närvide süsteem reageerib vähima erutuse peale ja vastab selle peale tugeva, otstarbekohase liigutusega, kuid selle vahega, et selle närvide süsteemi keskorgan „vaimudelaeva“ juures asub mitte laevakeres, vaid saatelaeval ja on ühenduses sellega traadita teel.

See keskorgan on lühilainesaatja, millega on kokkukõlastatud vastuvõtjad „vaimudelaeval“. Vastuvõtteseadeid ja automaatide vahel on ehitatud n. n. astelülitajad, — selektiivse vastuvõtte otstarbeks — millised eemal hoiavad üksteisest üksikuid impulsse ja juhivad neid automaatide juure. Kui, näiteks, töötatakse Morse koodi järgi, siis võivad panna 2 punkti rooli paremale, 3 punkti — vasakule poordi, 4 punktiga võib avada aurumasinasse sisselaskeventiili, 5 punkti sulgevad selle j.n.e. Käsklussignaali saate omamuti mehhaniseeritud. Raadiooperaator saatelaeval seisab survenuppudega varustatud aparadi juures, mis omab iga käskluse jaoks teatud nupu. Kui ta, näiteks, surub klahvile „Täiskäik edasi“, siis saadab lühilainesaatja täiesti automaatselt signaale juhtimisseadise ümberkorraldamiseks edasikäigu jaoks ja auruventiilide avamiseks.

Esimesed kirjeldatud liiki „vaimudelaevad“, — Ameerika Ühendriikide „Jova“ (1920), inglase „Agamemnon“ (1924) ja sakslaste „Zähringen“ (1930) olid ja on veel praegu laevastikkude harjutuste märk- resp. sihtlaevadeks. Nad tuuakse laskeplatsile, võetakse meeskond pealt maha ja juhitakse eemalt. Nad kujutavad loomutruud liikuvat märklauda, mis täiesti sõnakuulelik kaugeltjuhi tahtele, mis muudab oma kursi olenevalt „lahingu käigust“ ja end täpsalt ülal peab, nagu tagaetud vaenlane; ta võib vastata tule peale, muidugi näilise tulega. Kaugeltjuhitavad laevad pakuvad laevaartilleristidele ideaalse olukorra — harjutada oma laskekunsti reeglipärastes merelahingu oludes. Kui sihtlaev saab tabatud raskelt, või tekivad segadused ta töötamisviisis, siis annab ta automaatselt hädasignaali, jääb isetöötavalt seisma, kustutab tuled kateldes ja jääb seisma saatelaeva tulekuni. Põhja vajuda laev ei saa, kuna iga vaba ruum, — ja neid on meeskonnata laevas kaunis palju, — on täidetud korgiga.

Vahepeal on meeskonnata laevade konstruksiooni sedavõrt viimistletud, et, näiteks, „Zähringen“ võib lahendada 2000 isesugust ülesan-

net. Neid laevu soetatakse kõikidesse sõjalaevastikkudesse. Inglased on ümberehitanud oma vana „Agamemnoni“ kõrval ka liinilaeva „Centurion“ kaugjuhtimise otstarbeks. Jaapanlased tegid „Ukuzi“ vaimudelaevaks, ameeriklaseid ehitavad terve vaimudelaevastiku, mis koosneb liinilaevast „Utha“ ja 3 hävitajast „Stoddert“, „Boggs“ ja „Kilty“.

Kuna vaimudelaev, pärast seda kui ta katlad on pandud auru alla ja ta akkumulaatorid laetud, kuulab raadiooperaatori käskusid, siis võib laeva kasutada ülesanneteks, millede läbiviimine osutuks raskeks ka kõige julgemale meeskonnale. Peab oletama, et tulevikusõjas leiavad vaimudelaevad kindlasti väga mitmekesise kasutamise. Neid võib välja saata vaenlase laevade rammimiseks, neile võib kaasa anda laadungi lõhkeaineid, s. t. neid võib muuta hiiglasuurteks, juhitavateks torpeedodeks, mis läheneksid vaenlase laevale zik-zak kursil, asetuksid vastase laeva külje vastu ja ühe sõrmevajutise tagajärjel vaenlase ühes enesega õhku tõstaksid. Vaimudelaevad võivad välja panna udukatte pealetungivate laevade ja vaenulise laevastiku vahel; näilise udukatte taga võib siis rahulikult muuta lahingurivi või läbi viia kahjutult oma lahingjõududele gaasiataaki. Miiniväljade traalimise töö võib jätta samuti vaimulaevade hooleks, ilma et hädaohusse saata inimesi.

Üksikuid kaugeltjuhitavaid laevu võib juhtida otsekohe vaenlase sadamasse ja nende uputamiseks sulgeda sissesõidutee sadamasse. Koondustena võivad vaimudelaevad teostada ataka, et petta vaenlast oma laevastiku kavatsustest. Väikesed, nõbedad saatelaevad võivad kergesti põgeneda kontrataagi eest, kuna nad võivad hoiduda 20 ja enam meremiili kaugusel. Ka võib juhtida meeskonnata laeva maalt või lennukilt. Kahtlemata saavad tuleviku sõjalaevastikud omama enam meeskonnata, kui mees tega varustatud laevu.

Üleajateenijate vormist mereväes.

Praegu, kus vormiuuendamise küsimusi käsitletakse peamiselt maaväe kohta, oleks ses asjas vaadelda mõnda küsimust ka mereväes.

Kui maavägi on teinud läbi oma vormi kujundamises terve rea katseid, siis mereväes on võtnud see kindlama kuju juba riigi algpäevilt. Erilisi muudatusi vormis ei ole näha arvata-vasti ka tulevikus, sest ta on oma ilmelt kujunenud välja juba rahvusvaheliseks. Siin tuleks mainida vaid paari tarvilisemat riietuse artiklit, millised vajaksid ümberkorraldamist üleajateenijate vormis.

Mereväe üleajateenijate vormiriideks on seni olnud kõigi aastaage jaoks villane kuub, kuna iga teises väelligis on sooja ajajärgu jaoks olemas ka suvepluus. Oleks väga vajalik ka mereväkke sisse tuua suvepluus, sest villane kuub sooja ilmaga, eriti laeva teenistuse seisukohalt, osutub liig koormavaks.

1924. a. Kamin. ksk. nr. 65 on küll bootsmannidele ja vastavatele isikule lubatud kanda ohvitseridele vastavat valget kitlit, kuid seni ei ole see leidnud tarvitamist. Ettenähtud kitel on ohvitseride löikega, kus kantakse õlakuid, kuid

ilma õlakuteta; see lõige ei taha sobida auastmete tunnuste varukal kandmiseks, pealegi on kattel valgest riidest, mis vajab tihti pesemist, kuid varrukala õmmeldud vaasema tunnused ei luba end pesta, neid tuleb pesuks alati harutada pealt ära, mis on tülikas.

1931. a. Kamin. ksk. nr. 130 § 2 kannavad nüüd kõik üleajateenijad bootsmannile vastavat kuube. Oleks vajalik, et ka pluuse (kitli) kandmist laiendataks kõigi üleajateenijate peale. Auastme tunnused tuleks paigutada, kui ohvitseridelgi, ärakäidavale õlakule. Oleks ka väga praktiline, kui samasugust kitlit lubataks kanda sinisest riidest töö vormiks.

Teiseks hädavajalisemaks riietuseks talveajaks oleks palitu, sest praeguse palitu asemel kantav poolpalit on pigem suve, kui tali riietus. Talvise ja sajuste ilmega osutub ta ebapraktiliseks, ning on märgata, et kõik üleajateenijad siirduvad väljaspool rivi erapalitu kandmisele.

Palitu muretsemine läheks küll riigile vähe kallimaks, kuid nomenklatuuris nende hinna vahe on õige väike. Ei oleks ka võimatu, kui üleajateenijad omal kulul poolpalitu asemel muretseks täispalitu, võiks ka pikendada vastavalt palitu kandmise aega.

Arvamist, et laeva teenistuseolud vast ehk ei võimalda palitute kandmist, ei saaks tekkida, sest meie naaberriikide mereväes, rootsis, soomes ja ka lätis, kantakse isegi veetalustel palituid. Palitu ei oleks vajalik mitte ainult kui kate ilmastiku vastu, vaid ta oleks ka kandmiseks silmale nägusam. Palitu kõrval võiks esineda ka poolpalitu töö vormina, mistõttu palit kahtlemata kannaks välja kahekordse kandaaja.

Oleks väga soovitatav, et eelpool kirjeldatud vormi täiendused võetaks kaalumisele.

J. Kirkmann, II j. k.

Mereväe üleajateenijate liitk. esimees.

Sõduri käsiraamatust.

Juba 1930. a. mainiti „Sõduri“ veergudel (lhk. 1419) selle raamatu tarvilikkust ja ühtlasi toodi ka teade, nagu oleks juba asutud selle küsimuse lahendamisele. Kahjuks ei ole seni „Sõduri käsiraamatu“ kohta enam midagi kuulda, vähemalt avalikkuses.

Küsimust üles tõstes toon ühtlasi esile isiklikka vaateid, millistest mõningad võiksid pakkuda „Sõduri“ lugejaskonnale ehk teatud huvi.

„Sõduri käsiraamat“ peaks olema määratud mitte üksi sundaega teenivale sõdurile, vaid ka käsutus-, reserv- ja maakaitseväelastele ning koolinoorsoole; s. t. kõigile kodanikele, keda huvitavad riigikaitse küsimused. Sellest välja minnes võiks tema pealkirjaks olla: „E E S T I K O D U K A I T S J A K Ä S I R A A M A T“. Üldnõuded raamatu kohta oleksid järgmised:

- 1) peab olema hõlbus kaasas kanda ja tugev;
- 2) sisu ei tohiks väga ruttu vananeda (igane);
- 3) peab olema hinna poolest laiemale lugejaskonnale kätte saadav;
- 4) peab olema mitmekesise sisuga pakkuma laiemale lugejaskonnale huvi.

Käsiraamatu sisu võiks olla umbes järgmine:

A. ÜLDHARIDUSLISED TEADMISED.

I.

1. Eesti vabariigi täppis kaart.
2. „ „ suur vapp (pilt).
3. „ „ lipp (pilt).
4. „ „ hümn (sõnad ja noot).

II. Eesti ajalugu.

1. Vana Eesti iseseisvus.
2. Ordu aeg.
3. Rootsi aeg.
4. Vene aeg.
5. Maailmasõda.
6. Okupatsioon.
7. Vabadusesõda.

III. Kodumaa tundmine.

1. Riigikord ja põhiseadus.
2. Politilised erakonnad.
3. Omavalitsus.

4. Kohtud.

5. Koolid.

6. Riigimajandus:

- a) Põllumajandus ja maareform.
- b) Loodusvarad, tööstus, kaubandus.
- c) Eelarve.

7. Riigikaitse organisatsioon:

- a) Kaitsevägi.
- b) Kaitseleit.
- c) Piirivalve.
- d) Politsei.

IV. Üldkasulikud teadmised.

1. Esimene abi ja tervishoid.
2. Võitlus relvata (poks, jiu jitsu...).

B. SÕJALISED TEADMISED.

I. Sõda kui möödapääsemata nähtus.

1. Sõja paratamatus ja siht.
2. Sõda rahvusvahelise õiguse seisukohalt.
3. Rahvasteliit.

II. Lahinguvahendid.

1. Sõjarelvad ja nende võimed. (Püss, kergekuulipilduja, raskekuulipilduja, käsigranaadid, kahur, torpeedo, meremiin, sõjagaas, lennuki pomm, leegiheitja, haigusepilisilased, kihutustöö j. n. e.)
2. Sõjamasinad. (Tank, lennuk, soomusauto, soomusrong, õhulaev, sõjalaev j. n. e.)

III. Võitlusoskus.

1. Käsirelvade käsitlemine ja hoolekanne.
2. Orienteerumine ja kauguse määramine.
3. Varjamine ja moondamine.
4. Luure ja vaatlus.
5. Lahing.
 - a) Üldised kohused.
 - b) Pealetungi lahing.
 - c) Kaitse
 - d) Lahing eriolukorras (öösi, udus, metsas, linnas j. n. e.).

IV. Teated naaberriikidest.

1. Pindala, rahva arv, riigikord j. n. e.
2. Sõjaväe organisatsioon ja vorm, lennukite tundemärgid j. n. e.

C. LISAD.

1. Rännakvarustuse nimestik.
2. Käsutus-, reserv- ja maakaitseväelaste kokkukutsumise kord.
 - a) Õppuste otstarbeks.
 - b) Mobilisatsioon.

Täiesti ekslik oleks seda raamatut enesele piibli paksuse väljaandena ette kujutada, sest otstarbekohase sisu valiku ja ulatuse juures ei ületaks ta oma kogu poolest sisemäärustikku, mille hinnaks ilukõites kr. 1.35 on. Et „Eesti Kodukaitsja käsiraamat“ peaks eriti rikas olema illustratsioonide poolest, siis see teeks tema väljaandmise ehk sisemäärustikust kallimaks, kuid tema lugejaskond on mitu korda suurem ja see peaks omakorda raamatu odavnemiseks kaasa mõjuma. Ka võiks kõne alla tulla raamatu väljaandmise kulude osaline riigi kanda võtmise küsimus.

Säärase üldise käsiraamatu poolt räägivad veel järgmised asjaolud:

1. Sõjalise õppuse põhimõtteliste küsimustes saavutatakse üle riigi suurim ühtlus.
2. Suurel määral on võimalik taotleda koda-

nikkonna üldhariduslise tasapinna tõstmise ja riiklise vaimu arendamise eesmärgi.

3. Harilikult ununema kippuvaid sõjalisi, kui ka teisi teadmisi on väga lihtne meeletuletada, otsides raamatust vastava koha üles.

4. Rohkem võimalusi häid tööjõude raamatu väljaandmise juures tööle rakendada, kui seda üksiku, näiteks koolinoorsoole määratud käsiraamatu juures võimalik oleks.

5. Tagavaraväelaste õppuste eesmärgi võiks ehk osaliselt taotleda kodukaitsja käsiraamatu kättesaadavaks tegemisega.

6. Väike kokkuhoid tekiks sellest, et võiks ära jätta noorsõduritele vihkude, plattsite j. n. e. väljaandmise (loenduste ülesmärkimiseks) ja õppustel säästa hulk aega, mis kulub ülesmärkimisele.

7. Sisu mitmekesisust õigustab aga peamiselt veel asjaolu, et kodukaitsja peab olema teadlik riigi kodanik.

Seega oleks raamat suureks kaitseks tuleviku sõjas ülimumoodsa relva — kihutuskirjanduse ja vennastamise vastu.

A. V.

Ülevaade ajateenijate kehalisest ja füüsilisest seisundist ja arengust teenistuse vältel antropo-, bio- ja füsiomeetrika andmeil.

Kuivõrra soodustab allpooltoodud eesmärgi saavutamist meie sõdurite füüsilise seisundi, selle kohta loovad teatava üldise pildi allpooltoodud 1930. a. ja 1931. a. kevadise kutse sõdurite antropo-, bio- ja füsiomeetrika keskmised andmed. Oleks siiski soovitatav, et väeosa arste, kes — muuseas öeldud — võiksid suuresti kaasa aidata sõdurite kehalise arendamistööle, võtaksid selle küsimuse lähemale vaatlemisele ja ei keelduks oma töö tulemusi avaldamast „Sõduri“ veergudel üldiseks teadmiseks.

T o i m e t u s.

Käesoleva ülevaate selgitamiseks toon järgneva tabeli (vt. lk. 1039) vastavate arvudega, milline koostatud terviselehtedest saadud andmete põhjal ja näitavad keskmisi arvusi iga kutse arvilisest koosseisust teenistusse ilmumisel ja teenist. vabastamisel. Toodud andmed käsitlevad ainult 1930. a. ja 1931. a. kevadisi kutseid. Edaspidi avaneb ehk võimalus selles küsimuses tuua üksikasjalikuma ülevaate.

Najades tabelis toodud andmeile ja hinnates nende järeldusist kaitseväelaste füüsilist seisundit, võib konstateerida, et üldine kontingent keskmiselt on füüsilise arengu ja konstitutsionaalsest vaatekohast väga rahuldav.

Võrreldes arengu andmeid teenistusest vabastamisel kutsete järgi selgub, et sügisene kutse vabastamisel näitab kõige parimat kehalist arengut, kuna suvisel kutsel õige minimaalsed arenemise muuted paremusele väljenduvad, mis seletatav osaliselt seega, et suvise kutse vabasta-

mise eelkuud langevad aastaajale, kus ilmastiku tingimused ei võimalda õppusi ja kehalisi harjutusi teostada sarnases ulatuses, kui seda võimaldab olukord sügisese ja kevadise kutsel.

Hinnates füüsilist diagnoosi protsentuaalse näitena koefitsient „Pignet“ järele, näeme 1930. a. andmeist, et teenistusse ilmumisel oli väga tugevaid 30,11%, tugevaid 25,24%, häid 21,48%, rahuldavaid 13,52%, nõrku 6,68% ja väga nõrku 2,97%.

Koefitsient „Pignet“ % näitena (keskm. 1930. a. kutsed kokku).

	Teenist. ilmum.	Teenist. vabast.	Arene mine.
Alla 10 — väga tugevaid	30,11	39,41	+9,30
11—15 — tugevaid . . .	25,24	26,43	+1,19
16—20 — häid	21,48	19,33	-2,15
21—25 — rahuldavaid	13,52	8,66	-4,86
26—30 — nõrku	6,68	4,38	-2,30
31—35 — väga nõrku . . .	2,97	1,79	-1,18

Teenistusest vabastamisel on väga tugevate rühma juurde tulnud 9,30% ja tugevate rühma 1,19%, kuna järgmistest rühmadest on arenemise arvel kahanenud häid 2,15%, rahuldavaid 4,86%, nõrku 2,30% ja väga nõrku 1,18%. Jäi vabastamisel järele nõrku 4,38% ja väga nõrku 1,79%, kes teenistuse vältel pole kehaliselt arenenud.

Ehkki koefitsient „Pignet“ kui füsiomeetriline näide üksikult küllalt õiglaselt füüsilist diagnoosi ei normeerigi, kuid siiski annab ta ligikaudse hinnangu füüsilisest seisundist ja keha proportsionaalsest arengust.

Väga tähtis on füüsilise diagnoosi hindamisel ka eluline näitaja, milline saadakse jägamisel

	Pikkus		Raskus	Rinna ringjoon			Rinna otse läbimõõt	Pihiku laius	Kõhu sügavus	Spyromeeter k. sm	Puls	Dynamomeeter		Koeffitsient "Pignet"	Koeffitsient "Pignet" %/o nähtena																						
	sm	kg		Normaal	Maximaal	Väljahing						Ekskur	Parem käsi		Vasak käsi	Koeffitsient "Pignet"	Alla 10-ne	11-15				16-20				21-25				26-30				31-35			
																		+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-
1930. a. kevadine kutse.	171,45	67,56	90,75	96,92	87,88	8,88	20,37	40,80	19,10	4284	74,8	44,0	41,5	15,0	24,2	21,2	21,2	14,0	6,6	2,8																	
Teenistusse ilmumisel . . .	172,29	70,02	92,47	98,40	88,76	9,39	20,94	41,00	19,27	4416	73,5	46,3	43,4	10,7	25,5	20,3	20,3	4,9	4,4	1,5																	
Teenistusest vabastamisel . . .	+0,84	+3,46	+1,72	+1,48	+0,88	+0,51	+0,57	+0,70	+0,17	+152	-1,3	+2,3	+1,9	-4,3	+1,3	-0,9	-0,9	-0,1	-2,2	-1,3																	
Arenemine																																					
1930. a. süvine kutse.	171,78	66,75	90,00	96,43	87,75	8,69	20,30	40,69	18,77	4260	73,2	43,9	40,0	14,6	26,9	21,5	13,9	7,1	3,9																		
Teenistusse ilmumisel . . .	171,98	67,76	91,34	97,76	88,13	9,24	20,76	41,14	19,15	4281	74,2	45,2	41,5	13,2	28,6	21,1	13,9	4,8	2,7																		
Teenistusest vabastamisel . . .	+0,20	+1,01	+1,34	+1,33	+0,38	+0,55	+0,46	+0,45	+0,38	+021	+1,0	+1,3	+1,5	-1,4	+1,7	-0,4	00	-2,3	-1,2																		
Arenemine																																					
1930. a. sügiseine kutse.	171,45	67,62	90,30	96,43	87,26	8,70	20,52	40,77	19,11	4251	73,3	44,5	41,3	13,5	24,8	21,6	12,7	6,3	2,3																		
Teenistusse ilmumisel . . .	172,68	69,81	92,82	98,12	88,63	9,57	20,70	41,10	18,75	4351	74,7	45,0	42,7	11,0	24,8	19,6	7,1	3,8	1,4																		
Teenistusest vabastamisel . . .	+1,38	+2,19	+2,02	+1,69	+1,37	+0,87	+0,18	+0,33	-0,36	+100	+1,5	+0,5	+1,4	-2,5	+14,0	-5,0	-5,6	-2,5	-0,9																		
Arenemine																																					
1931. a. kevadine kutse.	171,27	68,08	90,00	96,79	86,87	9,22	20,30	40,62	18,95	4191	72,5	45,3	41,6	12,8	24,2	20,4	12,3	5,2	1,7																		
Teenistusse ilmumisel . . .	172,08	69,91	92,42	98,72	89,15	9,61	21,12	41,28	19,92	4351	72,5	45,4	43,0	8,3	26,8	15,7	7,7	2,1	0,6																		
Teenistusest vabastamisel . . .	+1,11	+1,83	+2,42	+1,93	+2,28	+0,39	+0,82	+0,66	+0,97	+260	00	+0,1	+1,4	-4,5	+10,9	-4,7	-4,6	-3,1	-1,1																		
Arenemine																																					

kopsude (elulist) õhu mahtu (kub. sm) keha kaalule (kg) näidates õhumahu suhet (kub. sm), mis tuleb iga grammi kohta keha kaalule. Keskmiselt arenenuil võrdub see 60-le, ning suurem näitaja annab parema hinnangu suhte. Meie sõduritel näitab see arv keskmiselt 1930. a. kevadisel kutsel teenistusse ilmumisel 63,1 ja teenistusest vabastamisel 62,9, seega — 0,2. Suvisel kutsel teenistusse ilmumisel 63,8 ja vabastamisel 63,0, — 0,8. Sügisel kutsel ilmumisel 62,9 ja vabastamisel 62,3, — 0,6. Kuna 1931. a. kevadisel kutsel 61,6 ja vabastamisel 62,2, seega arenemine + 0,6. Järeldus: eluline näitaja 1930. a. teenistusse võetuil näitab keskmiselt üldiselt head vahet, õhu elulises mahus (kub. sm) keha-kaalule (kg), kuid teenistusest vabastamisel konstateerime tähendat suhte arvulist vähenemist (— 0,2, — 1,5, — 0,6), väljaarvatud 1931. a. kevadine kutse. See laseb oletada, et kehalist kasvatust pole teaduslikult küllalt õieti juhitud, on tähelepanemata jäetud hingamise oskus ja selle kokkukõlastamine teiste kehaliste harjutustega, millest ka tingitud kopsude arenemise puudulikkus õhu mahu ja selle vahetuse võimetus, vastavalt teiste elundite ja üldise keha arengule, milline aga väga tähtis üldises kehalises kasvatuses ja kogu organismi tervendamises.

Et seda tervislikust ja kasvatuslikust vaatekohast õieti juhtida, on tarvilik süstemaatiline instrueerimine sanitaarhügieeniliste vajaduste ja nõuete kohaselt, arstliku ja juhtiva koosseisu poolt, ning analüüsida tulemusi ja teostada hoolsat järelvalvet kaitsevaelaste füüsilise arengu ja tervislike seisundi vaatekohast (väsimuse tunnused, teadmised iseene kontrolliks, nõrgajõuliste arvestus j.n.e.). Vaatamata, et kaitsevärke vastu võetakse tervislikult kõlvulikul isikul, on nende füüsilised võimed ja konstitutsionaalne seisund väga paljudel erinevad, ning alul kohe ühtlast rakendust peale panna ei ole vastuvõetav nõrgajõuliste kehaliste võimetele (ületab need), ning võib arengu asemel tuua tervislikke rikked. Seda arvesse võttes tuleks noorte väeosaadesse ilmumisel, nende kehaliste võimete katsetel, ühtlasi arstliku kontrolli tulemuste ja füsiomeetrika andmeil nõrgajõulised kindlaks teha ja nendega alul füüsilisi õppusi kergema kava järgi teostada — nende kehaliste võimete kohaselt.

On ju selge, et kehaline kasvatus mõjutab ja arendab paremusele noorsoo psühhofüüsilisi omadusi, ning on tunnustatud üldiselt ka tähtsamaks profülaktiliseks-tervistuliseks vahendiks, omades praegusel ajal ikka rohkem ja rohkem tähelepanu rahvastuses ja arstinduses. Ei ole ju parimat vahendit inimorganismile tema elundite koostöö arendamiseks ja tervendamiseks kui looduslike vahendite ja füüsiliste tegurite kasutamine, seepärast omab ta tähtsa seisukoha ka sõjaväe sanitaarteenistuses, ning ühtlasi ka lahingettevalmistuses. Kuid tuleb mõeldamises tähendada, et meil pole see ala küllaldaselt veel õiglast hindamist leidnud teaduslikust vaatekohast, nii kui see välisriiges. Tuleks rohkem sellele tähelepanu pöörda, seda teaduslikult analüüsida ja juhtida meie rahvastiku ja olude kohaselt iseäranis kaitseväge ja koolides meie noorsoo kasvatusel. Selles mõttes peaks end rohkem tööle rakendama meie arstikond, siis võiks ka ühtlasi loota sellest parimaid tulemusi.

A. K.—ar.

Sõjatehnika alalt.**VASESTUMINE.*)**

Mürsu vasest juhtvöö tõttu kattuvad suur-
tükkide rauaõõned ajajooksul õrna vasekirmega
— nad vasestuvad. Kuna Maailmasõjani ei pöö-
ratud sellele nähte suuremat tähelepanu, kuna
vasekate oli väheste laskmiste tõttu väga õhuke
ja ei mõjunud suurtükki ballistilistele omadustele.
Kuid varsti peale sõja algust pandi tähele, et
intensiivsete ja pikaajaliste laskmiste tagajär-
jel vasekord rauaõõnes võib hõlpsasti tõusta üle
lubatava piiri. Vasestumise suurenemisega kaha-
nes relva algiirrus ja laskmisel tuli ette palju
eellangeid. Positsioonisõjas relva ebasuur pil-
lamine (hajumine) ei vähendanud üksi tule mõju-
vust vaid ta sai ohtlikuks ka oma jalaväele.
Suure algiirrusega tulistavate relvade vintlõi-
gete vasestumine oli sedavõrt suur, et mürsu
juhtvöö ei saanud end vabalt süüa soontesse.
Seega takistus mürsu juhtimine, mis tõi endaga
kaasa mürsu ümberkukkumise traektooriumil.

Vasestumine ei sünni ühetaoliselt rauaõõne
kogu ulatuses. Teatud kohas, rauaõõne suudme
läheduses, arvatavasti seal, kus gaaside surve
mürsule on kõige suurem, võib märgata ringi-
kujulist tsooni, kus vasestumine on kõige suurem.
Selle tsooni läbistamisel võib mürsk kaotada
oma liikumise kiirust määrani, mis kutsub esile
enneaegse lõhkemise. Vasestumise tagajärjel
tekiv rõhumise suurenemine rauaõõnes kiiren-
dab selle kulumist. Rauaõõne kuluvus on seda-
võrt suur, et vasestumise automaatse kõrvalda-
mise protsessiga võib tõsta raua teenistusaega
kahekordseks.

Kokkuvõttes vasestumine:

- mõjub lasketäpsusele, vähendades laske-
kaugust;
- tekitab enneaegseid lõhkemisi rauaõõnes
ja rauaõõne lõhkemisi;
- toob kaasa rauaõõne ebaõige kuluvuse.

*

Vasestumine tekib mürsu juhtvöö ja rauaõõne
vintlõigete hõõrdumise tõttu. Mürsu edasiliiiku-
mine rauaõõnes kutsub välja vase suure rõhu-
mise terasele, mis avaldub üheaegselt vase de-
formeerumises vastavalt rauaõõne sisemusele ja
tema edasiliiikumises kindla kiirusega, mille vek-
torid on mürsu keerlemise ja edasiliiikumise ki-
iruste omad. Siit selgub, et vähemgi konarlus
rauaõõne pinnal kutsub välja vase kogumise.
Need konarused rauaõõne pinnal on edaspidi
loomulikult vasestumise kohtade keskusteks, kust
ta järk-järgult laieneb naaberpiirkondadele.
Peab tähendama, et vasestumist soodustab suurel
määral juhtvöö kuumenemine nii hõõrdumise kui
gaaside suure kuumuse tagajärjel. Neist täht-
sam on loomulikult esimene, millele lisandub veel
soojuse hulk, mis tekib juhtvöö deformeerumi-
sel. Kuna gaaside temperatuur (2000°) on um-
bes 1000° võrra suurem vase sulamistempera-
tuurist, siis peab muutuma ka vase füüsikaline
seisukord. Seepärast pole imeks panna, et juht-
vöö, kuumendatud ja deformeeritud pingega, kül-

gedelt kuumendatud hõõrumisega ja tagant gaa-
sidega pehmeneb, mis soodustab vasestumist.
Juhul, kui leiduks aset ainult deformeerumine,
siis selle tagajärjel tõuseks vase rabeledus ja ta
muutuks kõvemaks ja hapramaks. Kuumenda-
mine aga hävitab rabeleduse ja on tehtud kind-
laks, et lastud mürsu juhtvöö metall sugugi ei
ole kaotanud oma elastsusest.

Mõned autorid on lugenud vasestumise pea-
põhjuseks juhtvöö kuumenemise gaasidest. Läh-
tudes sellest vaatekohast Kruppi tehased hanki-
sid omale patendi vastuvasestamise meetodile,
mis seisis selles, et mürsu põhja külge kinnitati
hõlpsasti sulavast metallist (inglis- või seatina)
võru. Arvati, et metallvõru sulades neelab en-
dasse teatud osa gaaside soojusest ja gaasid jõua-
vad juhtvööni teataval määral jahutatult, mis
vähendab vasestumist. See ei ole muidugi õige,
kuna on selge, et 50—200 gr. inglis- või seatina
ei või mõjuda kuigi märgatavalt 2000° tempera-
tuurile.

Kruppi meetodi tõeline sisu seisib selles, et
inglise- või seatina, sulades kokku juba vare-
malt rauaõõne seinetele jäänud vasega, moodus-
tas kergesti sulava sulatise, mis järgnevat las-
kudega tõugati välja rauast. Seega sisult Krup-
pi meetod on suurtükkide lahtivasestamise
meetod.

Vasestumine on vähem uutes rauaõõnetes ja
rauaõõnetes, millest on lastud kergesti määratud
juhtvöödega, mis vähendab hõõrumist. Suurem
on vasestumine tublisti lastud või põlenud rava-
õõnetes. Vasestumise suurus on teataval määral
olenev ka juhtvöö väljatõotamise korralikkusest.

Vase tugev kleepumine rauaõõne seinetele on
seni seletamata. Tuleb arvata, et see tekib
mehaanilise tegevuse mitte aga keemilise ühen-
duse tagajärjel, sest pole olemas vase ja terase
liidet, mis annaks nende kahe metalli vahel va-
helülina seisva ühenduse. Iseloomult jääb see
protsess seletamatuks. Ei ole huvituseära
mäkida, et kuni viimase ajani pole saadud meha-
aanilisel teel (valtsimisega) läbi viia terase
vasetamist, nagu see ette tuleb rauaõõnes. Alles
1926. a. augustis on see saavutatud, kuid nii-
sugustes oludes ja abinõudega, mis kunagi ei
või ette tulla suurtüki rauaõõnes.

Nagu juba varem oli öeldud ei ole rauaõõne
vasestatud ühetaoliselt. Näib olevat mingisugune
suhe rauaõõne maksimaalse vasestumise, vöö ja
koha vahel, kus gaaside surve mürsule on kõige
suurem. Kui see suhe saab tõestatud, siis võib
seda seletada seega, et gaasid sel momendil on
maksimaalselt kokku surutud ja annavad see-
pärast juhtvööle edasi rohkeimal määral soojust.

Lõpuks mitmed autorid tõendavad, et vases-
tumine nitrotselluloos ja -glitseriin suurtükiroh-
tude tarvitamisel on väiksem kui ainult nitro-
tselluloos suurtükirohtude tarvitamisel. Kuid
tuleb arvata, et see arvamus lubab teha eran-
deid, kuna näiteks, inglasil, kes tarvitavad eran-
ditult korditi, oli Maailmasõjas küllalt väga
vasestunud suurtükke. Samuti on Itaalia suur-
tükkiväes 1923. a. tähele pandud tugevasti vases-

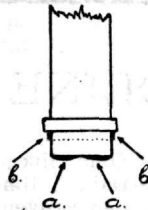
*) „Voina i Tehnika” nr. 11—12, 1927. a.

tunuid suurtükke, ehkki nad kasutasid ainult ballistiti või kordiiti.

Vasestumise kõrvaldamine patareides tegeliku tegevuse ajal on väga raske. Vasestumise kõrvaldamine (vasestunud rauaõone puhastamine, vase sulatamine ammoniakis, vasestumise kõrvaldamine elektrollüütilisel teel j.n.e.) on seotud erioperatsioonidega ja nõuab pea alati suurtükide saatmist tagalasse. Suurtükide ärasaatmine vähendab loomulikult patareide tulejõudu ja ei ole kuidagi soovitatav. Tulejõu säilitamiseks tuleks niisugusel juhul anda patareidele tagavara suurtükid või rauad. Näiteks, Maailmasõjas oli Inglise Admiraliteet sunnitud terved laevad saatma arsenalis, kuna vasestumise tõttu olid nende suurtükid muutunud kõlbmatuks. Nagu näha ei ole see tee kuivivõrt otstarbekohane. Sellepärast tuleb otsida vasestumise kõrvaldamise abinõusid, mis rohkem vastaksid sõjalistele nõuetele. Maailmasõjas tarvitusele võetud vastu- ja lahtivasestamise meetodid on praegu üldtunnustatud. Need meetodid põhjenevad vase omadusel moodustada inglistinaga sulatise, mis sulab madalama temperatuuri juures, kui suurtükirohu gaaside temperatuur. See omadus täiendatakse veel rauaõone määrimisega seatinaga — mille mõju on ainult füüsikalise iseloomuga kuna ta aeglustab ja raskendab vase kleepumist rauaõonele. Seega materjal, mis tuleks kasutada vasestumise kõrvaldamiseks on inglis- ja seatina sulatis.

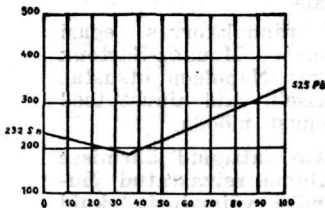
Vasestumise kõrvaldamiseks on kaks meetodi

a) Inglise- ja seatina sulatise kinnitamine mürsu põhja külge. Mürsu põhja külge kinnitatakse inglis- ja seatina sulatis milles metallid niisuguses vahekorras (63% Sn ja 37% Pb), et sulatis oleks euteetiline. Sulatis asetatakse rõngakujuliselt mürsu põhjale (joon. 1) aa või mürsu küljele vahetult juhtvöö taha bb. Sulatise kihi, mille paksus 75-mm mürskudel ei tohi ületada 0,5 mm ja 155-mm mürskudel — 1 mm, kinnitamine viiakse läbi arsenalis. Sulatise kinnitamine sünnib mürsule asetatava rõnga või ketta tinutamise või metallisatsiooni teel „Schoop'i“ viisil. Viimane on kiire tööstuslik viis.

Joon. nr. 1.

Soojuse mõjutusel, mis tekib suurtükirohu plahvatusest gaaside temperatuuri juures üle 2000° inglis- ja seatina sulatis otse teed sulab. Eelpool oli juba öeldud, et sulatis on etteavatsetult valitud euteetiline, s. o. et ta sulaks võimalikult madalama temperatuuri (187°) (joon. 2)

Joon. nr. 2.

Inglise- ja seatina sulatise sulamise kõverjoon.

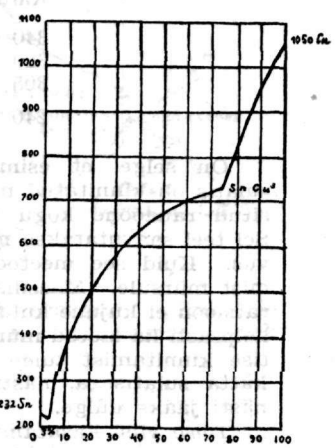
juures, kui sulatised ükskõik missuguse teise tegevuses olevate ainete protsendilise suhte juures. Seega sulamine toimub siin rutem kui teistes tingimustes. Katsed on näidanud, et sulamine algab ühes mürsu liikumisega ja kestab kogu rauaõones liikumise aja.

Niipea kui mürsk hakkab liikuma, sulama

hakanud sulatis, tänu keerlemise tsentrofugaal jõule, pritsib rauaõone seintele. Vedel sulatis niisutab sel teel vintlõigetesse sattunud vase ja katab mürsu edasi- ja keerleva liikumise tõttu kogu rauaõone.

See teooria on kontrollitud katseliselt. Mitme mürsu põhjad varustati külluses sellise sulatise, mis tasandati ja lihviti. Liivaga täidetud mürsud lasti liivasele maastikule, kus neid oli võimalik üles otsida. Külluses olnud sulatis ei olnud sulanud täiel määral. Järelejäänud osa oli kinni mürsu põhja küljes ja tema pinnal olid lainetaolised konarused. Peale selle võis sulatise märgata pikuti jooni, mis algasid keskkoolest ja kadusid pikkamööda mürsu põhja tasemel. Need jooned olid kõverdatud mürsu keerlemisele vastupidises suunas ja nad olid nähtavasti tsentrofugaal jõuga eemale paisatud veeldatud sulatise tilkade jäljed.

Sula inglistina puutudes kokku vasega moodustab sulatise. Vase ja inglistina sulatise diagrammilt (joon. 3) on näha, et on olemas euteetiline sulatis, sisaldavusega 97% Sn ja 3% Cu, mille sulatamistemperatuur on 220°, seega madalam kui inglistina sulatamistemperatuur. 93% Sn ja 7% Cu sulatis läheb kõvast ainet vedelaks 400° juures ja 60% Sn ja 40% Cu — 625° juures. Seejärgi kõverjoon võtab tubli kallaku ja jõuab murdepunktini, mis vastab sulatisele Sn — Cu³ (26% Sn ja 74% Cu), mis sulab 725° juures, s. o. vaatamata vase suure sisalduvusele siiski 300° madalama temperatuuri juures kui puhas vask (1050°).

Joon. nr. 3.

Inglitina ja vase sulatise sulamise kõverjoon.

Sulatisega varustatud mürskude kasutamisel on rauaõones inglistina külluses, sest iga järgnev lask toob teda järjest juurde ja temal on tendents moodustada järjest kergemini sulatatav Sn — Cu sulatis. See sulatis tõugatakse juhtvöö abil rauaõonest välja. Peale selle, nagu juba varem öeldud, liitub inglistina keemilisele tegevusele veel väga soodne seatina määrimise tegevus.

Mõnest lasust (3—4 suurest kaliibrist ja 15—20 väljasuurtükist) on küllalt, et seada korda suurtükki, mille vintlõiked on täitunud vasega. Jätkates inglis- ja seatina sulatisega varustatud mürskude kasutamist, ei saa vasestumine enam tekkidagi.

Konstateeritud fakt, et suurekaliibriline raud vasestub lahti rutem väiksekaliibrilisest, on seletatav seega, et rauaõone pinna üksus saab gaasidelt seda rohkem soojust mida suurem on kaliiber. Kui jagada, näiteks, keskmise laengu kaalu rauaõone pindüksusele, siis saaksime 75-, 155- ja 320-mm kahuritele järgmised arvud:

- 75-mm — q¹ = 0,81
- 155-mm — q² = 2,15
- 320-mm — q³ = 7,0.

Seega iga lasu juures 155-mm kahuri rauaõõne pindüksus saab keskmiselt 2,5 korda aga 350-mm kahuri rauaõõne pindüksus 9 korda rohkem soojust kui 75-mm kahuril. Sellest on selge, et inglüstina ja vase sulatis tekib seda rutem, mida suurem on kaliiber.

b) Inglis- ja seatina sulatise asetamine suurtükirohu laengusse. Sulatis asetatakse laengusse selle asemel, et teda kinnitada mürsu põhja külge. Kiiremaks sulamiseks peab sulatis olema asetatud nii, et ta annaks gaasidele võimalikult suurema pinna võimalikult vähema mahu juures. Suurtükirohu põlemise tagajärjel tekkinud gaasid paiskavad sulanud sulatise rauaõõne seintele.

tis ei saa siin nii hästi edasi kantud, mistõttu rauaõõne seinte kattumine sulatisega on vähem korrapärane.

Näib, et esimest viisi tuleb kasutada pika raudadega kahurite juures, sest ainult sel teel on võimalik katta nende rauaõõne seinu sulatisega täiel ulatusel. Teine viis võiks leida kasutamist lühemate raudadega suurtükide (155-mm ja vähem) juures.

Edaspidisel arutlusel oletame, et on tarvis hoida ära vasestumisest heas seisukorras olev rauaõõn. Sulatise kaal sel juhul, mida tuleks kasutada vasestumisest hoidumiseks, oleks umbes järgmine.

a) Kui sulatis on kinnitatud mürsu põhja külge		b) Kui sulatis on asetatud suurtükirohtu	
Kaliiber mm	Sulatis gr	Kaliiber mm	Sulatis gr
340	} 250	150 (kõik tüübid) . .	20
320		120 L	10
305		105 L	6
240	} 150	95, 90, 80	3
		} 100	75

On selge, et esimese meetodi juures, kus sulatis on kinnitatud mürsu külge, saab ta prit-situd rauaõõne kogu ulatuses algusest lõpuni. Sel teel saavutatakse maksimaalne kasulik tegevus. Kuid see meetod nõuab sulatise kinnitamist mürsule. Massilisel valmistamisel see operatsioon ei kujune kulukaks. Seda võib läbi viia hõlpsasti ka laetud mürskudega. Alul enne sulatise kinnitamist tuleb pind, mida kavatakse katta sulatisega, hästi puhastada, et sulatis hästi jääks külge.

Teise viisi kasutamine on lihtsam, kuna pole tarvis mingisuguseid eeloperatsioone, kuid sula-

Juhul, kui on tarvis kõrvaldada vasestumist, siis tuleb p. b) toodud normid korrutada 2-ga ja p. a) toodud normid jätta endisteks. Peale selle enne vasestumise kõrvaldamist on tarvis rauaõõn ajada soojaks, lastes selleks välja kiiresti mõned mürsud, et soojusega soodustada inglüstina ja vase sulatise tekkimist.

Praktiliselt võib kasutada sulatist, milles 60% Sn ja 40% Pb. See sulatis on kaunis lähedane euteetilisele. Ülaltoodud tabelist selgub, et sulatiseks ära kuluv metall on võrdlemisi odav. Näiteks 75-mm mürsul maksaks ta umbes 0,5 senti ja 150-mm mürsul 4 senti.

N. Rg.

ÜKS AJALOOLINE TEE.

Hiljuti avati Prantsusmaal uus ilus turismitsee, mis viib Golf Juanist, Cannes'i ligidal, üle Merealpide (Alpes Maritimes) kuni Grenoble'ini. Selle tee ääres, mis kannab „Route Napoleon'i (Napoleoni tee) nimetust, seisavad teatud vahemaadel sinised tähispostid, millel valge kirjaga märgitud ära 117 aasta eest seal aset leidnud ajaloolised sündmused.

Pögenedes Elba saarelt, nägi Napoleon oma kahemastilise „Inconstant'i“ pardalt Prantsusmaad uuesti 1815. aasta 1. märtsi koidikul. Kell 1300 tema seitsmest üksusest koosnev laevastik ankrustus Golf Juan'i sadamas, kus põgenik 1100 mehe ja 2.000.000-frangilise kassaga teele asus, et võita Ludvig XVIII-dalt tagasi keisrikroon ja panna end maksma tema 200.000-mehelise sõjaväe juhina.

Juba laevadelt saadeti kaldale ette 20-mehe-line eelsalk. See pidi minema Antibes'i kindluse juure ja nõudma sellelt allaandmist; kuid mehed ise langesid vangi, ilma et nende väljasaatjad sellest teadagi oleks saanud.

Kindral Cambronne 40 mehega suundus Cannes'i, et rekvireerida seal, otsese tasu vastu, vajalikke toiduaineid, hobuseid ja hobueesleid.

Oma liikumistee valikul tuli Napoleonil arvestada ilmseid kuningriiklikke kalduvusi Aix-en-Provence'is, Orgonis, Avignonis ja Orange'is, samuti ka tugevaid garnisone Toulonis ja Marseilles. Kuna ta otsustanud oli kõigi võimaluste piires verevalamisest hoiduda, siis ei jäänud tal muud üle, kui loobuda suure Pariisi tee kasutamisest ja suunduda Digne, Sisteroni ja Gap'i kaudu, üle Merealpide, Grenoble'i peale.

Esimese päeva õhtul jäi väike armee ööbima Cannes'i maapoolsele servale.

Pärast puhkust liiguti rännakkorras edasi põhja poole, Grasse'i suunas. Mouans-Sartoux juures oli lühike peatus, kus Napoleon otsustas mitte minna otse läbi Grasse'i, vaid ainult teed kaudu teatud kaugusel linnast mööda.

Vahepeal oli aga Grasse sattunud äärmiselt ärevusse. Asuti isegi kaaluma relvastatud jõuga Napoleonile vastupanemise võimalusi; kuid kiiresti korraldatud relvade üleskirjutamisel selgus, et on olemas vaid 30 püssi, ja neistki tulistamiskõlvulikke ainult viis; laskemoona polnud üldse mingisugust. Nii loobuti siis peagi

sõjalise vastupanu mõttest ja otsustati alistuda keisri võimalikele rekvisitsiooni korraldusile.

Grasse'i juurest viis üle mägestiku edasi niivõrt kitsas rada, et Napoleon sunnitud oli jätta maha oma ainsad neli suurtükki, samuti ka laekavankri. Need saadeti hiljem sõjatrofedena Antibes'i. Rännak muutus äärmiselt raskeks, sest lumi oli sügav ja tõusud Castellane suunas väga järsud. Ühe kuristikku kukkunud hobueesliga läks kaduma 40.000 franki niikuinii juba kokkukuivanud kassast; samal ajal oli teada, et Digne'i elanikelt pole oodata mingit vastutulelikkust, pigem küll vaenulikkust.

Kaks ülejooksikut Antibes'i garnisonist, üks žandarm ja üks nahaparkija Grasse'ist, need olid seni ainukesed Napoleoni uued poolehoidjad.

Küll aga hakkas keisrit ja tema eskortarmeed ähvardama uus oht, nimelt Sisteroni poolt, mille suunas Marseilles'ist teel olid kuningriiklikud väeosad. Olgugi, et need väeosad polnud jõudnud veel päralt, suhtuti tähendatud linnas Napoleonile kõigiti vaenulikult; loobuti andmast toiduvaineid, ja linnapea läks temale vastu, kandes kuningriiklaste embleemi, valget lilliat. Aga niipea kui keiser ise ilmus rahva keskele, sündis selles nagu mingi maagiline pööre; kohe tõusis vaimustus, hüüti „Vive l'Empereur!“ ja paljud elanikud astusid sealsamas vabatahtlikult tema sõjaväe ridadesse.

Keisri saabudes Rourebeau juure, oli seal väljas teda tervitamas kogu elanikkond. La Saulce'is, kuhu ta jõudis päralt öösel, olid kõik majad illumineeritud. Samuti rõkkas vaimustusest ka Gap, kus Napoleoni sõjavägi 5. märtsil peatus ööbimiseks.

Kuningriiklikud väeosad jõudsid Marseilles'ist Sisteroni 40 tundi pärast seda, kui Napoleon selle läbistanud oli. Nad jätkasid oma teekonda samuti Gapi suunas.

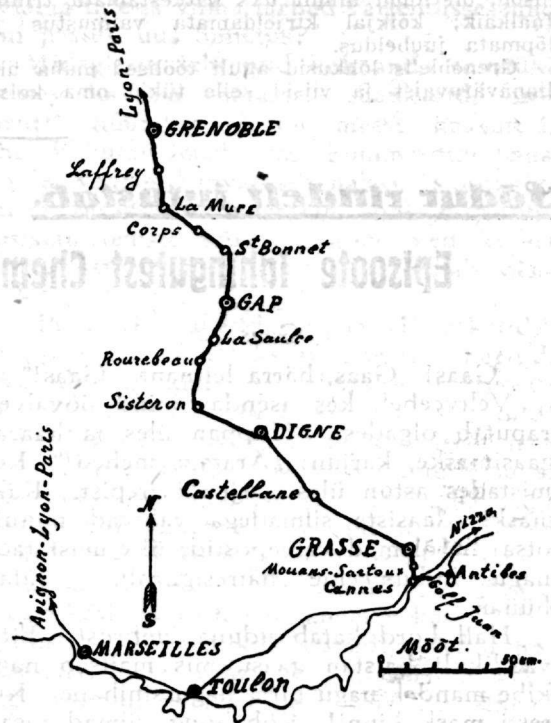
Järgmise öö, 6. ja 7. märtsi vahel, saatis Napoleon mööda Corps'is, umbes päevateekonna kaugusel Grenoble'ist. Cambronne oma eelsalgaga, mis koosnes 40 jalamehest ja ratsaeskadronist, liikus edasi La Mure suunas. Päralt jõudes kohtas ta seal Grenoble'ist välja saadetud 5. liinirügemendiga, mis näitas end Napoleoni suhtes täiesti vaenulikuna. Kuna kõik katsed, võita ta keisri poole, ebaõnnestusid, tõmbus Cambronne tagasi Ponthaut'i, mis enesest moodustas tugeva positsiooni linnast lõunapool. Seal saatis ta Napoleonile teate tekkinud olukorrast.

Kuid ka 5. liinirügemendi ülem, kes ei teadnud, milliste vastase jõududega temal tegemist, otsustas omad mehed tõmmata tagasi Laffrey juure, umbes 12 km põhja poole.

Kindral Marchand'i juhatuse all olevasse Grenoble'i garnisoni kuulusid 3. inseneriväe rügement, 7. ja 11. liinirügemendid Chambéry'ist ja 4. husaarirügement Vienne'ist, — aukartust äratav jõud, võrreldes Napoleoni eskortisõjaväega.

Marchand, kartes oma meeste võimalikku üleminekut, otsustas siiski pigem kaitsta Grenoble'i linna, kui asuda ründama Napoleoni jõude.

7. märtsil läbistasid keisri väed vahepeal „no man's land'i“ jäänud La Mure'i ja jätkasid liikumist põhja poole. Seal sulges neile aga tee eelmisel ööl Laffrey juure tagasi tõmbunud 5. rügement. Üks vana kaardiväe ohvitser saadeti pidama läbirääkimisi, kuid need ei annud tulemusi. Siis ratsutas ette Napoleoni adjutant Raoul ja teatas edasiliikumise tõkestajaile, et

keiser ise tuleb nendega rääkima. „Kui teie tulistate, hüüdis ta, siis on esimene lask temale.“

Oma meestele mitte küllalt kindel olles, andis 5. rügemendi eelpataljoni ülem käsu tagasi-tõmbumiseks. Selle järele algasid liikumist edasi ka Napoleoni ratsanikud-piikurid.

Kui ratsanikud jõudsid üsna taganeva jalaväe kannule, peatas pataljoni ülem oma mehed ja asetask nad rindegale pealetungijate poole. Kohe eemaldusid nüüd ratsanikud paremale, ja 5. rügement nägi nende tagant keisrit, oma harilikus hallis sõjamehe mantlis, liikumas edasi vana kaardiväe eesotsas. Vana kaardivägi jäi seisma, hoides püssid vasaku kaenla all, sellega näidates, et tal pole mingeid vaenulikke kavatsusi. Napoleon üksik ligines 5. rügemendile.

Üks ohvitser andis käsu tulistamiseks, kuid see ei leidnud täitjaid. Sõdurid püsisid siiski kohal.

Jõudes umbes 20-meetrilise vahemaale, Napoleon peatus, laskis oma kotkapilgu käia üle eesolevate sõdurite ja lausuis tugeval, kuid rahulikul häälel: „5. rügemendi sõdurid, olen teie keiser, kas teie mind ei tunne?“ Siis, astudes veel mõned sammud edasi ja tõmmates rinna pealt lahti oma mantli, ütles: „Kui teie hulgas leidub sõdur, kes tahab tappa oma keisri, siin ma olen.“

See oli rohkem kui 5. rügemendi distsipliin välja kannatada suutis. Alistutes ainult veel oma sisemisele tungile, tormasid sõdurid oma keisri ümber, laskisid põlvili tema jalgade ette ja hüüdsid metsikus vaimustuses „Vive l'Empereur!“

Nii sai Napoleon esimese suurema lisa oma seni väikesele jõule. 5. rügemendi eeskujule järgnes peagi ka 7. rügement, kes Grenoble'ist temale vastu läks. Liikumine edasi kuni Grenoble'ini, kus keisri sõjaväega ühines kogu gar-

nison, oli nüüd ainult üks katkestamata triumfaalkäik; kõikjal kirjeldamata vaimustus ja lõpmata juubeldus.

Grenoble'is lõhkusid aguli töölisel maha ühe linnaväravaist ja viisid selle tüki oma keisri

ette, öeldes: „Kuna puuduvad linna võtmed, siis anname sinule, sire, üle terve värava.“

Jõudnud Grenoble'ini, oli Napoleonil seljataga esimene ja tähtsaim etapp Elbalt tagasi keisritroonile. Joter.

Sõdur rindelt jutustab.

Episoodid lahingutest Chemin des Dames juures 1917. a. *)

Gaas.

„Gaas! Gaas, härra leitnant. Gaas!“

Veltveebel, kes asendas mind öövalves, raputab õlgadest. Hüppan üles ja haaran gaasimaske, karjun: „Äratage mehed!“ Kõmistades astun üles varjendi trepist. Kaks maski klaasiste silmadega vahivad minule otsa! Mõlemad valvepostid; üks neist taob nagu hullumeelne häiresignaali. „Jäta,“ hüüan.

Hall kord katab uduna ümbrust. Ettevaatlikult haistan gaasi, mis maitseb nagu kibe mandel, nagu pirn, nagu sinihape. Kiiresti mask kinni! Kõhahoog, silmad pisaraduvad, jõe tunne. Hirmus on olla kui tead, et ainult õrn prilliklaas lahutab sind surmavast gaasist. Kas filter on korras või hingad sisse surma? Uus käsklus: „Tekid ja telgiriided varjendi ukse ette, all süüdata tuleriit!“

Tontlikult poolpimedas konutavad mehed maskides, nad ei või süüa, ei või juua ja hulleim — ei või suitsetada. Kas õhk on küllastuseni gaasitatud või takistab mask hingamist? Lahtise tule suits, mille kuumus peab ajama gaasi üles, matab hinge, süda peksab korratult. Tundide kaupa istume nii, surmavast gaasist ümbritsetud. Vastase turmtuli langeb varjendile, mis rappub ja väriseb, öö hiilib iga minutiga lähemale.

Lõpuks, lõpuks tõuseb udu, maskid maha! Meie hingame jälle värsket õhku, alul kartlikult, siis täie jänuneva kopsuga. Kõigile kannatustele vaatamata teadustab kõht, et 24 tunni jooksul pole midagi söödavat näinud! Ja köök?

Kahtlen, et köök säärase hirmsa turmtule juures kohale jõuab; seepärast: „rihm kaks auku koomale, et hoida saledat joont, söök asendada sirge seisakuga“. Surmani väsinud ja näljastena viskume naridele.

Maetud.

Trah-tra-rakk! Maavärisemine, palkide ragin äratav meid. Kas saab kord rahu? Küünlad on õhusurvest kustunud, täieline pimedus! Hoiged! Oleme elusalt maetud;

otsetabavus on varjendi sissekäigu sulgenud. „Külma verd, mehed, taskulamp siia!“

Juba kaevavad. Nagu mullarotid sorivad nad maad labida ja kobлага, teised püüavad sisselangenud varjendi raame tõsta; trepi astmete kaupa rühitakse edasi. Töö kestab tunde ja lõpuks — valgus. Meie näeme jälle valgust! On hommik. Veel päev ja öö tuleb istuda siin põrgukatlas. Kellaosut nagu ei liigukski, minutid paistavad igavikuna. Turmtuli kestab edasi, meie varjend väriseb nagu haavaleht; ainult mitte elusalt maetud! „Mehed magage kui saate, kes teab ehk saame varsti tööd.“

Mõneks minutiks on jälle korda seatud telefoniühendus grupiga, kust teatakse: „Mitte tulistada, hoida laskemoona, vastase kallaletungi on oodata homme hommikul.“ Uued tõkkesuured raioonid antakse teada. Arvutan andmeid, kirjutan neid lehekestele ja jagan rühmas, suurtükiülematele. Suurtükid saavad uuesti suunatud, splindid eemaldatud granaatidest. „Tulge ainult, võtame teid aega vastu!“ Vastase tuli kestab edasi, teise suurtüki laskemoona kandja jookseb mööda ja hüüab: „Härra leitnant, suutsin veel pikali visata, muidu oleksin läbi.“ Ja nii igal pool: puud, majad, teed — kõik purud, kõik kadunud nagu pühitud.

Varsti pärast keskööd äratatakse mind. „Soovib härra leitnant hernesuppi? On veel täiesti soe!“ Kahvatuna ja värisedes, kuid rõõmsalt seisab kokk minu ees. Ta on uhke, et tüüris kohale oma „laeva“; ka sigaretid ja naps on kohal. Uut jõudu andis teade, et homme tuleb vahetus minule ja kahe suurtüki meeskonnale. Kadunud on väsimus, unustatud turmtuli, mehi pole ära tunda. Eemal metsatukas seisabki meie arams köök, hobusemees rahustab värisevaid ja higiseid hobuseid; ühele on kaks granaadi kildu sapsudes tunginud, veri niriseb maha. „Eile,“ seletab kokk, „ei saanud kohale, mõlemad hobused surnud, hobusemees haavatud.“

*) Saksa kaitseväge leitnant Helmut Thiel'i järgi „Die Schwere Artillerie“ nr. 11, 1927. a.

Köök sõitis ära, läbi granaadilehtrite, üle kändude, läbi tule, läbi raua-vihma. Mehed konutavad rahulikult varjendis, nad on rahul vähemalt tänaseks, ja heidavad naridele.

Kallaletung.

Minul pole und, närvid on pinevil. Ainult kolm kuni neli tundi veel, siis tuleb kallaletung. Veel ainult mõned tunnid, siis on ka meie kord tulistada, võidelda — võib olla langeda. Kas ei tule veel hommik?

„Tõkketuli, härra leitnant, punased raketid! Tõkketuli!“ Valveposti kisa kajab varjendisse. „Tõkketuli!“ karjun ka mina. Nagu ussist nõelatud hüppavad kõik üles ja jooksevad välja suurtükkide juurde.

Võimsalt kõlab meie esimene järjekord. Kiirtuli järgneb, hullumeelne kiirtuli, nii kuis torud lubavad. Nüüd on tunda kogu lõigu patareide tulistamist kiirtulega. Meie selles hirmsas suurtükiväe võitluses ei kuule seda, kuid teame ja see rahustab. Punased raketid, ikka jälle punased raketid! „Nad tulevad, nad tulevad,“ tahavad meie eeljoone sõbrad ütelda, „aidake meid, kaitske meid raudse riiviga.“ „Kas kuulete mehed, kuulete nad paluvad, need hädasignaalid — punased raketid, punased raketid!“ Meie kuuleme, meie näeme, meie aitame ja kaitsame teid — vastavad tuld sülgavad torud.

Jooksen ühe suurtüki juurest teise juurde; kontrollin suunda, jagan uusi andmeid lehekestel; pole võimalik käsklusi anda häälega, oleme kurdid. Vastase granaadi lõhkemine, meie tuli, lõhkemine, tuli, ees, taga, kõrval. Suits katab meid, pori matab, kilud laulavad ja vilistavad. Sõda!

Seisan meeste juures, olen rahulik, sõbralik; see on minu töö: eeskuju, eeskujul „Leitnant on meie juures, ta ei jäta meid üksinda ja kui rahulik ta on! Siis on vist kõik korras.“ See on minu töö ja ta on raske, raskeim, mida kunagi olen sooritanud. Minus väriseb iga närv. Minu peal lasub vastutus! „Teie, mehed ei näegi kibe da töö juures, et vastase tuli järjest kõveneb meie positsioonile.“ Juba kantakse üht, verega üleujutatud numbrit. Varjendist saab haavatute pesa. „Ssst, raks!“ Meie lamame maas. Teise suurtüki taga, kus varem seisin, lõhkes granaat. Surve rinnale, hing jäi kinni mõneks sekundiks, teravalt vilistavad killud; mullatükid, kivid sajavad selga.

„Kõik korras?“ Suurtükiüleml hüppab üles. „Teine, tuld!“ Ikka hullemaks läheb tuli, vist kolm patareid tulistavad meid; haavatuid, jälle haavatuid. Kas peaksin lõ-

petama tule ja viima mehed varjendisse enne kui juhtub uus õnnetus?

Midagi on juhtunud kolmanda suurtüki juures, jooksen vaatama. „Sanitarid, sanitarid!“ hüütakse. Kolm meest haavatud, ühel kohutav haav peas; kummardun tema poole, vaatan kahvatusse näkku, surmahigi on tal otsaesisel. Naeratan, „pole nii hull,“ sosistan temale kõrva, „varsti oled kodus naise, laste, ema juures,“ — naeratab väsinult.

„Punased raketid, punased raketid!“ Hüppan ise esimeseks numbriks. Laetud, käsi üles: „Valmis — kolmas — tuld, valmis — kolmas — tuld, kolmas tuld, tuld! Rakettide valvepost rebib mind käisest, näitab vastase poole. Vaatan, ainult suits, igal pool hall ja must suits, pole hädasignaale, ükski rakett ei tõuse udust... „Kolme minuti jooksul ühtki raketti, härra leitnant.“

„Padrun välja! Kohendu!“ Tugevasti kajab käsklus, tõstan ja langetan käe. „Varjendisse!“ Mehed komistavad varjendi trepist alla, kuued lahti, higised, verised, käed kriimustatud, mustad nagu kuradid, silmad säravad.

Najatan varjendi uksele, mõtlen, kas vastase kallaletung on tõesti tagasi löödud, või on meie jalaväe sõbrad eelliinil kõik maetud, tapetud? Kas viimane käsi on vajunud jõuetult, ei suuda lasta punast raketti? Kuid ei, jalaväe sidemees tõttab mööda, vastane on tagasi löödud, on lämbunud vastase rünnak, lämbunud meie suurtükkide tõkketules, lämbunud kuulipildujate tules, lämbunud veres.

Reaktsioon, on hulga kergem. Vastase tuli vaibub, nõrgeneb, ainult üksikud tules löögid patareile, ristteedele, raioonituli kaevikutele. All varjendis on surmavaikus, meie keskel langenud kašvõitleja. Kas homme ehk ise, või täna?

Ütlen meestele mõne sõna ergutuseks, tänuks! Täna öösi lähme tagasi! Puhkus!

Vahetatud.

Patareiuleml vahetas mind positsioonil, kell võis olla viis. Tõkketule andmed, lastekemona seis üleantud. Sammun kiiresti metsatuka juurde, kus asub hobune; hullumeelselt hüpleb ta käskjala käes, alati ringi, pea ja saba kõrgel, hirnub. Kiire hüppega olen seljas. Raioonituli teedel ja külades. Raks! Lõhkemine meie selja taga. Käskjalg ajab galoppis mööda! „Seis, sõber,“ hüüan, „kas saame pihta sada meetrit varem või hiljem, pole ju tähtis.“ Raks! Granaat lõhkes meie ees.

Kus on tee, kus majad? Kõik ärapähi tud. Lehter lehtri kõrval, pimedalt haigu tavalt, poriga täidetult. Vaevalt on ära tunda St. Croiks alevikku, kust meie teekond läbi läheb. Lehter lehtri kõrval, roo mame, hüppame, loomad komistavad ja libi sevad. Üle peade vilistavad granaadid, granaadid ja ikka jälle granaadid. Teest kõrval kuulikast, neli hobust juures, sur nud, paisunud kanged kehad. Teises leht ris kuus jalaväelast surnult, näod sinised, lahinguvarustus seljas; ka nemad tahtsid aidata teisi, seal ees, granaat on neid takis tanud, trumtule ohvrid. Magus lagunemise lõhn on tunda ümbruses. Teda on tunda keelel ja suus, tundide kaupa, ka magades.

St. Croiks — takistusetule all! Kust sõi ta läbi? Traataed segab kõrvalt läbisõitu, — seepärast läbi küla! Lähen traavis. Ma jad on lastud kokku nagu pappkarbid. Samm sammult rajame endile teed. Raks! Killud, punased telliskivid lendavad ümber pea. Hobused värisevad, tõusevad, hüppa vad kõrvale.

Pioneerid väikestes osades on igalpool näha töötamas. Nad parandavad teed läbi lehtrite, varemete ja risu. Vanad habeta nud mehed, ka nende töö on raske. Meie jõudsiime maanteele, tee on lehtritega üle külvatud, veel vähe läbipääsetav. Kiire traaviga sõidame edasi, granaadid lendavad üle peade. Eemalt on näha tulistatav talu,

kust meil tuleb sõita mööda. Jälle lõhke vad granaadid, maas, õhus, tihe kildude vihm ümbritseb meid.

Alati võin lugeda kuuekümmeni, siis on lõhkemised kohal: nagu arvata võib, on tõka ketuli teederistil, see võib kesta tunde. Otsustan sõita läbi. 57, 58, 59. Krahl! „Nüüd karjeeris,“ hüüan käskjalale.

Senkel juure! Nagu nool ajab hobune edasi. Veel kakssadaviiskümmend meetrit teede ristini. Kuuskümmend sekundit on aega! Galopp! Karjeer! 150 meetrit! Nüüd veel sada! Kartlikult kuulatab kõrv, kas pole veel midagi kuulda? 50 meetrit! Varsti oleme üle! Kakskümmend! Akki komistus, käskjalg ajab mööda. Higi voo lab ojana. Ees on takistus: neli mahalas tud hobust põiki üle tee veres ujudes, üks veel elus, tahab end püsti ajada. Üle, edasil Sekundid lendavad.

Tugevasti pressib šenkel hobust, kannu sed veristavad tema külgi. Hiigla hüppega on ta üle takistuse! Viiskümmend sammu minu taga lõhkeb järjekord!

Suure vaevaga suudan hobust pidada. Silitan kaela, räägin rahustavaid sõnu. Ise nagu veest tõmmatud. Säärast takistust ei tule igapäev ületada!

Varsti jõuan oma meeskonnale järgi. Nende juures vanker, millel lamab telgiriidega kaetud meie langenud sõber. Meie oleme vahetatud!

R. U.

Ametlik osa.

Väeosade rinnamärkide seadlus.

§ 1. Kaitseväeosas või asutises teeninud ja teenivate kaitseväelaste ühistunde süvendamiseks, nende korporatiivse ühtekuuluvuse väliseks tunnuseks ja väeosalt taotlevate sihtide embleemiks võib asutada kaitseväeosade või asutiste rinnamärke.

Rinnamärkide põhikirjad kinnitab Kaitseminister. Kinnitatud põhikirjad avaldatakse Kaitseministri käsukirjas.

§ 2. Väeosa rinnamärgi põhikiri peab määrama:

- 1) otstarve, milleks rinnamärk asutatakse (§ 1);
- 2) rinnamärgi üksikasjaliku kirjelduse ja mõõdud;
- 3) rinnamärgi koha kandmisel;
- 4) rinnamärgi kandmise õiguse.

Peale eelpooltähendatud eeskirjade põhi kiri võib sisaldada veel muid eeskirju kooskõlas käesoleva seadlusega.

§ 3. Väeosade rinnamärke koos aus, mälestus ja teiste eraldusmärkidega kantakse kaitseväe vormikandmise määrustes ette nähtud alustel ja korras.

§ 4. Käesolevat seadlust käsitletakse ka väeosade nende rinnamärkide kohta, mis väeosades ja asutistes on asutatud enne käesoleva seadluse maksma hakkamist.

§ 5. Käesoleva seadluse maksma hakkamisega kaotab maksvuse Sõjaväe seadluste VIII raamatu (kolmas väljaanne) § 95.

Riigivanem K. E i n b u n d.

Kaitseminister A. K e r e m.

Riigisekretär K. T e r r a s.

Juriidilised küsimused.

1. Küsimus: Kas Vab. Ohv. Kogude põhikirjas ettenähtud lihthäälteenamuse all võib mõelda ka relatiivset häälteenamust?

Vastus eitav. Kollegiaalsed organid, nagu seda on ohv. kogu üldkoosolek, võivad oma otsused teha kahel viisil — kas absoluutse või relatiivse häälteenamusega. Absoluutne häälteenamus tähendab, et otsustamiseks antud ettepaneku poolt on hääletanud hääletajate (otsustajate) enamuse, s. o. üle poole hääletajatest. Absoluutne häälteenamus võib olla lihtne või kvalifitseeritud. Lihthäälteenamus tähendab, et ettepaneku poolt on hääletanud otsustamisest osavõtnud isikute enamuse, s. o. vähemalt üks üle poole hääletamisest osavõtjatest. Kvalifitseeritud häälteenamus aga on enamuse, mille alammäär on suhteliselt kindlaksmääratud ($\frac{2}{3}$, $\frac{3}{4}$ j.n.e. hääletajate arvust).

Relatiivne häälteenamus tähendab, et ühe ettepaneku poolt antud hääle arv on suurem kui teise ettepaneku poolt antud hääle arv (see arv võib juhuslikult olla ka üle poole hääletajate arvust).

Sõna enamuse iseenesest juba eeldab otsustajate enamust, sest vastasel korral ei oleks tegemist enamuse tahte väljendusega ega võiks juttu olla enamuse otsusest, järelikult ka häälteenamusest. Seepärast sõna „häälteenamus“ harilikuks tähenduseks osutub absoluutne häälteenamus ja järelikult kõigil juhtudel, kui vastavas põhimääruses eriti ei ole ette nähtud relatiivset häälteenamust, tuleb häälteenamuse all ikka mõelda absoluutset häälteenamust, kui üldreeglit.

Üle minnes Vab. Ohv. Kogude põhikirja juurde, näeme, et § 36 sisaldab üldreegli, mille järgi üldkoosoleku otsused tehakse liht- või kvalifitseeritud ($\frac{2}{3}$ koosolijate) häälteenamusega, seega igal juhul absoluutse häälteenamusega. Sellest üldreeglist ainus erand leidub § 41-es, milles on ette nähtud relatiivne häälteenamus valimiste juures. Kuna, nagu eelpool tähendatud, relatiivse enamusega küsimusi otsustada võib üksnes neil juhtudel, kui see vastava organi põhimäärustes, käesoleval juhul V. O. K. põhikirjas, eriti on ette nähtud, ei saa relatiivse enamusega otsustada ühtegi teist asja, peale valimiste, vaid kõik ettepanekud kuuluvad otsustamisele absoluutse enamusega.

Võib tekkida arvamine, et juhtudel, kui otsustamisel on mitu ettepanekut, võib osu-

tuda võimatuks saada ühele neist absoluutset enamust, kuna hääled võivad laiali minna. Selle peale tuleb tähendada, et säärane hääle laialimineku on alati võimalik ära hoida sel teel, et koosoleku juhataja grupeerib ettepaneku loogilises järjekorras, minnes üle üldpõhimõttelt üksikasjade juurde nii, et hääletamisele tuleb korraga ainult kaks ettepanekut.

2. Küsimus: Reserv allohvitseri ettevalmistava patarei (õppepatarei) rühmaülem n.ätn. A. on patareist ära läkitatud. Tema äraoleku ajaks on rühmaülem ajut. k. t. määratud n.ätn. B., kes ka tegelikult teostab reserv-allohvitseride väljaõpet. Kumb on õigustatud saama õppepatarei rühmaülemale ettenähtud palka, kas A. või B.?

Vastus: N.ätn. A. Kv. palganormides (Kaitseministri käsuk. nr. 176—1930. a.) reserv-allohvitseri ettevalmistavate patareide rühmaülematele on ette nähtud eriline palgamäär (140 kr.). Seega palganormid on reserv-allohvitseri ettevalmistavate patareide rühmaülemate ametikohad väljaeraldanud teiste rühmaülemate ametikohtadest ja need ametikohad arvanud kõrgema tasu alla. Kuna palganormide kinnitaja ei ole selle palganormi järgi tasusaamise õigust sidunud tegeliku õppetöö teostamise ajaga ega muude tingimustega, siis osutub see 140 kr. suurune palganorm nimetatud rühmaülemate ametikohade palganormiks kv. palgaseadluse § 1 mõttes. Neil kaalutlustel tuleb arvata, et küsimuse all oleval juhul on n.ätn. A. õigustatud saama õppepatarei rühmaülemate palka täiel määral ka läkituse ajal, kuna n.ätn. B. aga on õigustatud palka saama ajut. kohustetäitjana kv. palgaseadluse § 12 alusel.

3. Küsimus: Mis ajast tuleb kaitsevälasele maksta perekonna abiraha juhul, kui ta perekonna abiraha saamise õigust tõendavad dokumendid esitab mitte ühel ajal nõudmist sisaldava ettekandega, vaid mõni nädal hiljem?

Vastus: Riigikohus on asunud seisukohale, et Perekonna abiraha seaduse („R. T.“ nr. 1/2—1923) järgi abiraha tuleb määrata nõudmise esitamise päevast arvates (v. „Sõdur“ nr. 50/51/52 — 1931. a., lhk. 1387). On arusaadav, et juhul, kui nõudmine esitatakse ilma abiraha saamise õigust tõendavate dokumentideta ja need esitatakse hiljem, siis abiraha määramisel tuleb nõudmise esitamise päevaks lugeda nõudmise (mitte dokumentide) esitamise päeva. Enesest mõistetavalt ei saa abiraha maksmist

otsustada enne tõendavate dokumentide esitamist. On aga hiljem esitatud dokumentidega abiraha nõudmises kirjeldatud asjaolud tõestatud, siis tuleb abiraha maksta ka ajavahemiku eest nõudmise esitamise päevast kuni dokumentide esitamise päevani.

4. Küsimus: Kas I rühma ülem on ülemaks II rühma kõigile allohvitseridele, või ainult ajateenijatele allohvitseridele?

Vastus: Kõigile — ka üleajateenijatele allohvitseridele, sest Sisemäärust. § 69 (III 1.) ei tee vahet ajateenijate ja üleajateenijate allohvitseride vahel.

5. Küsimus: Kas kompani varahoidja on kohustatud täitma rühmaülema käsku kompani varanduse kasutamise alal?

Vastus: On kohustatud täitma kui ülema käsku (kui see käsk ei ole kuritegeline), kuid käsu täitmise tagajärgede eest vastutab käsuandja (Sisemäärustiku §§ 16 ja 17). Samuti võib niisuguse käsu andmise tagajärjeks olla vastutusele võtmine võimupiiridest üleastumise pärast.

6. Küsimus: Missugused ametisõidud tulevad arvata V liigi alla?

Vastus: Ametisõitude tasuseaduse („R. T.“ nr. 30—1932) § 14 määrab V liigi ametisõidu tunnused ainult üldiste tunnusemärkide järgi (järelvalve teostamine ametitegevuse piirkonnas ja korduvad sõidud), jättes sellesse liiki kuuluvate ametisõitude lähema kindlaksmääramise Vabariigi Valitsuse hoolde. Seda silmaspidades tuleb arvata, et seni kui Vabariigi Valitsus ei ole V liigi alla kuuluvad ametisõidud kindlaks määranud, ei ole alust ühtegi ametisõitu arvata V liigi alla.

7. Küsimus: Kas Ametisõitude tasuseaduse § 25 alusel maksetakse ½ kuu palk ka neile abielulistele, kes paigutuse (resp. pikemaajalise läkituse) puhul oma perekonna jätvavad endisse asukohta, või saavad nad sel juhul ainult ¼ kuu palka?

Vastus: Ametisõitude tasuseaduse § 23 määrab ühekordse tasu kahes suuruses (½ ja ¼ kuu palk), olenevalt paigutatu pere-

konnaseisust. Seejuures perekonnaliiksele paigutatule ettenähtud ½ kuu palga suuruse tasu väljamaksmiseks seadus ei ole mitte ülesseadnud paigutatu perekonna tegeliku ümberpaigutamise tingimust. Seepärast tuleb arvata, et paigutatu on õigustatud saama paigutusraha ½ kuu palga suuruses, olenevata sellest, kas ta oma perekonna uude asupaika üle viis, või mitte.

8. Küsimus: Kas üleajateenija läkitamine kaitseväge ühendatud õppeasut. allohvitseride kooli kursuste lõpetamise puhul Tallinnast oma väeosas Tartu, annab üleajateenijale õiguse saada paigutusraha, kui läkitus teostus 13. mail s. a. ja üleajateenija teenistus oma väeosas pärast seda kestis üle 2 kuu?

Vastus eitav. Ametisõitude tasuseaduse („R. T.“ nr. 30 — 1932) § 20 järgi loetakse paigutusteks üle 2 kuu kestvad läkitused. Seadus hakkas maksma 1. aprillil s. a. Seepärast eelpoolnimetatud § 20 määrust tuleb kohaldada üksnes nende läkituste suhtes, millised kestsid 1. aprillist alates vähemalt 2 kuud. Kuna küsimuse all oleval juhul aga läkitus lõppes 13. mail, seega enne 2 kuu möödumist, siis ei ole alust § 20. järelikult ka § 23 määruse kohaldamiseks. Mis puutub teenistuse kestusse väeosas pärast sinna tagasi läkitamist, siis sellel ei ole paigutusraha mõttes mingit tähtsust.

9. Küsimus: Kas ühest asulast teise paigutatud kaitsevälasele tuleb tasuda tema perekonnaliikmete eest Ametisõitude tasuseaduse § 9 ettenähtud tasu (platskaardi raha öise sõidu puhul)?

Vastus: Ametisõitude tasuseaduse § 9 ettenähtud kulud kuuluvad tasumisele üksnes neil juhtudel, kui öine sõit osutub vajalikuks riigi huvides või möödapääsematuks. Sellest väljamineks tuleb arvata, et perekonna paigutuse puhul § 9 tähendatud kulud (platskaardi hind) võiks tasuda üksnes juhul, kui öine sõit osutub ainsaks võimaluseks perekonna üleviimiseks.

—el.

Sõjakirjandust.

LÄTI.

MILITARAIS APSKATS Nr. 4 — 1932.

Esimeses artiklis kirjeldatakse läti kütide poolt 1915. aasta juulis löödud lahinguid. Vene Põhja väerinde juhatus, Riia rindel, 3. Siberi kütidiviisi raioonis, 4. juulil 1915. a. võttis ette järsu rünnaku saksa positsioonidele. Rünnaku raskuspunkt lasus läti kütipataljonidel, kes oma

ülesande täitsid hiilgavalt. Kuid varude puudumisel ja halva juhtimise tõttu ei suudetud võidetud seisukohti pidada. Läti kütide kaotused neis lahinguis olid väga suured — 28% langeduid ja haavatuid lahinguist osavõtnuist.

„Viivituselahing“. Jätkates ülevaate toomist sõjategevusest laial rindel, märgitakse, et kaitsetegevuse põhialuseks meie oludes, mil arvatav vaenlane on arvuliselt tugevas ülekaalus, on viivituselahing. Viivituselahingu üles-

andeks on: oma rinderiba kaitsmine, vaenlase jõudude sidumine teatud rindeosas või nende jõudude eksiteele viimine, vaenlase säärase tegevuse paraliseerimine, mis takistab meie jõudude arengut j.n.e. Tavaliselt viivituselahingu tegevus on defensiivne, kuid väikeriikide oludes tuleb ka viivituselahingus tegutseda ofensiivselt, käsitledes sealjuures pealetungi meetodeid rohkem kui see nähtud ette välismaade lahingueeskirjades. Viivituselahingu mitmesuguseid tegevuseviise on raske piiritleta, eriti praegusel ajal, kus väga kiiresti progresseeruvad kõik need tehnilised vahendid, mis oma kiiruse ja suure tegevuseraadiuse tõttu omavad erilise tähtsuse just viivituselahingus. Peatudes viivituselahingu tegevuseviiside juures, võetakse vaatluse alla: taandumise manööver, liikuv kaitse ja pealetung piiratud eesmärgiga. (Järgneb.)

Järgmises artiklis kõneldakse Läti rahvuslikust ärkamisest ja leitakse, et selle alguseks ei tuleks mitte lugeda XIX sajandi keskpaika, nagu seni arvati, vaid palju varem aega. Esimesteks vaba mõtte algatajateks Lättis olid vabameelsed kodukooliõpetajad-sakslased, kes tulles Lääne-Euroopast, kus revolutsiooniline vaimustus oli laialt maad võtmas, asusid ka siin võimalust mööda rõhutada talupoegi valgustama, püüdes neis äratada vabadusetunnet. Edasi vabaduseidee kandus Vendale kogudusse, mis etendas tähtsat osa lätlaste rahvuslikus ärkamises XVIII sajandi teisel poolel.

Järgnevad kaks artiklit väljaõppe alalt: „Kuidas korraldada taktikalisi õppusi väikestele üksustele“ ja „Väeüksuste ettevalmistamine lühikesel teenistuseaja kestel“.

„Mida peame teadma mereblokkadist.“ Ülevaade sadamate blokeerimisest viimaste sõdade, eriti Maailmasõja ajal.

„Kuidas valmistatakse ette ohvitseri intendantlikule teenistusele Poolas.“ Intendantliku hariduse omandamise kord Poolas. Juhtnõõrid ohvitseridele, kes soovivad astuda Kõrgematesse Intendantlistesse Kursustesse.

„Missugune saab olema tuleviku sõda.“ Artiklis on toodud mitmeid autoriteetlike arvamusid tuleviku sõja kohta. „Tuleviku sõjas saavad tegutseda väikesed, mehhaniseeritud sõjaväed. Sõda iseenesest saab olema väga lühiajaline, kuna mehhaniseeritud ja mootoriseeritud sõjaväed mõne päeva jooksul marsivad läbi kogu vaenlase territooriumi, võttes oma alla poliitilised ja tööstuslikud keskused ja terroriseerides kohalikke elanikke.“ (Inglise kindral Fuller.) „Tuleviku sõda saab olema kahe või paljude rahvaste sõda, kusjuures need rahvad saavad võitlusse kõik oma inim- ja materjaljõud, mille tõttu sõda vältab kaua.“ (Prantsuse kindral Requin.) Requin ei usu, et inimest saab asendada masin. Kui see on võimalik, siis vaid lahingu eesliinil. Kuigi k-kuulipilduja võib asendada mitu laskurit, neid asendatuid läheb tarvis, et toimetada kuulipilduja lahinguväljale, et muretseda juurde laskemoona, tagavaraosi j.n.e. Ja mida rohkem on igasugust tehnilist varustust, seda enam peab olema tehaseid ja töölisi, seda suuremal arvul kõik rahvajõud võtavad sõjast osa. Lahtisel maastikul saavad võitlema peamiselt tankid, kuna kinnisel maastikul — jalavägi.

„Tuleviku sõda saab olema rahvastesõda. Masinal on väga suur tähtsus, kuid masina hingeks on ja jääb inimene. Sõjategevuse algust ei teata

diplomaadid, vaid pommituslennuväe rünnak mõnele vaenlase eriti tähtsale keskusele. Ka tuleviku sõja otsustab jalavägi, kuid sealjuures tuleb mainida, et tulevikus lahingutegevus ilma tankideta ei ole mõeldav.“ (Itaalia kindral Bastigo.)

Artiklis „N ä g e m a t u d r e l v a d“ kõneldakse intriigidest, äraandmistest ja provokatsioonidest Maailmasõjas, peatudes pikemalt polkovnik Mjassojedovi loo juures, kes langes ohvriks provokatsioonile ja lunastas oma eluga Vene hiiglakaotused sakslaste vastu. Samsonovi armee katastroof, kindral Rennenkampfi rasked kaotused ja Vene 10-nda armee hukkumine Augustovi metsades 1915. a. veebruaris, kus XX korpus langes vangi sakslastele ühes korpuse komandoriga, milline hoop oli väga raske Vene ülemjuhatusel. Et rehabiliseerida ülemjuhatuset, „leiti“, et XX korpuse olevat ära andnud Mjassojedov. Osavate intriigid kaudu tehtigi näiliselt Mjassojedovi süü kindlaks ja Vene ülemjuhatus ning kõik nende hiiglakaotuste tõelised süüdlased võisid jälle kergemini hingata.

„Mida võime õppida sõjategevusest Kauges Idas.“ Šanghai operatsioonis eeskätt paistab silma, et sõjategevus algas ilma sõda kuulutamata. Jaapan deklareeris, et ta ei sõdi Hiina riigiga, vaid hiina 19-nda armeega, kuna Hiina avaldas, et ta ei ole oma 19-ndale armeele andnud volitusi asuda sõjaseisukorda jaapanlastega. Näiliselt on siin mõlemad pooled püüdnud hoiduda sattumast Rahvasteliidu silmis „sõjasüüdlaseks“. Hiina 19-ndal armeel oli kaks juhti: ülemjuhatajaks oli kindral Šiang-Kvang-Nai, keda tegelikult võiks nimetada operatiivjuhiks, kuna väerinde ülemjuhatajaks oli tuntud kindral Tsai-Ting-Kai. Aastaag ja ilmastik olid soodsad pealetungijale. (Järgneb.)

Järgmises artiklis jätkatakse ülevaate toomist suurtükiväe laskeharjutustest.

„Õhukaitse organiseerimine öösel.“ Lõpetades õhukaitse helgiheitjate ja häälrikaatorite materjalosa kirjeldust ja selgitades nende tegevust, jõutakse otsusele, et õhukaitse öösel on peaaegu täielikult sõltuv õhu valgustusest. Peateguriks õhukaitse alal öösel kui ka päeval on ilmastik. Aeg, mis tarvilik märgi leidmiseks, valgustamiseks ja hävitamiseks, ei ületa 6 minutit, kuid tihti toimub see ka alla 3 minuti. Helgiheitja ja häälrikaator peavad olema suure tegevuseraadiusega ja hästi koordineeritud.

„R a t s a s p o r t.“ Radikaalsemaid abinõusid hobuste ja ratsanike sõjaliseks ettevalmistuseks on ratsasport. Selletõttu ratsasport on suures lugupidamises kõigis praegusaja sõjavägedes. Igas Euroopa suurriigi sõjaväes on välja kujunenud oma teatud ratsastamise meetod. Parimaks on osutunud Itaalia meetod, mille rajanud Kaprilli. Nüüd on Itaalia ratsastamise meetod kõikjal läbi löönud, ja suurem osa Euroopa riike on ta oma sõjavägedes tarvitusele võtnud.

„V õ i t l u s l e n n u õ n n e t u s t e v a s t u.“ Lennuõnnetusi põhjustavad: lennuki mootor, lendur ja välised mõjud. Lennukist olenevate õnnetuhtude ärahoidmiseks tuleks pöörata eriliselt tähelepanu lennuki korrashoiule. Enne lendama asumist tuleb alati hoolega järele vaadata, kas ei leidu lennuki juures mingisuguseid puudusi, eriti, kas ühenduskohad on tugevad, kas rattad ei avalda mingisuguseid puudusi, kas sidepoldid ja kinnitustrossid on õiges asendis ja puudusteta. Hoolega kontrollida juhtimise seadised,

kas ei paista silma ebakorrapärasusi, mis enne õhikutõusmist tuleks kõrvaldada. (Järgneb.)

Kirjeldades mitmesuguseid tarvitusel olevate traktorite tüüpe, mainitakse, et võimata on konstrueerida niisugust traktorit, mis vastaks kõigile nõuetele. Tavaliselt ratastel liikuvad traktorid on kohased tegutsema teedel, kuna neil on võrdlemisi suur kiirus. Lülükute abil liikuv traktor sellevastu töötab paremini väljaspool teid, kuid ta kiirus on märksa vähem.

Soomusautode ümberpaigutamistest ja varustamisest lahingus kõneledes antakse juhatusi rännaku korraldamiseks ja soomusautode kolonni varustamiseks laskemoonaga ja tarbetega. Soomusauto rühmailema ülesandeid lahinguraioonis ja soomusautode lahingukord.

Kroonika. Seadused, käsud ja korraldused. Sõjaväesport. Bibliograafia. Mitmesugust.

T.

POOLA.

POLSKA ZBROJNA.

15. 09. 32.

Soomusevastane jalavägi. Kapten L. Vernic käsitles seda küsimust jõuab otsusele, et hästi distsiplineeritud ja asjatundlikult väljaõpetatud jalaväele ei olegi soomustatud lahingumasinad nii kardetavad kui seda arvatakse.

1917—1918. aastal, kui sakslaste vastu ilmusid ootamatult liitlaste tankid, kaotas saksa jalavägi kui ka ülemjuhatus alguses pea, kuid kui neid harjuti rohkem nägema, hakati otsima ka vastuabinõusid. Nii õnnestus sakslastel lüüa välja liitlastel tanke 08. 08. 18—11. 11. 18. 887 tükki — 40%; sama lugu juhtus prantsuse tankidega aprillis 1917. a., kus pealetungil 132 tankist hävines 76 tükki ja meeskonnast langes prantslasi 25%.

See võis sündida Maaailmasõjas aeglaselt liikuvate inglise ja prantsuse tankidega, kuid koguni teissuguseks kujuneb asi praeguste kiiresti liikuvate tankidega. Tuleviku sõjas ei esine sellel alal enam ootamatusi ei ülemjuhatusel ega jalaväele. Lahingu otsustajaks on jalaväe närvide vastupidavus, eriti kiirete tankide tungimisel tiibadele, tema raudne rahulikkus ja oskus tarvitada vasturelvi, et hävitada kõigevõimsamaid soomusmasinaid.

Säärase lahingu pidamiseks tuleb aga jalaväelast õpetada ja siin peitubki praegusaja õpetamise raskus. Oleks väga ohtlik, kui jalavägi arvab, et ta on võimetu soomusmasinate vastu.

Jalaväge peab viima veendumuseni, et ühes soomusmasinatega areneb ka lahingukuul, mis on lahingus praegu ikkagi ülekaalus. See ongi see võim jalaväelase käes, millega ta võib vastu astuda soomusmasinale.

Katsetel on saavutatud 7 mm Halger 280 HV. Magnum padrunita kuuli algkiirus 1200 m/sek. Edaspidistel katsetel on saavutatud 6,5 grammi kuuliga algkiirus 1450 m/sek., mis läbistas 12 mm paksuse soomuse 50 m distantsilt. Samuti on teada, et on esile kerkinud uued täiendatud soomusevastased relvad: suuremakaliibrilised kuulipildujad (13, 20 ja 25 mm), automaat- ja poolautomaat suurtükid 37, 47 ja 65 mm jne. Kuid kõik need tankivastased vahendid annavad vähe tagajärge, kui jalavägi ise ei ole soomusevastane; seda ta on vaid siis, kui iga üksiku jalaväelase närvid on tõesti soomusevastased.

Jalaväelane peab aru saama, et tank ei ole ainult masin, vaid temas asub meeskond, kes samuti allub tervele reale psühhiilistele mõjudele; teiseks olgu jalaväelane veendunud, et kiiresti liikuvate masinate tuli ei ole kuigi tabav jne.

Jalaväelased peab olema usk soomusevastastesse relvisse; ka seda tuleb temale selgitada.

Tuleb kriipsutada alla, et enamised on pannud sellele väljaõppe harule suurt rõhku. On antud käsk, et igas rügemendis peab olema üks rühm näitlikke tanke. Need tankid on valmistatud puust, riidest ja allumiiniumist; liikuma pannakse neid inimjõuga. On ka suuremaid näitlikke tanke, millistesse paigutatakse hobune koos ratsanikuga.

Sääraselt rahuajal väljaõpetatud jalavägi peab saama ülekaalu niisugusest vaenlasest, kellel võimas tehniline varustus, kuid kellel puudub võidu tung.

Järgmises „Polska Zbrojna“ võtab tundmata autor eelmise artikli arvustuse alla ja leiab, et see artikkel omalt sisult on sedavõrt reaalne, et seda ei saa sugugi arvustada; ta on niivõrt hea, et ükski varem seda küsimust käsitleja pole küümnud kaugeltki temani. See tundmata autor lisab omalt poolt veel juurde, et näitlikud tankid on head õppevahendid mitte ainult jalaväele, vaid ka ratsa- ja isegi suurtükiväele. Näitlikud tankid võimaldavad jalaväel tutvuneda teoreetiliselt tankidevastase tegevusega kuni nad sügistel manöövril kokku puutuvad tõeliste tankidega. Iga üksik väeosa peab omama ühe rühma näitlikke tanke koosseisuga 7—8 tükki ja võimalikult sarnaseid, milliseid omavad meie naabrid, Saksamaa ja Nõukogude Vene.

Saksamaa näitlikud tankid kõik on ühettübilised ja konstruktsioonilt sarnased: kere koosneb kolmest osast, mis valmistatud riidest ja allumiiniumist. Iga osa raskus on säärane, et seda kergesti suudab kanda üks sõdur. Kokkupandult paistab niisugune tank isegi lähedast kaugusest tõelise tankina.

Suuremat kohastamist leiavad näitlikud tankid punaarmee. Alates 1927. a. anti käsk näitlikkude tankide massiliseks tarvitamiseks („Vremennaja instruksija po isgotovleniju i primeniju utshebnõh makietovõh tankov soprovoshdenija v piehotnõh tshastjah RKKA“). Selle instruksiooni põhjal peab iga jalaväe rügement omama vähemalt kolm rühma tanke (igas 3 tanki). Näitliku tanki raskus on 35 kg. Seda kannab või veab edasi üks sõdur.

Kahel viimasel aastal on N.-Venelased hakanud näitlikke tanke, mis liiguvad mehaaniliselt või hobuse jõul.

Esimesel juhtumil liiguvad nad mootori abil ning kujutavad raskeid läbimurde tanke, kuna teisel juhtumil on nad asetatud hobuse selga; kolmandal juhtumil asub hobune ühes ratsanikuga tanki kere sees. Siin peab hobune ja ratsanik olema vastavalt väljaõpetatud. Sääraste näitlikkude tankide hind on 4 rubla; 2 puuseppa suudavad neid tanke valmistada päeva jooksul kuni 10 tükki.

Mõni kuu tagasi N.-Vene sõjaväe motoriseerimise ja mehhaniseerimise ülem kinnitas tarvitamiseks uuetübilise näitliku tanki, mida liikuma paneb Fordson-Putilovets mootor.

Neid mitmesuguseid näitlikke tanke on N.-Venelased tuhandeid. Nende abil õpetatakse tervet sõjaväge tankidevastasele tegutsemisele.

K. U.

SAKSAMAA.**MILITÄR-WOCHENBLATT.**

Nr. 46 — 1932. a.

Mehhaniseeritud luureosa operatiivses ja taktikalises luures. Operatiivne ja taktikaline luure moodustab vastastikusel täienduses selles ruumis luurevõrgu, mis on tarvilik väejuhi otsuste aluste muretsemiseks. Operatiivsel luurel on laialdased sihid ja ta peab alused andma ülema väejuhatuse operatiivsele otsusile. Sellise luure kandjaks on lennukid, ratsavägi ja iseseisvad mehhaniseeritud luureüksused.

Taktikaline luure peab andma juhile alused tema väeosade taktikaliseks kasutamiseks ja ta jaguneb kaug-, ligi- ja lahinguluureks. Luurevahendid on siin samad, mis eelpool. Need mitmekesised vahendid, nagu lennukid, soomusautod ja ratsanikud täiendavad üksteist vastastikku.

Õhus kui ka maa peal on luurevahend oma suurema kiirusega pikaks käeks järgi tulevatele pikaldasemale väeosale. Mida kitsamaks muutub ruum, kuhu koondub maaluure raskuspunkti kujunemine, seda lühemaks muutub käsi, kuni lõpuks osutuvad kõik liikmed ühel kõrgusel. Siin teevad mehhaniseeritud väeosad rinde vabaks ja otsivad teed vastase külgedele, kui nad ei pea toetama ratsaluuret.

Maaluures mehhaniseeritud luureosade kiirus võimaldab nendele tuua aegsasti luureteateid ratsarännaku mitmepäevasest kaugusest ja saavutada oma üllatusliku ilnumisega otsustavas kohas taktikalisi edusid kogu luurepiirkonnas.

Luuresõiduki tugevus seisab tema kiiruses, ja, kui ta soomustatud, tema kuuli- ja gaasikindluses. Puuduseks on kiire liikumise läbi tekkinud nõrgem vaatlusevõimalus ja müra, halva maapinna ning tee läbi enda reetmine või ülesande täitmise raskenemine.

Luure õhus kui ka maal sünnib sügavliikmeliselt laineis. Ajaliselt peab nende tegevuse algus nii sündima, et eelmiste lainete luureteadmused võiksid viia järgmistele lainete raskuspunkti kujunemisele, mille läbi välditakse enam üksikute luureosade kahjusid.

Mehhaniseeritud luureosad on peamiselt operatiivse luure kandjaks suures, kus ratsaväe tarvitamine ei saa tulla küsimusse, nii siis eeskätt rinde ees. Nad koosnevad soomusauto-eskadronidest ja mehhaniseeritud võitlusosist ning nende tegevuse piirkonna laius ei tohiks üle 50 kilomeetri ulatada, kuna luureruumi sügavus võib 200 kilomeetritni minna.

Mehhaniseeritud luureosa liigub, sügavuse järele liigitatud, soomusautod kõige ees, ühel pinnalõikelt teisele. Osa soomusautosid ja mehhaanilisi võitlusvahendeid jääb reservi, kusjuures vahemaa ei tohi harilikult üle 30 kilomeetri olla. Reserv on eellainele toetuspunktiks ning teadete kogumiskohaks. Reservist tihendab luureosa juht tarviduse korral luurevõrku või paneb toime rindeluuere kinnijooksmisel uue, avarama ümberhaaramise luure.

Eellainete soomusauto-eskadronid ja kerged luuresõidukid saadavad välja patrulle, kel kindlad piiratud ülesanded ja mis eemalduvad eskadronist kõige enam 30 kilomeetrit.

Mehhaniseeritud luureosade taktikaline luure sünnib samal viisil, nagu operatiivne luure. Kui mehhaniseeritud jõud nõrgad, tuleb neid kasutada ainult pealöögi sihis.

Taandumisvõitlus. Küsimust on harutatud selles ajakirjas juba mitu korda. Autori mõtteid väärrib tähelepanu nõue, et Saksamaal tuleb taandumisvõitlust harjutada nüüd palju tugevamate vaenuliste jõudude vastu, kusjuures väeosa peab enda peale võtma vastavalt suure rindelause. Sama tugeva või ainult veidi tugevama vaenlase vastu oleks tõkkevõitlus mõtetu.

Tähtsaks küsimuseks tõkkevõitluses jääb hetke määramine, millal vastupanu peab muutuma taganemiseks. Sellele hetkele avaldavad mõju kindel tegur — maastik, ja tundmatu tegur — vastase jõud ning võitlusviis. Vastupanujoont hea, ülevaatliku „eelväljaga“, hea ja lähedase varjuga ja tugeva rindetakistusega võib ka nõrk väeosa kinni hoida ning sealt päevavalgel taganeda, isegi kui vastase eelosad juba lähedale jõudnud. Mida pikaldasemalt ja kavalisemalt vastane läheneb, seda kauem võidakse jääda paigale ja seda hiljem hakata taganema. Mida halvem on maastik kaitseks ja taganemiseks, seda suuremaks peab jääma vahemaa vaenlasele. Niisugusel korral jääb ülemale juhatusele ainult üks võimalus vältida võitluskäigu kavalikkuse hädaohtu sattumist üllatuslikust läbimurdest, nimelt juhatada väeosale sügav ruum vastupanujooneks ning sundida seeläbi vastast oma kahureid ümber paigutama.

Raskem on aja määramine vastupanu ja taganemise vahel alamale juhile, eriti pataljoni-ülemaile. Taganemise algus tuleb siin kohandada vastase tugevusega. Raskete relvade tagasi-tõmbumine sügavusse peab sündima, kui vaenlase väe eelosad teatud maa-alani jõudnud. Kui sääranne korraldus jäänud pataljoni-ülema poolt tegemata, tuleb tal arvestada seda, et väeosa läheb ise tagasi või jälle, tema tahtmise vastu, visalt kaitseb. Küsitamine nõuab siin kiiret ja õiget pilku võitlusmaastiku heade ja halbade külgede jaoks ning siis kiiret otsustamist.

Ühtluse jagu. Jalavägi mõjub võitluses oma tule- ja löögijõuga. Rünnaikul on tulejõul sihiks löögijõudu, mille ülesandeks vastase hävitamine, lasta võimalikult nõrgendamatu mõjule tulla. Kaitstes aga asub löögijõud sama ülesandega tegevusse, kui tulejõul ei ole õnnestunud vastast enne sissetungi hävitada.

Tulejõu arendamiseks on jalaväel tähtsaks relvaks raske kuulipilduja, ja löögijõu üksustega ei seisa nad kuskil vähemas väeosas koos kui pataljoni.

Kergele kuulipildujate suhtes lähivad arvamised lahku, kuigi valitseb vaade, et nad, laskurikompanite juures olles, tuleksid viia lähemasse ühendusse löögijõuga kui rasked kuulipildujad. Ühe arvamise järele peaksid ka kerged kuulipildujad, kui puhtad tulejõu-üksused, organiseeritama kergekuulipildujate jagudeks, mille kõrval seisaksid löögijõu alamate üksustena laskurijaod. Teistes maades aga, eeskätt Prantsusmaal, ühendavad jalaväe alamad osad endasse mõlemad ollused: tule- ja löögijõu. Siin on olemas niinimetatud ühtluse jagu. Kuid tuleb tähendada, et ka prantsuse jagu on jao-

tatud kahte pooljaku: laskuri- ja kuulipilduja-pooljaku.

Milline jao organisatsioon on kõige kohasem? Autor jõuab otsusele, et ühtlusjagu ei ole rünnaku ega kaitses küllalt praktiline. Lähedane side löögijõu-üksusega ei tõsta milgi viisil tulejõu-üksuse teovõimu. Tulejõu mõju on löögijõu tegevuse mõju eelduseks, mille tähtsamaks vahendiks liikumine. Ilma liikumiseta ei saavuta löögijõud iial sihti. Tulejõule aga on liikumine küll tarvilik, kuid tema tegevusele takistav, sest liikumise ajal katkeb tulejõu mõju. Mõlemad jõud tegelevad siis iseseaduste järele, kus liiga lähedalt seoses olek vastastikku takistuseks. Tuleb ka silmas pidada, et tulejõud ei toeta ainult teatud kindlaid löögiosi lahingus, vaid juhtub sageli, et ruumiliselt kaugemad tulejõu-üksused töötavad, ilma et nad selgesti teaksid, kelle kasuks see tuleb.

Ühtlusjagu on liiga suur, 14—15 meest, ning jaoulemal läheb raskeks nii tugevat jagu vaenlase kuulipildujatules juhtida. Ka maastiku kasutamine on tugeval jaol raskem kui nõrgemal. Rünnaku esimesel järgul — lähenemisel — tuleb rühmaülemal hoida oma tähelepanu peamiselt tulejõu-üksusel, kergeil kuulipildujail. Rühmaülemale on lihtsam, kui tal tegu ainult tulejõu-üksusega, mitte aga ühtlasi löögi-üksusega, mis tegelevad teiste põhimõtete järele. Seepärast ei ole kasulik juba ettekätt võitlusejagusid luua. Püüe, muretseda rühmaülemale lihtsamad olud tema käsutegevuses, on arusaadav, kuid mitte teostatav seeläbi, et ühtlusjao juhi näol uus vahetüli juure tuleb. Ainukeseks abiks on lihtsama talitusviisi juure tagasi pöörduda. Rühmaülem juhib tulevõitlust kergete kuulipildujatega, laskurijagude peaülesandeks on aga vaenlasele läheneda, mitte arvestades seejuures teatud, vaid kõigi tulevõitluses olevate relvade mõju.

Päeva-pommilennukite formaaltaktika. Artikkel käsitleb mitmekesiseid pommilennukite kooslennu formatsioone ja leiab neil kõigil enam või vähem puudusi. Arvab seepärast, et prantsuse kolonel-leitnant Guyomari ettepanek („Revue des forces aériennes“, veebruar 1932) väärrib tõsist tähelepanu, nimelt staffellend üldse kõrvale heita ja tihe side jätta ainult ahela (*flight*) vahele, mis koosneb 3—4 masinast. Säärane formatsioon suurendab pommilennukite pöördusust ja vähendab nende tabatavust seniitkahurite poolt, milledele 9—12 lennukit koosnev staffel on kaheldamata hästi paremaks märklauaks kui väike „flight“. Ka jahilennukeile on 9—12-lennukiline staffel hästi kaugemalt tabatav kui „flight“. Ainult kui 3—4 lennuki kooslennu süsteemile üle minnakse, tuleb iga üksiku päevapommilennuki tulejõudu tõsta.

Sõjaväeline noorsoo kasvatus ja kaitsevõimlemine. Autor kõneleb suurest tähendusest, mis sõjaväelisel noorsoo kasvatusel on. Ta loob ja kasvatab moraalselt higisuuure tagavaraväe, lühendab aktiivset väljaõppe aega, õpetab õigel ajal spetsialiste, valib aegsasti ja hoolikalt spetsialiste ja haarab inimest väetenustuseks ajajärgul, kus ta kõige arenemisvõimeliseks.

Sakslasile aga on see kõik Versailles'i lepinguga kindlasti keelatud, kuna öeldud, et spordi-

ja rändamisühingud ei tohi mingite sõjaliste küsimusiga tegeleda ning õpilastele ei tohita relvade käsitamist õpetada ega neid instrueerida. Seepärast ei jää muud üle, kui püüda võimlemise läbi kasvatada inimesi kehaliselt kui ka iseloomult kaitsemõttele. Autor teeb ettepaneku, milliseid võimlemis-alasid eriti harrastada, et noored inimesed saavutaksid vastupidavuse edasiliikumises, kindluse vees ning teiste aitamise oskuse, silmakindluse ja närvide valitsemise (väiksekalibriline spordilaskmine), kareduse ja võitlusvaimu (poks, maadlus, jiu-jitsu, vehklemine) ja spordiühtluse ning vabatahtliku subordiinatsiooni tunde (käsipall, jalgpall). Kui kogu asi hästi korraldatud, siis on see hoiatuseks saksa naabreile, kes teadku, et maa kaitseks on valmis välja astuma küll mitte relvade käsitamises väljaõpetatud, aga kehaliselt võimeline ja kindlast kaitsetahtest hingestatud noorsugu. R.

N.-VENE.

TEHNIKA I VOORUŽENIE 1932. Nr. 4.

„Juhtimine ja sidevahendid“ (P. Longva). Artikli autor, analüüsinud olukorda praeguseaja lahinguväljal, jõuab otsusele, et tänapäeval võib ainult sideosade ja staapide „radiofikatsioon“ tagada püsiva juhtimise. Sealjuures traatside tähtsus jääb endiseks, kuid sellekohased sidevahendid nõuavad lakkamatut täiendamist (induktsiooni hävitamine kommunaatorites, aparaatide ja kaabli kaalu vähendamine j.n.e.); sideosad tulevad motoriseerida ja anda nende käsutusse sidelennukeid.

„Sideteenistus kui juhtimisvahend välisriigis“ (J. F.) — ülevaade L-Euroopas maksvatest põhimõtetest sideteenistuse alal, sidevahenditest ja saksa sõjaväe sideosade organisatsioonist ning koosseisudest.

„Praeguseaja nõudmised eesliini raadiojaamadele“ (G. Borovski). Need nõudmised on: 1) küllaldane tegevusekaugus, 2) väike kaal ja transporteerimise hõlpsus, 3) teenimise ja kasutamise lihtsus, 4) ülesseadmise ja mahavõtmise kiirus, 5) maandamise hõlpsus, 6) üksteise töö mittesegamine, 7) edasiantavate teadete kinnipüüdmise raskus vaenlase pool, 8) energia tagavara olemasolu pikemaks ajaks, 9) vähene tundelikkus temperatuuri ja ilmastiku olude muudatuste vastu ja 10) võimalus töötada ka öösi (valguseallikate olemasolu).

„Sideabinõud mehhaniseeritud osades“ (Šilov).

„Rügemendi ja pataljoni K. P. seadeldus sideabinõudega“ (G. Šahverdov) — sideskeemid ühes kommentaariatega.

„Uusi seadeldisi luureks sideabinõudega ja võitlemiseks seesugusel luure vastu“ (J. F.).

„Kujutiste edasiandmine elektriliste sidevahendite abil kui luureabinõu“ (F. Belov).

„Kergendatud kunstlikud tõkkekid“ (D. Karbõšev). Määrustikes ettenähtud normaaltraattõke nõudvat suurt okastraadi kulu (näit. pataljoni raiooni kindlustamiseks 40 tonni), sellepärast autor soovib manööversõjas kasutada lihtsustatud tõkkeid (saksa „Feldbefestigungs Forschrift'i II eeskujul). Toime-tuse järeilmärkusest selgub, et 1931. a. hakati

punaväe tarvis valmistama ühejuhtmelist okastraati, mis on endisest kaks korda kergem.

„Individuaalsete gaasikaitsevahendite arenemine välismaail“ (B. F.).

„Vedela yperiidiga mürgitatud objektide degaseerimine“ (A. Hmelniński).

„Autokorrektor“ (E. Kondratjev) — RKKA lennuväes tarvitusele võetud korrektori (1932. a. mudel) kirjeldus.

Muud kirjutised: „Suurtükile juhtimise abinõud“ (M. Treier), „Kõlapüüde tehnika praegune seisukord“ (M. Feodossenko), „Kasasaja soomusautod ja nende lahingulise kasutamise printsiibid“ (A. Lizjukov), „Milline peab olema tehnika propageerimise kava rügemendis“ (J. Sotnikov), „Ratsionaliseerimine ja leitamine jalaväe relvade tehnikas“ (D. Donskoi).

Kroonika Bibliograafia.

TEHNIKA I VOORUZENIE

1932. Nr. 5.

Esikohal, pärast toimetuse juhtkirja, milline kutsub üles tehnika propageerimisele laagris, on RKKA suurtükiväe inspektor Grendal'i artikkel „Praeguse aja suurtükiväe tehnika arenemisteed“. Autor märgib kõigepealt, missuguseid suurtükiväe liike kaasaja armee vajab aktiivsete ülesannete täitmiseks ja asub siis nendele esitatavate taktikaliste tehniliste nõudmistele analüüsimisele. Huvitav on konstateerida, et Grendal'i arvates peab kogu praeguse aja suurtükivägi, vaatamata sellele, milliste ülesannete täitmiseks ta on mõeldud, üle minema maanilisele veole.

„Diviisi- ja korpusesuurtükiväe arenemine välisriikide sõjavägedes“ (G. B.) — ülevaade P.-Ameerika Ühendriigi n.n. „kindral Vesterveld'i komisjonilt“ ülesseatud nõudmistest diviisi- ja korpusesuurtükiväele ja praegu teada olevatest tüüpidest.

„Diviisisuurtükiväe evolutsiooniteed“ (H. ja B.) — kokkuvõtte diviisisuurtükiväe arenemisprotsessist ja selle põhjustest; üksikasjalikult peatatakse ameerika uuivarsaalse 75 m/m suurtüki lafettide T₂ ja T₃ juures. Sama küsimuse juurde tuleb tagasi ka järgnevat artiklit „Universaalne suurtükk“ (G. T.-v).

„Lennuväe pommitusevarustus“ (B. Mogilevski). Artikli juures eritabelina andmed praegu mitmesugustes riikides varustusel olevate „raskelennukite“ kohta.

„Kerge- ja raskekuulipildujate arenemistendentsid“ (M. Zujjev) — tagasiivaade kuulipildujate enne Maailmasõda, Maailmasõjas ja edusammudele kuni käesoleva momendini; moderniseerimispüüded käesoleval ajal. Tekstis rohkesti illustratsioone joonisena.

Lühemaid ülevaateid: „Võitlus melhiorisatsiooniga ja relvade roostetamise vastu“ (B. Ivanov), „Rügemendi raadiojaama moondamine“ (B. Badanik), „Raadioside organiseerimisest hüpeta“ (Grünfeld), „Ventileeritavate gaasivarjendite seadeldamine“ (S. Korotkov), „D. E. süsteemi kõlamõõdu jaam 1930. a. mudel“ (A. Fainberg), „Praeguse aja suurtükiväe bussool“ (S. Nikolajev), j. t.

Kroonika.

Bibliograafia. —ms—

Bibliograafia.

Teos Nõukogude-Vene kodusõja kohta.

Nõukogude-Venes on ilmunud kodusõja kohta teos — „Graždanskaja voina 1918—1921“ — 3 köites.

Teose väljaandmisega taotleti kaht eesmärki: taheti panna alus kodusõja ajaloo süstemaatilisele uurimisele ja anda uurijaile kätte algmaterjal. Selle juures toimetuse on seadnud oma ülesandeks valgustada kodusõja sündmusi kogu ulatuses, kuid loeb küsimuse asetamise selliselt teatud määral enneaegseks, kuna arhiivmaterjal oleval läbitöötatud veel vähe, sõjast osavõtnute lahingkogemusi pole ärakasutatud ja tervet rida sündmusi mõningatel põhjustel ei võidavat valgustada igakülselt.

Need read teose I köite eessõnas on tema tabavaks iseloomustuseks ja manitsevad lugejat teoses toodud sündmusi ja esitatud väiteid võtma suure ettevaatusega.

I köitel on üldpealkirja kõrval alapealkiri — „Punaväe lahingelu“. Ta esineb 23 autori tööde koguteosena, hulga ülevõtetega ja skeemidega. Valgustatakse tähtsamaid operatsioone ja iseloomulikuid lahingepisoodide kodusõjast. Koguteosena ei võimalda ta süstemaatlikku ülevaadet.

II köide kannab alapealkirja „Punaväe sõjakunst“. Sisaldab 16 artiklit üksikautoritelt, milles käsitletakse punaväe organisatsiooni, taktikat, operatiivkunsti, sõjapolitilisi ja majanduslikke küsimusi kodusõjas.

Artiklis „Jõelaevad ja merelaevastik kodusõjas 1918—1921“ P. Stasevits valgustab ka Vene Baltimere laevastiku tegevust 1918—1919. Kirjelduses toodud andmed on enam-vähem kooskõlas tõelusega.

III köide kannab alapealkirja „Operatiivstrateegiline ülevaade“, mis käsitleb punaväe operatiivtegevust, mõnes osas õige üldjoontes.

Köide kosneb eessõnas ja 21 peatükist. VII peatükk kannab pealkirja „Kodusõda Baltimaadel, Läänerindel ja Petrogradi lähistes“. Siin on meid puudutavaid sündmusi püütud valgustada praegusele N.-Vene ajalookirjandusele omase sihilikkusega. — Juba peatüki pealkiri on sihilik: Baltimaadel polnud mingit kodusõda, vaid N.-Vene väed tungisid sinna sisse. Edasi, peatüki alul tähendatakse: „Nõukogude Venemaa toetas piiriäärseid töölis-talupoegade massisid, kes tahtsid luua oma kodumaal sovettide vabariiki. Teose lugejale sellega tahetakse sisenada, nagu oleks sovettide võimu pooldajana esinenud rahva rõhuv enamus, massid. Tegemist oli vaid käputäie oma rahvuse ära salanud fanatikutega ja neile mitteteadlikult kaasatundjatega, kelle arv võrreldes rahva üldarvuga oli õige väike, nagu see Eestis ilmsiks tuli juba Asutava Kogu valimistel 1918. a., mil enamlased vaevalt 1/3 antud häältest said ja sedagi sõja peatse lõpetamise lubadusega sõjast tüdinenud rahvale. Vabadusesõja alul need „massid“ toetusid vaid vene püssitääkidele.

Edasi, väga ebamääraselt öeldakse, et „Valge-Eesti valitsus saksa sõjaväe jäänuste ja Vene ja Soome valgekaartlaste abil moodustas kiiresti küllalt suure jõu, mida ei läinud korda murda“.

Eesti sõjajõudude suurust seletades tuuakse ette 25.000 tääki ja mõõka, mis koondatud kahte diviisi ja vene põhja korpusse. Selle järele tähendatakse: „Eestlased teotsesid edukalt seestmistel operatsiooni-joontel, toetudes kahele Tallinnas algavale raudtee magistraalile ning laiail kasutasid soomusronge. Tuli üle minna kava-kindlale tegevusele Narva—Tallinna, Pihkva—Võru—Tartu ja Võru—Valga—Pärnu suundades.“ Sellest võib lugeja aru saada, nagu oleks Eestil juba sõja alul olnud 25-tuhandeline sõjavägi. Nähtavasti punaväe kodusõja ajaloo toimetuse, tahtis maskeerida punaväe juhatuse saamatust kodusõja alul ja ränka lüüasaamist P.-Eestist taandumisel.

Teoses esitatud faktid ei ole ka kuigi täpsad: Narva vallutamise esimene katse 22.XI.1918. viiakse sama aasta dets. algpäevadele; punased läti väeosad tunginud Lätisse „dets. lõpul“, 1918. (tegelikult nov. lõpul), eestlased vallutanud Pihkva 7.VI.1919. (tegel. 25.V.1919) j.n.e.

Süüdmustik Eestisse puutuvas osas on kirjeldatud õige üldjoontes. Peatählepanu on kingitud Loodearmee Petrogradi operatsioonidele. Ei lausuta sõnagi punaväe tagajärjeta pealetungidest Narva rindel 1919. a. detsembris.

Eeltoodu iseloomustab teose sisulist väärtust meid puudutavas osas. Ei ole põhjust arvata, et teiste peatükkidega oleks lugu parem. Nende kontrolliks puuduvad meil aga andmed.

Punaväe kodusõja ajaloo saamisloosse võimaldab pilku heita eessõna. Selgub, et teose koostamiseks oli moodustatud toimetuse: A. S. Bubnov (praeg. SSSR-i haridusekomissar), S. S. Kamenev, M. N. Tuhatsjevski ja R. P. Eide-man. Iga kõite koostamiseks oli moodustatud veel n.n. „kolleegium“, kuhu kuulusid teiste hulgas ka tuntud nimed, nagu Svetšin, Kakurin, Vatsetis.

Töö esimese redaktsiooni, mis koostatud Kakurin'i, osalt ka Vatsetise poolt, olevat läbi vaadanud toimetuse, ja rida kodusõja vanemaid juhte. Selle järele käsikiri olevat ümbertöötatud kolm korda ja nõudnud suure hulga faktilise materjali juure lisamist ja täiendavaid andmeid.

Väliselt jätab raamat korraliku mulje, kõik kolm köidet on trükitud heale paberile; ülesvõtete ja skeemide reproduktsioon on õnnestunud hästi.

Kui kaua töötati kogu teose koostamisel, pole teada. Eessõnas tähendatakse vaid, et II kõite ilmumine hilines 2 aastat. M. K.

Sport.

Sport Tallinna garnisonis.

Ohvitseride ja üleajateenijate kogude vahelised kergejõustiku võistlused A ja B klassides (14. ja 15. sept.).

A klassi võistlejaiks loeti kõiki neid võistlejaid, kes on saavutanud 1931./32. a. avalikkudel võistlustel ja spordimärgi katsetel tagajärgi:

Ohvitserid: Üleajateenijad:

100 m jooks	12,4 ja vähem	12,0 ja vähem
400 „ „	58,0 „	57,0 „
1500 „ „	5.10,00 „	5.00,00 „

Kaugushüpe	5.50 m ja enam	5.60 m ja enam
Kõrgushüpe	1.45 „ „	1.50 „ „
Kuul (5,44 k)	11.50 „ „	12.00 „ „
„ (7,257 k)	9.50 „ „	10.00 „ „
Granaadivise		
kaugusele	52.00 „ „	56.00 „ „
Ülejäänud loeti B klassi.		

Vanuse soodustus (ohvitseridele ja üleajateenijatele)	30 a.	35 a.	40 a.
100 m jooks	1,50 m	2,50 m	5,00 m
400 „ „	10,00 „	20,00 „	40,00 „
1500 „ „	40,00 „	75,00 „	150,00 „
Kaugushüpe	0,15 „	0,25 „	0,50 „
Kõrgushüpe	0,05 „	0,10 „	0,15 „
Kuulitõuge	0,30 „	0,60 „	1,00 „
Granaadivise	2,00 „	4,00 „	6,00 „

Võistlustest võttis osa 22 ohvitseri ja 92 all-ohvitseri.

Võistluste tehnilised tagajärjed:

A klassis (ohvitserid).

Kuulitõuge: 1. leitn. Laas — Sidepat. — 12.92, 2. mer. ltn. Neumann — Merevägi — 12.86, 3. major Jõgi — Kv. staap — 12.85.

Kaugushüpe: Leitn. Herm — K.Ü.Ö. — 6.66.

Kõrgushüpe: 1. Leitn. Herm — K.Ü.Ö. — 1.65, 2. major Jõgi — Kv. staap — 1.60.

Granaadivise: 1. Leitn. Herm — K.Ü.Ö. — 74.90, 2. leitn. Kriisk — Lennuväerüg. — 72.42, 3. leitn. Väkrum — Pioneripat — 59.91.

B klassis (ohvitserid).

100 m jooks: 1. N.-ltn. Neumann — Merevägi — 11.5, 2. n.-ltn. Krusement — Pioneripat., 3. leitn. Lossman — 3. div. õppekomp.

1500 m jooks: 1. major Jõgi — Kv. staap — 4.46,0, 2. n.-ltn. Kümnik — K.Ü.Ö. — 4.51,7, 3. leitn. Sievart — Kv. staap.

Kuulitõuge: 1. Leitn. Nõmm — Kv. staap — 12.58, 2. leitn. Langel — K.Ü.Ö. — 11.93, 3. leitn. Madvärk — 10. pat. — 11.05.

Granaadivise: 1. Leitn. Langel — K.Ü.Ö. — 59.94, 2. leitn. Madvärk — 10. pat. — 51.49, 3. mer. leitn. Neumann — Merevägi — 48.88.

Kõrgushüpe: 1. Major Mullas — Kv. staap — 1.45, 2. leitn. Väkrum — Pioneripat. — 1.40, 3. leitn. Oja — 10. pat. — 1.40.

Kaugushüpe: 1. Mer. ltn. Neumann — Merevägi — 5.66, 2. leitn. Lossman — 3. div. õppekomp. — 5.59, 3. n.-ltn. Krusement — Pioneripat. — 5.47.

A klassis (üleajateenijad).

100 m jooks: 1. N.a.o. Takk — K.Ü.Ö. — 11,4, 2. v.a.o. Gustavson — Auto-tanki rüg., 3. veltv. Kesküll — Pioneripat.

400 m jooks: 1. N.a.o. Pärn — K.Ü.Ö., 2. veltv. Kesküll — Pioneripat., 3. v.a.o. Gustavson — Auto-tanki rüg.

1500 m jooks: 1. N.a.o. — K.Ü.Ö. — 4.28,8, 2. n.a.o. Lõvi — Pioneripat. — 4.41,1, 3. Martinson — Sidepat.

Kuulitõuge: 1. Veltv. Miller — K.Ü.Ö. — 14.24, 2. n.a.o. Arm — Auto-tanki rüg. — 13.65, 3. v.a.o. Toomepuu — Auto-tanki rüg. — 13.36.

Kaugushüpe: 1. N.a.o. Kadak — Auto-tanki rüg. — 5.91, 2. n.a.o. Anupõld — K.Ü.Ö. — 5.76, 3. n.a.o. Varik — Auto-tanki rüg. — 5.76.

Granaadivise: 1. N.a.o. Anupõld — K.Ü.Ö. — 80.20, 2. v.a.o. Toomepuu — Auto-

tanki rüg. — 75.20, 3. n.a.o. Grepp — Sidepat. — 72.78.

Kõrgushüpe: 1. V.a.o. Tõnts — 10. pat. — 1.65, 2. veltv. Uibopuu — Sidepat. — 1.60, 3. n.a.o. Peterson — K.Ü.Ö. — 1.55.

B klassis (üleajateenijad).

100 m jooks: 1. N.a.o. Pärn — K.Ü.Ö. — 11.8, 2. n.a.o. Grepp — Sidepat. — 11.9, 3. n.a.o. Anssmidt — Aegna — 11.9.

400 m jooks: 1. N.a.o. Takk — K.Ü.Ö. — 56,2, 2. n.a.o. Anssmidt — Aegna — 57,0, 3. v.a.o. Loorents — 10. pat. 57,2.

1500 m jooks: 1. V.a.o. Mihkelson — Sidepat. — 4.47,6, 2. n.a.o. Luigaleht — 10. pat. — 4.48,8, 3. v.a.o. Jalak — Merevägi.

Kuulitõuge: 1. Veltv. Toop — Kalevi pat. — 13.51, 2. n.a.o. Laanso — Auto-tanki rüg. — 13.33, 3. n.a.o. Sokk — K.Ü.Ö. — 13.25.

Granaadivise: 1. Kprl. Kost — Õhuk. — 67.15, 2. n.a.o. Vaap — Sidepat. — 67.08, 3. v.a.o. Loorents — 10. pat. — 65.79.

Kõrgushüpe: 1. N.a.o. Varik — Auto-tanki rüg. — 1.60, 2. v.a.o. Loorents — 10. pat. — 1.55, 3. v.a.o. Jalak — Merevägi — 1.55.

Kaugushüpe: 1. N.a.o. Pärn — K.Ü.Ö. — 5.81, 2. v.a.o. Mihkelson — Sidepat. — 5.81, 3. v.a.o. Sokk — K.Ü.Ö. — 5.80.

Teatejooks (800+400+200+100): 1. Kv. ühend. õppeasutiste meeskond. —y.

Ohvitseridevahelised tennisvõistlused

9.—11. sept. A ja B klassis.

A klassis tuli esimesele kohale san.-major Laur — Tall. garn. Vahipataljon ja B klassis leitn. Herm — Kv. Ühend. Oppeasutistest.

Võistlusi mereväs.

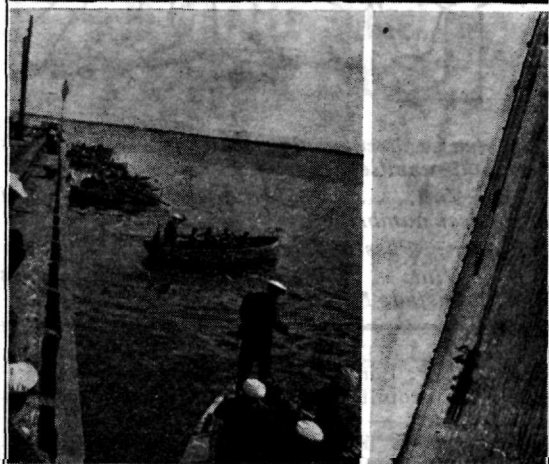
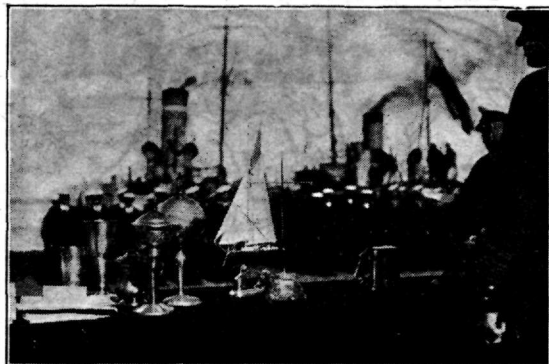
Peale suvist lahingulist õppeperioodi korraldati mereväs rida võistlusi isiklise koosseisu poolt suve jooksul omandatud merepraktiliste oskuste selgitamiseks. Iga aastaga on need traditsioonilised võistlused muutunud aina pinevamaiks jõukatsumisteks üksuste vahel. Eriti rohket osavõttu võib märkida käesoleval aastal, kus lisaks laevastiku üksustele tulid juure kaldaasutised ühes abilaevadega. Soodsate ilmade tõttu arenesid võistlused augusti kuu lõpul ja septembri alul kõigiti edukalt.

Võistlustest admiral Pitka nimelisele jäädavalt rändavale auhinnale — kuueaeruliste paatide meeskondade vahel ühe meremiilisel distantstil — võtsid osa 28 meeskonda, nendest m.r. Lennukilt — 8; m.r. Vambolalt — 8; Sõjasadamast ühes abilaevadega — 8; m.p. Suuropilt — 2 ja m.p. Ristnalt — 2.

Parima keskmise aja — 11 m. 55,25 s. saavutas oma meeskondadega m.p. Suurop, omandades „Admiral Pitka“ nimelise auhinna üheks aastaks; eelmise aasta võitja m.r. Lennuki aeg — 12 m. 22,5 s.

Sõudevõistlustel „Merejõudude Juhataja“ nimelisele rändauhinnale — startisid üldse 12 meeskonda, milledest olid 8 meesk. Sõjasadamast, 2 — t.p. Sulevilt ja 2 — s.-l. Laenelt.

Parima keskmise aja selles klassis saavutas s.-l. Laene oma meeskondadega — aeg oli 12 m. 44,7 s., — omandades „Merejõudude Juhataja“ auhinna teiskordselt.

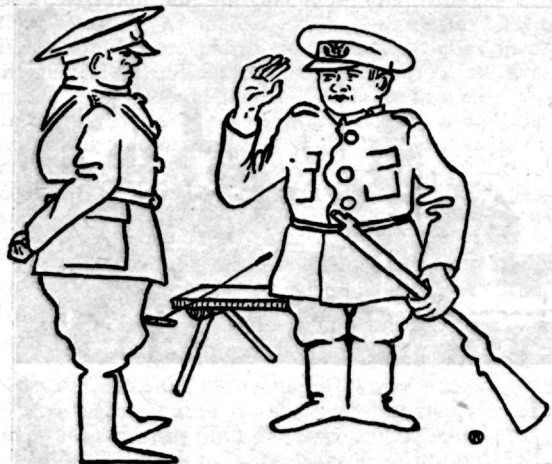

Ülal: Osa väljajagatud auhindu. Keskel: Kuueaeruliste paatide start. — Võistlus täies hoos. All: Paadid pukseeritakse mootorpaadi poolt starti.

Pikamaa sõudevõistlus „S.-l. Lembitu“ nimelisele rändauhinnale toimus Tallinna reidil 3-meremiilisel distantstil. Võistlesid 5 meeskonda. Kõva vastutuule ja lainetuse tõttu kujunes võistlus õige raskeks ja jõudupingutavaks. Esimesele kohale tuli siin m.r. Vambola meeskond omandades käesoleval aastal „S.-l. Lembitu“ nimelise auhinna.

Purjevõistlused peeti kahes klassis kuue- ja neljaaeruliste sõjalaeva paatidele. Läbisõitja tuli 3-meremiilise distantis kolmnurgas Tallinna reidil. Määruste kohaselt pidid paate juhtima ohvitserid.

Kuueaeruliste purjepaatide klassis startisid

Kapten: Mis on kõige tähtsam silmas pidada püssi puhastamisel?

Noor Vint: . . . Kõige tähtsam on silmas pidada püssi numbrit.

Kapten: Püssi numbrit — aga milleks siis seda?

Noor Vint: . . . et kogemata mitte võrast püssi puhastada!

7 paati: m.r. Lennukilt — 2; m.r. Vambolalt — 2; m.p. Suuropilt — 1; m.p. Ristnalt — 1 ja Sõjasadamast — 1. Keset võistlust tuli peale tugev hoovihm ühes kõva tuulega. Selle tagajärjel 3 paati oli sunnitud võistluse poolel teel katkestama, kuna osa paate täitus veega ja osal purunes takelaas. Esimesena läbistas finiši m.-p. Suuropi paat kpt. major J. Pruuni juhtimisel, ajaga 47 m. 15 s., omandades „Merejõudude rändauhinna purjevõistlustel kuueaerulistele paatidele“.

Neljaaeruliste purjepaatide klassis oli startijaid 2 paati, neist üks s.-l. Laenelt ja teine t.-p. Sulevilt. Distants läbistamiseks oli samane kui kuueaerulistel purjepaatidel. Selles klassis tuli ülekaalukalt võitjaks s.-l. Laene paat, mille juhiks oli leitnant J. Ivascenko. Võitja aeg oli 51 min. Omandas selle klassi auhinna „Merejõudude rändauhind purjevõistlustel neljaaerulistele paatidele“.

Võistlusi võib hästi kordaläinuks lugeda. Laialdane osavõtt ja pinev võistlus kõigil aladel sundis üksuste meeskondi suure huviga suhtuma võistlustesse. Ei puudunud ka tavalistes suur-

võistluste õhkkonnas nähtud „laulukoorid“ ja ergutushüüded.

Tagajärgedest väärub märkimist m.-p. Suuropi meeskonna saavutised, kellele läksid lühikesemaa sõudevõistluse ja purjevõistluse rändauhinna. Samuti saavutas sama laeva meeskond pikamaa sõudmises teise koha. Võrdselt m.-p. Suuropile omandas ka neljaaeruliste paatide klassis s.-l. Laene mõlemad rändauhinna nii sõude- kui purjevõistlustes. Neid tagajärgi võib mõlemi laeva kohta väga headeks lugeda.

Auhindu jagas välja Merejõudude Juhataja mereväe kapten Grenz isiklikult 15. sept., avaldades head meelt võistluste tulemuste kohta, soovides ja lootes veel parimaile tagajärgedele tulevikus ja tänades kõiki tehtud töö eest.

Peale eelpoolnimetatud sõude- ja purjevõistluste auhindade jagati veel sportlisi auhindu üksustele:

1. Suuropi komandantuurile „Merejõududevahelise jalgpalli rändauhinna“ üheks aastaks;
2. Sõjasadamale „Mereväe üksuste vahelise võrkpalli auhinna“ ja
3. Mereväe õppekompanile „Mereväe Ohvitseride Liitkogu rändauhinna ujumises“ ja „Mereväe üksuste vahelise rändauhinna korvpallis“.

—k—

Murutõnis I diviisis.

Käesoleval sügisel pidid kohtama ka I diviisi väeosade ohvitseridekogud murutõnises, kuid vähesed osavõtjate arvu tõttu jäid võistlused sel aastal pidamata. Võib loota, et diviisi ohvitserikond võistleb sellel alal tingimata tuleval aastal esmakordselt.

S. B.

Soodustustega teatrite mängukava 29. okt. — 11. nov. s. a.

„Estonia“ teater: Ooper „Aida“ — 29. oktoobril, Raimond Kulli juubeliõhtuks 3. novembril, 5. ja 11. novembril. Lastetendus „Lumehelme ja vihmatic“ — 30. oktoobril ja 6. nov. Operett „Madame Dubarry“ — 30. oktoobril, 1. ja 6. novembril. Näidend „Koidula“ — 30. oktoobril, 2. ja 4. novembril. H. Raudsepa „Vedelvorst“ — 6. novembril. Ooper „Toska“ — 7. novembril. M. Tshhehovi võõrusetendused — 8., 9. ja 10. novembril.

SISUSTIK: Vabariigi Piirivalve 10. aastapäevaks. — Kuizinas: Kultuur-haridustöö Leedu armees. — J. P.: Piirivalve Valitsus 10 aastat vana. — N. Rg.: Tõkettuli. — Taktika alalt. — K.-l.: Sideluurest ja selle vastu võitlemisest — Kaitseväe elu. — J. L.: Veel kord lahingumasinate kasutamisest. — ts.: Eesti saarestiku okupeerimine Maailmasõjas. — Oktoobrirevolutsioon Venes ja selle tagajärjed Eestile. — K. Tuvikene: Rägavere lahing 15. 12. 18. ja Rakvere langemine. — Mereväe alalt. — Sõjatehnika alalt. — A. V.: Sõduri käsiraamatust. — Joter: Üks ajalooline tee. — Sõdur rindelt jutustab. — Ametlik osa. — Juriidilised küsimused. — Sõjakirjandust. — Bibliograafia. — Sport.

Vastutav toimetaja kol. A. TRAKSMANN.

Kõnetr. Kaitseväe nr. 40.

Tegev toimetaja major A. LAATS.

Kõnetr. Kaitseväe nr. 163.

Väljaandja: „Sõdur“ Tallinn, Toomkooli 7.

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli tän. nr. 7.

Kõnetr. Kaitseväe nr. 163.

„SÕDUR“ TELLIMISE HIND: Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr. — veerandaastas 1 kr. 50 snt.

Uudis!

Uudis!

GAASBETOON - KIVID.

Selle asemel, et ehitada maju puust, ehitage nad

Gaasbetoonkividest

— on odavam kui puu — kuiv ja soe. — Ehitusel pole vaja eriteadmisi. — Eriti kohane ühe- ja kahekordsete eluhoonete ehitamiseks.

Teateid annab ja kive müüb

ins. M. ARRONET

Tallinn, Kinga 1, 5-dal korral, tel. 434-17.

Zenith

täpsaim kell.

Firma H. Markovitsch

Tallinn, Viru tän. 15, tel. 447-52.

A. SCHEER

PAELA & POSAMENDITÖÖTSUS
ASUT. 1892.

Valmistab sõjaväe tressi ja paelu narmast, kõiksugu nõõre siidist ja puuvillast, kumme, õõpesunõõpa ja topse, pidžama - garnituure ja igasugu muid paela- ja posamenditööstuse artikleid — ka tellimiste peale.

Tellimiste täitmise kiire ja korralik, mõõdukate hindadega.

Tallinn, Viru tän. 4,

kino „Uus Rekordi“ peal III korral.

KOHVIK

H. FEISCHNER

TALLINN, HARJU 45,

TEL. 445-00

=

Alati saada suures valikus torte, kooke, küpsist, kollast saia ja mitmesuguseid viini saiu, šokolaadkompvekke, mesi- ja siirupkooke. Jäätist. Võtame vastu tellimisi kõiksugu magusate roogade peale igal ajal.

Aleksander Volke

vorstitööstus

Müüb lihasaadusi
ja vorste suurel ja
väikesel määral.

Müügikohad:

Jakobsoni 18;

Uus turg: tõldades.

Inglise kalevi- ja manfaktuuräri

Hermann Friedmann

(endine S. Paley)

Viru tän. 23, telef. 447-34.

Soovitab suures valikus kvaliteetkaupu õiglaste hindadega:

üllikonna-, smokingi-, fraki-, püksi- ja palituriideid. Daamidele: mantli-, kostüümi-, siid- ja villaseid kleidi- ja pesuriideid.

LAUAHÕBEDAT

suures valikus

odavate hindadega

% I. RUBIN

Asut. 1880 a.

Tallinn Viru 17, tel. 447-36.

Kind 40 senti.

Siidi,
kunstsiidi ja voodririidet,
vattini,
trikoo,
trikoo pesu,
sukke, sokke.

Salle,
kaelasidemeid,
siidi-,
kummi- ja kõiksugusi
paelu ning moekaupu
valmistab kõige paremas
headuses

A.-S. „RAUANIIT“

Tallinn, Rannavärava puiest. 7.
Kõnetraat 440-54.

Mehaaniline

puutööstus ja vineeritehas

Lebecki. Pabstel & Ko

Tallinn, Suur Tartu maant. 30.

Telefon 306-10.

PAKKIMISMATERJALI
TÖÖSTUS.

Spordialal:

SUUSAD JA SUUSATARBED.

Kirjaümbriku ja paberitümbri-
töötamise tehas

O.-ü.

Raf. Haarla

TALLINNAS, Tina 9, tel. 302-56.

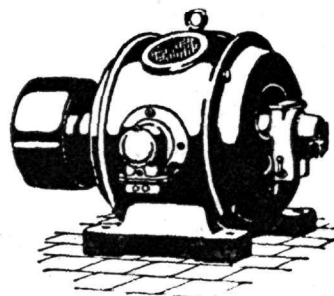
Valmistab ja müüb

**Kirjaümbrikke rikkalikus valikus,
kirjablokke, postpaberit, krepp-
paberit 40 värvis j.n.e.**

Ostes nõudke ainult märgiga

tuntud headuses paberikaupu.

ELEKTROTEHNIKA BÜROO

V. ENGEL

TALLINN, PIKK 45. TEL. 444-53.

**Elektrimootorid,
Elektriarmatuurid,
Elektrikeedunõud,
Elektritriikraud**

ja igasugu elektri ja raadiotarbed.

Võtame vastu elektri jõu ja valgustuse
sisseseade töid.